

Kansainväliset vakiosopimukset kaupan alalla, niiden
lainvalintasäännökset sekä vaikutukset sopimuksen
tulkintaan

Jenni Hiltunen

Pro gradu-tutkielma

Kansainvälinen yksityisoikeus

ja oikeusvertailu

Syksy 2011

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Kansainväliset sopimukset kaupan alalla, niiden lainvalintasäännökset sekä vaikutukset sopimuksen tulkintaan

Tekijä: Jenni Hiltunen

Oppiaine: Kansainvälinen yksityisoikeus ja oikeusvertailu

Työn laji: Maisteritutkielma

Sivumäärä: 79

Vuosi: 2011

Tiivistelmä:

Maisteritutkielmassani aion tutkia kansainvälisiä kaupan alan vakiosopimuksia, niiden lainvalintasäännöksiä sekä niiden vaikutuksia sopimuksen tulkintaan. Nykyaikaisessa maailmassa kansainväliset sopimukset ovat arkipäivää niin yritysten kuin yksityisten henkilöiden elämässä. Kansainvälisiä vakiosopimuksia on säännelty kansallisessa lainsäädännössämme erittäin vähän verrattain niiden merkittävään asemaan.

Ensimmäisenä aion tutkia yleisesti vakiosopimuksia. Vakiosopimuksilla tarkoitetaan sopimuksia, joissa sopimuksen ehdot ovat samat usealle sopimusosapuolelle. Yleensä palvelun tai tuotteen tarjoaja tekee vakiosopimuksen ehtoineen, joihin toinen osapuoli saa halutessaan liittyä. Näin ollen liittyvä osapuoli voi ainoastaan hyväksyä tai hylätä vakiosopimuksessa olevat ehdot vaikuttamatta ehtojen sisältöön itse. Tämä on mielenkiintoinen lähtökohta verrattaessa vakiosopimuksia tavallisiin sopimuksiin, joissa kummatkin osapuolet saavat tasavertaisesti neuvotella sopimuksen ehdoista. Tämän seurauksena vakiosopimuksissa saattaa syntyä joitakin konfliktitilanteita, jotka ovat ominaisia ainoastaan vakiosopimuksille. Tutkielmassani aion tutkia vakiosopimusten erityispiirteitä verrattuna tavalliseen kahden väliseen sopimukseen.

Vakiosopimusten yhteydessä käsittelen välimiesmenettelyä, koska välimiesmenettely on nousevassa asemassa riidanratkaisumenetelmänä. Asia ratkaistaan välimiesmenettelyssä osapuolten siitä erikseen sopiessa. Sopimus välimiesmenettelystä voi olla osana vakiosopimuksia tai erillinen sopimus. Välimiesmenettelyä voidaan käyttää niin kansallisessa kuin kansainvälisessä riidanratkaisussa. Välimiesmenettelyn hyvänä puolena kansainvälisissä asioissa voidaan pitää sitä, että riidanratkaisun tapahtuessa välimiesmenettelyssä osapuolten ei tule soveltaa tiettyä oikeusjärjestystä, vaan siinä voidaan soveltaa eri menetelmiä. Välimiesmenettelyn tavoitteena on löytää kumpaakin osapuolta tyydyttävä ratkaisu. Osapuolet voivat vapaasti sopia asian ratkaisemisesta välimiesmenettelyssä välityssopimuksella.

Kaikissa sopimuksissa, niin tavallisissa kahden välisissä sopimuksissa, vakiosopimuksissa kuin välityssopimuksissa voi olla ehtona, että kyseiseen sopimukseen sovelletaan tiettyä lakia. Tätä kutsutaan sopimuksen lakiviittaukseksi. Lakiviittauksesta tulee käydä selkeästi ilmi, mitä lakia

kyseiseen sopimukseen sovelletaan sopimusta täytettäessä tai konfliktitilanteen synnyttyä. Osapuolilla on oikeus sopia sovellettavan lain lisäksi siitä, mikä tuomioistuin on toimivaltainen ratkaisemaan kyseisestä sopimuksesta aiheutuneen riidan. Suomen sopimusoikeuden mukaan osapuolilla on laaja sopimusvapaus, eli lähtökohtaisesti osapuolilla on oikeus tehdä lakiviittaus mihin tahansa viralliseen oikeuslähteeseen. Lakiviittauksella on tietyt vaatimukset, joiden tulee täytyä lakiviittauksen ollessa osapuolia sitova.

Lähtökohtaisesti lakiviittaus voi kohdistua mihin tahansa lakiin. Tämän seurauksena kansainväliseen vakiosopimukseen voidaan soveltaa minkä tahansa valtion oikeusjärjestystä, kunhan siihen löytyy vaadittava minimiliittymä. Oikeusjärjestykset saattavat olla kuitenkin osapuolille vieraita ja hankalia ymmärtää, niiden erilaisuuden vuoksi. Kuitenkin kaupallisia vakiosopimuksia tekevän tulisi tietää sovellettavan lain oikeusjärjestyksen ominaisuudet pääpiirteissään. Tämän vuoksi käsittelen tutkielmassani maailman suurimpien oikeusjärjestelmien yleistä sopimusoikeutta ja pyrin avaamaan lukijalle niiden keskeisimpiä sopimusoikeudellisia periaatteita.

Lakiviittauksia ja lainvalintasäännöksiä on pyritty yhtenäistämään kansainvälisesti. Tutkielmani lopussa käsittelen lainvalintasääntöjen yhtenäistämistä niin Euroopan unionin alueella kuin sitä laajemminkin vakiosopimusten ja välimiesmenettelyn osalta. Euroopan unionin keskeisimpänä sopimuksena on Rooma I-asetus. Asetusta sovelletaan kaikissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa. Sen lisäksi Euroopan unioni on koonnut Euroopan sopimusoikeuskomission joka antaa lausuntoja ja kannanottoja Euroopan sopimusoikeuden yhtenäistämiseksi. Euroopan unionin ulkopuolella tärkein sopimusoikeuden yhtenäistämiseen pyrkivä järjestö on UNIDROIT. Se on laatinut sopimusoikeusperiaatteet, joihin kaikki järjestöön liittyneet valtiot saavat halutessaan liittyä. Tutkielmassani tutkin UNIDROIT periaatteiden käyttöä ja vaikutusta kansainvälisiin vakiosopimuksiin.

Avainsanat: Kansainvälinen yksityisoikeus, lainvalinta, vakiosopimus, välimiesmenettely, oikeusjärjestelmä, oikeusjärjestys, lainvalintasääntöjen yhtenäistäminen

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön X

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi X

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi X

SISÄLLYSLUETTELO

LÄHTEET	III
1. JOHDANTO	1
2. KÄSITTEET	4
2.1 Johdanto.....	4
2.2 Yleisiä kansainvälisen yksityisoikeuden käsitteitä.....	5
3. VAKIOSOPIMUKSET SOPIMUSOIKEUDESSA.....	8
3.1. Yleisesti sopimusoikeudesta	8
3.2 Vakiosopimus	10
3.2.1 Yllättävät ja ankarat ehdot sekä epäselvät ehdot vakiosopimuksissa	13
3.3 Agreed documents	16
3.4 Sopimuksen kieli.....	17
4. LAKIVIITTAUS VAKIOSOPIMUKSESSA	20
4.1 Yleisesti lakiviittauksesta.....	20
4.2 Lakiviittaus osana vakioehtoja	23
4.3 Sopimus oikeudenkäynnin varalta	25
4.4 Välimiesmenettely	28
4.4.1 Väilyssopimus.....	31
4.4.2 Lakiviittaus väilyssopimuksissa	34
5. SUURIMMAT OIKEUSJÄRJESTELMÄT	36
5.1 Oikeusjärjestelmien jaottelusta	36
5.2 Pohjoismainen oikeusjärjestelmä	38
5.2.1 Suomalainen oikeusjärjestys.....	40
5.3 Romaanis-germaaninen oikeusjärjestelmä.....	44
5.3.1 Saksalainen oikeusjärjestys	46
5.4 Angloamerikkalainen oikeusjärjestelmä eli common law.....	49
5.4.1 Englantilainen oikeusjärjestys	50
5.4.2 Yhdysvaltalainen oikeusjärjestys.....	53

5.5 Suurimpien oikeusjärjestelmien merkittävimmät erot sopimusoikeuden kannalta	55
6. LAINVALINTASÄÄNTÖJEN YHTENÄISTÄMINEN	58
6.1 Yleisesti lainvalintasääntöjen yhtenäistämisyhtymyksistä	58
6.2 Lainvalintasääntöjen yhtenäistäminen Euroopan unionin alueella.....	60
6.2.1 Euroopan sopimusoikeuskomissio	61
6.2.2 Rooma I-asetus.....	63
6.3 Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssi	66
6.4 UNIDROIT – The International Institute for the Unification of Private law	68
6.4.1 Lakiviittaus UNIDROIT -sopimusoikeusperiaatteisiin	69
6.5 ICC – International Chamber of Commerce	71
6.6 Lainvalintasääntöjen yhtenäistäminen välimiesmenettelyn yhteydessä	72
6.6.1 UNCITRAL Arbitration rules.....	73
6.6.2 New Yorkin yleissopimus.....	74
6.7 Yhtenäistetty prosessioikeus.....	75
7. POHDINTA	77

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

Born, Gary, International Arbitration and Forum selection Agreements: Drafting and Enforcing, Kluwer Law International, BV, Netherlands 2010

David, René – **Jauffret-Spinosi**, Camilla, Nykyajan suuret oikeusjärjestelmät I, Suomen Lakimiesliiton kustannus OY, 1982, suomentanut **Heikki E. S Mattila**

Gennaioli, Nicola & **Shleifer**, Andrei, The Evolution of Common Law, Journal of Political Economy, 2007

Hemmo, Mika, Sopimusoikeuden oppikirja. Talentum, Helsinki 2006

Hemmo, Mika, Sopimusoikeus I, Talentum, Helsinki 2003

Hemmo, Mika, Sopimusoikeus II, Talentum, Helsinki 2003

Hesselink, Martijn, a European Legal Method? On European Private Law and Scientific Method, European Law Journal, Vol 15, N:o 1, January 2009

Husa, Jaakko, Maailman oikeusperheiden luokittelu 2000-luvulla. Kirjassa: Nykyajan muuttuva oikeus. Toim. Kimmo Nuotio- Casper Herler – Johan Boucht, Saarijärvi 2001

Incoterms 2010, ICC Rules for the Use of Domestic and International Trade Terms, International Chamber of Commerce 2010

Karlia-Palomäki, Christina, Lupauksen sitovuudesta sopimukseen, Lakimies 2/2011

Klami, Hannu Tapani/ **Kuisma**, Eira, Suomen kansainvälinen yksityisoikeus. Gummerus kirjapaino OY, Jyväskylä 2000

Koulu, Risto, Kansainvälinen varallisuus oikeus pääpiirteittäin, WSOY, Helsinki 2005

Koulu, Risto, Välityssopimus välimiesmenettelyn perustana, Conflict Management, Edita, Helsinki 2008

Koulu, Risto. Sopimukset oikeudenkäynnin varalta. COMI ja Edita Publishing Oy 2009

Kurkela, Matti, Globalisoitunut sopimuskäytäntö ja sopimusoikeudelliset periaatteet, Edita, Helsinki 2003

Kramer, Xandra the New European Conflict of Law Rules on Insurance Contracts in Rome I: A Complex Compromise, The Icfai University Journal of Insurance Law, Vol VI no. 4, 2008

Laitinen, Sari, Doing Business in the USA, Talentum, Helsinki 2007

Lappalainen, Frände, Koulu, Niemi-Kiesiläinen, Rautio, Sihto, Virolainen, Prosessoikeus, Oikeuden perusteokset, WSOY, 2003

Leinonen, T. Antti, Alueellisesta yhteistyöstä maailmanlaajuiseen ja takaisin – lakiyhteistyöstä kansainvälisen yksityisoikeuden alalla, Defensor Legis N:o 4/2001

Lindfelt, Villy, Sopimuksen päättyessä voimassa pysyvät sopimusmääräykset, Defensor Legis N:o 2/2011

Liukkunen, Ulla, Oikeuden yhdentäminen ja kansallinen diversiteetti - näkökulma eurooppalaiseen kansainväliseen yksityisoikeuteen ja oikeusvertailuun. Lakimies 5/2010 s. 739–755

Liukkunen, Ulla, Kansainvälinen yksityisoikeus ja Euroopan integraatio. (Lakimies 3/2006) 2006

Lookofsky, Joseph & **Hertz**, Ketilbjørn, Transnational Litigation and Commercial Arbitration, an Analysis of American, European, and International Law, Second Edition, Juris Publishing, 2004

Mattei, Ugo, Three Pattern of Law: Taxonomy and Change in the World's Legal System, University of California, Hasting College of Law, 1997

Mattila, Heikki, E.S, Oikeuslingvistiikka ja oikeusvertailu, Lakimies 5/2010

Mattila, Heikki, E.S, Oikeuslingvistiikka, kirjassa Oikeusjärjestys I. Toimittanut: Minna-Greta Martti, Rovaniemi 2009

Mattila, Heikki, E.S, Vertaileva oikeuslingvistiikka, Kauppakaari, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 2002

Mattila, Heikki, E.S, Oikeuskulttuuri ja lakikielen tutkimus, Lakimies 1/2000

Mayss, Abl J., Principles of conflict of Law, Great Britain 1999

Michaels, Ralf, Public and Private International law: German views on Global Issues, Journal of Private International Law, April 2008

Mikkola, Tuulikki, Trust – oikeusvertaileva tutkimus, Helsinki 2003

Merrett, Louise, the Enforcement of Jurisdiction Agreements within the Brussels Regime, Cambridge Journals, 2006

Norros, Olli. Sopimusoikeudellisten periaatekokoelmien oikeuslähdearvo. (Lakimies 1/2007) 2007

Nystén-Haarala, Soile, Sopimusoikeus ja sopimusten hallinta, Lakimies 2/1999

Ojanen, Tuomas, EU-oikeuden perusteita II – aineellisen EU-oikeuden aloja ja ulottuvuuksia. Toimittanut: Arto Haapea, Edita 2007

Ovaska, Risto, Välimiesmenettely – kansallinen ja kansainvälinen riidanratkaisukeino, Edilex Publishinf OY, Helsinki 2007

Perillo, Joseph M., Unidroit Principles of International Commercial Contracts: The Black Letter Text and Review, Fordham Law Review, Vol 63/issue 2, 1994

Pieck, Manfred, a Study of the Significant of German Contract Law, Annual Survey of International & Comparative Law, Vol 3, Issue 1, 1996

Redfern, Alan, Law and Practise of International Commercial Arbitration, London 2004

Saarikivi, Aapo, Lex Causae in International Arbitration, Conflict Management, Gummerus, Vaajakoski 2008

Shelton, Dinah, Soft Law. Teoksessa: Routledge Handbook of International law. Toim. David Armstrong, 2009

Tuori, Kaarlo, Tuomarit ja tuomioistuimet suomalaisessa oikeuskulttuurissa, Lakimies 2000/7-8

Ulrich Magnus, Article 4 Rome I Regulation: The applicable Law in the Absence of Choice. Rome I Regulation : The Law applicable to Contractual Obligations in Europe. Franco Ferrari/ Stefan Leible. Seller, European law publishers 2009

Wilhelmsson, Thomas Ole Landon kyydissä kohti eurooppalaista sopimusoikeutta, Defensor Legis 3/2000

Wilhelmmson, Thomas, Vakiosopimus, Lakimiesliiton kustannus, Tampere 1995

Zhang, Mo, Contractual Choice of Law in Contracts of Adhesion and Party Autonomy, 2009

Zweigert – Kötz, An Introduction to Comparative Law, second Edition, 1987

VIRALLISLÄHTEET

Euroopan yhteisöjen direktiivi kuluttajasopimusten kohtuuttomista sopimusehdoista (93/13/ETY)

Euroopan yhteisöjen komission mietintö KOM (2005) 650 Lopullinen. Bryssel 15.12.2005

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 593/2008 eli **Rooma I-asetus** sopimusvelvoitteisiin sovellettavasta laista

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY)N:o 864/2007 eli **Rooma II-asetus** Sopimukseen perustumattomiin velvoitteisiin sovellettavasta laista

Kauppa- ja teollisuusministeriön raporteja ja tutkimuksia 14/2004. Elinkeino-osasto, yritysten yhteistyö ja franchising-sopimusriskien hallinta ja sopimusohjaus

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY)N:o 864/2007 eli Rooma II-asetus Sopimukseen perustumattomiin velvoitteisiin sovellettavasta laista

Oikeusministeriön lausunto 52/2010, mietintöjä ja lausuntoja, säätiölainsäädännön kehittäminen, arviomuistio, Erkki Rajaniemi

Välitystuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta koskeva New Yorkissa 10.6.1958 tehty yleissopimus

Yleissopimus kansainvälisluonteisten oikeudenkäyntien helpottamisesta SopS 47/1988

LAIT

Kuluttajansuojalaki 20.1.1978/38

Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 13.6.1929

Laki välimiesmenettelystä 23.10.1992/967

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4

OIKEUSTAPAUKSET

English Court of Appeals: Shamil Bank of Bahrain EC v Meximco and others, 2004

Euroopan yhteisöjen päätös: Estasis Salotti di Colzani Aimo ja Gianmario Colzani vastaan Rüwa Polstereimaschinen GmbH. Asia 24/76, 1976

Korkeimman oikeuden ratkaisut:

KKO 2008:108

KKO 2008:53

KKO 2007:39

KKO 2006:108

KKO 2001:126

KKO 1993:45

KKO 1990:106

KKO 1982:167

Texas Supreme Court: In re Pirelli Tire, L.L.C., Relator 04-1129

MUUT LÄHTEET

Euroopan unionin oikeudellinen portaali, tarkastettu 6.9.2011

<http://eur-lex.europa.eu/fi/index.htm>

Haagin yleissopimuksen kotisivut, tarkastettu 8.9.2011

www.hcch.net

Englanninkielinen Convention on International Access to Justice, Concluded 25 October 1980, tarkastettu 8.9.2011

<http://www.hcch.net/upload/conventions/txt29en.pdf>

Hemmo, Mika, Luennot sopimusoikeudesta 2007,

www.hemmo.fi/Sopimusoikeudenluennot2007.ppt, tarkastettu 14.6.2011

New Yorkin konvention kotisivut, tarkastettu 25.5.2011

<http://www.newyorkconvention.org/new-york-convention-countries>,

OECD:n kotisivut, tarkastettu 14.6.2011

www.oecd.org

Suomen ulkoministeriön kotisivut, tietoa OECD:stä, tarkastettu 14.7.2011

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=15291>

The International Chamber of Commerce kotisivut, tarkastettu 8.9.2011

www.iccwbo.org

The UNCITRAL guide, tarkastettu 22.8.2011

http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/general/06-50941_Ebook.pdf,

UNIDROIT -järjestön kotisivut, saatavilla osoitteesta:

www.unidroit.org

tarkastettu 8.9.2011

UNIDROIT -periaatekokoelma kansainvälisiin kaupallisiin sopimuksiin, saatavilla osoitteesta

<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/blackletter2010-english.pdf>

tarkastettu 8.9.2011

1. JOHDANTO

Kansainvälinen yksityisoikeus kuuluu oikeudenalojen luokittelussa yksityisoikeuden alaan. Kansainvälisellä yksityisoikeudella tarkoitetaan laajassa merkityksessä yksityishenkilöiden kansainvälisiä oikeussuhteita sääntelevien oikeussääntöjen muodostamaa kokonaisuutta. Tällä tarkoitetaan muun muassa, että kansainvälinen yksityisoikeus tutkii minkä maan lakeja sovelletaan oikeudelliseen ongelmaan sekä minkä valtion tuomioistuin tai välitystuomioistuin on toimivaltainen ratkaisemaan kansainvälisluontoisen riidan. Kansainvälinen yksityisoikeus on kansallista oikeutta, toisin sanoen jokainen valtio itsemääräämisoikeutensa perusteella luo oman kansainvälisen yksityisoikeutensa. Näin ollen tutkielmassani tutkin kansainvälisoikeudellisia säännöksiä Suomen kansainvälisen yksityisoikeuden näkökulmasta, ellen toisin mainitse.

Yksi osakokonaisuus kansainvälistä yksityisoikeutta on sopimusoikeus. Erilaisia kansainvälisluontoisia sopimuksia tehdään koko ajan enenevässä määrin. Osapuolten laajan sopimusvapauden ansiosta osapuolilla on laaja vapaus sopia kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvista seikoista, kuten sovellettavasta laista sekä toimivaltaisesta tuomioistuimesta.

Sopimusoikeuden saralla yksi merkittävä sopimustyyppi on vakiosopimus. Vakiosopimuksella tarkoitetaan sopimusta, jonka ehdot on laadittu sillä tavalla, että ne käyvät sovellettavaksi useampaan sopimuskumppaniin. Vakiosopimukset ovat laatijalleen taloudellisia, mutta toiselle osapuolelle vakiosopimuksen ehdot saattavat olla kohtuuttomia. Varsinkin kansainvälisluonteisten vakiosopimusten osalta vakiosopimukseen liittyvän osapuolen tulisi olla erityisen tarkkana vakioehtojen sisällöstä.

Vakiosopimuksen osana voi olla lakiviittaus. Lakiviittauksella tarkoitetaan sopimuksessa olevaa ehtoa, jossa määritetään minkä valtion lakia sopimukseen sovelletaan sopimusta täytäntöönpannassa tai konfliktitilanteen synnyttyä. Lakiviittaus osoittaa siis sopimukseen sovellettavan lain. Lakiviittauksen yhteydessä käsittelem prorogaatiosopimusta, jolla tarkoitetaan sopimusta, jossa osapuolet sopivat toimivaltaisesta tuomioistuimesta. Lähtökohtaisesti lakiviittaus on aina osapuolia sitova ja se voi osoittaa minkä tahansa valtion lain sopimukseen sovellettavaksi. Lakiviittaus voi osoittaa myös sen, että mahdollisesti syntyvät konfliktitilanteet tulee selvittää

välimiesmenettelyssä. Nykyisin kansainvälisissä sopimuksissa suositaankin useasti välimiesmenettelyä, koska se on edullisempi ja nopeampi vaihtoehto kuin tuomioistuinkäsittely. Tämän lisäksi välimiesmenettely on tasapuolisempi vaihtoehto kansainvälisissä sopimuksissa, koska välimiesmenettelyssä ei sovelleta tietyn valtion lakia, vaan pyritään lain sallimissa rajoissa kumpaakin osapuolta tyydyttävään ratkaisuun.

Lakiviittauksen salliessa lähtökohtaisesti minkä tahansa valtion lain sovellettavaksi sopimukseen, osapuolille saattaa tulla yllätyksenä joitakin seikkoja lakiviittauksen osoittaessa sovellettava laki toiseen valtioon. Eri oikeusjärjestelmien sopimusoikeus on aina omanlaatuisensa. Sopimusoikeuksissa on eroja ja yhteneväisyyksiä keskenään. Näitä eroja pyrin tässä tutkielmassani tutkimaan. Esimerkiksi suomalaisen ja englantilaisen tehdessä sopimus keskenään, oikeusjärjestelmien sopimusoikeudelliset periaatteet poikkeavat huomattavasti toisistaan. Tutkielmassani pyrin käsittelemään suurimpien oikeusjärjestelmien ominaispiirteitä sopimusoikeuden alalla. Tarkastelen eri oikeusjärjestelmien sopimusoikeudellisia ominaispiirteitä suomalaisesta näkökulmasta, ellen toisin mainitse tutkielmassani. Erojen ja yhteneväisyyksien hahmottaminen parantaa sopimusosapuolten tasavertaisuutta.

Tutkielmani viimeisessä kappaleessa käsitelen sitä, kuinka lainvalintasääntöjä on pyritty yhtenäistämään erilaisilla sopimuksilla eri aloilla. Pyrin selvittämään keskeisimmät kansainväliset sopimukset sopimusoikeuden alalta sekä niiden sisällön. Käsitelen niin eurooppalaisia kuin kaikille valtioille avoimia yhtenäistämisyrittämyksiä sekä näiden pyrkimysten vaikutusta vakiosopimusten tulkintaan. Eurooppa-oikeuden osalta olen nostanut esille Rooma I-asetuksen, jonka mukaan määräytyy sovellettava laki, jos sopimusosapuolet eivät ole siitä sopineet. Toisena Euroopan unionin yhtenäistämisyrittämyksenä nostan esille Euroopan sopimusoikeuskomission, joka pyrkii yhtenäistämään pysyvästi Euroopan unionin alueella sopimusoikeutta. Euroopan unionin rajojen yli menevistä sopimusoikeuden yhtenäistämisyrittämyksistä nostan esille UNIDROIT – periaatteet, jotka ovat laajimmin tunnetut kansainväliset sopimusoikeudelliset periaatteet. Tämän lisäksi käsitelen ICC:n laatimia Incoterms – lausekkeita, joita käytetään merkittävästi kansainvälisessä kaupassa. Välimiesmenettelysäännöksiä on niin ikään pyritty yhtenäistämään kansainvälisellä tasolla, joten sen osalta tutkin UNCITRAL arbitration rules – säännöstöä sekä New Yorkin yleissopimusta.

Tutkielmassani pyrin käyttämään lähdeaineistona niin suomalaista kuin ulkomaalaista oikeuskirjallisuutta sekä oikeuskäytäntöä.. Tutkielmassani aion käyttää havainnollistavaa materiaalia eri valtioiden tuomioistuimien ratkaisuista sekä selvittämään eri valtioiden alan asiantuntijoiden mielipiteitä oikeuskirjallisuudessa, jotta saisin mahdollisimman paikkansa pitävän lopputuloksen

2. KÄSITTEET

2.1 Johdanto

Kansainvälisen yksityisoikeuden alalla on paljon käsitteitä, joita käytetään yleisesti joka puolella maailmaa. Kansainvälisesti käsitteitä on pyritty käyttämään, koska niiden käyttö luo varmuutta siitä, että kaikki osapuolet käsittävät asian samalla tavalla. Näin vältetään pitkiltä ja monimutkaisilta käänöksiltä sekä väärinymmärrystilanteilta. Täytyy kuitenkin muistaa, että kansainvälinen yksityisoikeus on kansallista oikeutta ja näin ollen käsitteiden tulkinnoilla saattaa olla kielestä ja oikeusjärjestyksestä riippuvia tulkinnallisia eroja. Tässä tutkielmassani käsittelen kansainvälisen yksityisoikeuden käsitteitä suomen kielen ja Suomen oikeustieteen näkökulmasta.

Yleisesti kansainvälisessä yksityisoikeudessa käytettävät käsitteet ovat joko englannin tai latinan -kielisiä. englannin kieli selittyy englannin kielen vahvalla asemalla, suurimmassa osassa kansainvälisistä sopimuksista yhtenä sopimuksenkielistä on englanti. Näin on helpointa, että käsitteitä ei aleta kääntämään eri kielille, vaan käytetään vakiintunutta englanninkielistä ilmaisua, joka on kaikille oikeuden parissa työskenteleville tuttu.

Latinalaiset termit ovat osittain siroteltu oikeuskieleen sellaisinaan.¹ Latinankieliset termit ovat käytettyjä kaikilla oikeudenaloilla, mutta kansainvälisessä yksityisoikeudessa niitä käytetään erityisen paljon. Latinankielisillä sitaateilla on kolmenlaisia tehtäviä. Ensimmäisenä ne toimivat retorisenä keinona, eli niitä käyttämällä pyritään saamaan oikeuskielestä vaikuttavampi ja näin ollen pyritään tekemään lukijaan vaikutus. Toisena tehtävänä latinankielisillä termeillä on ilmaista juridisia käsitteitä. Tällä tarkoitetaan, että käsitteitä ei ole käännetty millekään muulle kielelle ja ei ole muuta vaihtoehtoa kuin käyttää latinankielistä termiä. Kolmantena tehtävänä latinankielisillä termeillä on representaatiofunktio eli toisin sanoen latinan kieltä käytetään symbolisessa merkityksessä. Latinan kieltä käytetään sitomaan oikeustiede ja lainkäyttö Euroopan yhteiseen perinteeseen.² Latinalaisia termejä käytettäessä kansainvälisessä oikeudessa tulee olla erityisen varovainen, koska termeillä

¹ Mattila, Vertaileva oikeuslingvistiikka, s.225

² Mattila, Vertaileva oikeuslingvistiikka, s. 229–231

saattaa olla erilainen sisältö niin romaanis-germaanisessa kuin angloamerikkalaisessa oikeusjärjestelmässä.³

Kun halutaan tutkia kansainvälistä yksityisoikeutta tarkemmin, keskeisimpien käsitteiden sisältö tulee ymmärtää oikealla tavalla. Yhteisillä käsitteillä helpotetaan kansainvälistä yhteistyötä ja taataan se, että aiheesta keskustelijat ymmärtävät asian yhtenevästi. Kansainvälisesti käytetyt käsitteet ovat kaikille oikeustieteen parissa työskenteleville tuttuja eikä niitä tarvitse erikseen selittää, vaan osapuolet ymmärtävät käsitteen sisällön yhtenevästi ilman selityksiä ja käännöksiä. Ohessa tarkastelen tutkielmani kannalta keskeisimpiä kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia käsitteitä.

2.2 Yleisiä kansainvälisen yksityisoikeuden käsitteitä

Yksi tärkeimmistä kansainvälisen yksityisoikeuden käsitteistä on *lex fori*. Sillä tarkoitetaan oikeuspaikan lakia, eli sen maan lakia, jossa tuomion käsittely hoidetaan. Kansainvälisluontoisen asian tullessa käsiteltäväksi suomalaiseen tuomioistuimeen, suomalaisen tuomarin tulee ensimmäisenä harkita, minkä maan lakia tapaukseen sovelletaan. *Lex forin* tulee olla poikkeuksetta sen maan laki, jossa oikeudenkäynti käydään. Esimerkiksi Suomessa käsiteltäessä kansainvälisluontoista riita-asiaa, oikeudenkäynti kulkee Suomen prosessilain mukaan. Tällä tarkoitetaan sitä, että Suomen laki määrittelee miten asia saadaan vireille, todistamisen sekä muut oikeudenkäynnin kulun seikat. Välimiesmenettelyn osalta käytetään käsitettä *lex arbitri*, joka on välimiesmenettelyn vastine *lex forille*. *Lex arbitri* ohjaa välimieslain lainkäyttöä.

Toinen tutkielmani kannalta tärkeä kansainvälisessä yksityisoikeudessa käytetty käsite on *lex causae*, jolla tarkoitetaan lakia, jota lainvalintasääntöjen perusteella sovelletaan pääasiaan, eli yleisimmin ilmaistuna juttuun sovellettava laki. *Lex fori* ja *lex causae* voivat olla joko eri tai sama, riippuen aina tapauskohtaisesti. *Lex forin* tulee kuitenkin olla aina sen maan laki, missä oikeudenkäynti käydään, mutta *lex causae* voi vaihtua sen mukaan miten riidan osapuolet ovat sopineet sovellettavasta laista tai mikä laki läheisimmin liittyy. Näitä käsitteitä käsittelemän myöhemmin tutkielmani edetessä.

³ Mattila, Oikeuslingvistiikka ja oikeusvertailu, s. 726

Tuomioistuimen soveltaessa vieraan valtion lakia, ulkomaan oikeuden soveltaminen torjutaan, jos se on vastoin Suomen oikeusjärjestyksen perusteita tai vastoin yleisiä kansainvälisiä sääntöjä joihin Suomi on sitoutunut, esimerkiksi vastoin YK:n julistamia ihmisoikeuksia. Tätä kutsutaan *ordre public* – säännöksi eli ehdottomuusperiaatteeksi. *Ordre public* – sääntöön sisältyvät ihmisoikeudet ja Eurooppa-oikeuden keskeiset tavoitteet, Suomen oikeusjärjestyksen keskeiset materiaaliset tavoitteet sekä tietyt prosessuaaliset säännöt, jotka tähtäävät aineellisesti oikean lopputuloksen saavuttamiseen.⁴ Esimerkiksi *Ordre public* on esillä Suomen lainsäädännössä irtainta kauppaa koskevassa laissa. Lain 6§:n mukaan ulkomaisessa laissa olevaa määräystä, joka on Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastainen, älköön täällä sovellettako. *Ordre public* – säännön soveltaminen täytyy arvioida tapauskohtaisesti, eikä ole olemassa ennalta määritettyjä oikeusjärjestyksemme perusteita. *Ordre publicia* tulee tarkastella myös asiayhteyden valossa, on olemassa ainakin neljä eri tilannetta, missä sitä voidaan käyttää. Näitä ovat ulkomaisen normin torjunta yleensä, ulkomaisesta normista johdettavan ratkaisun torjunta, kieltäytyminen tunnustamasta ja täytäntöönpanemasta ulkomaista tuomiota tai välitystuomiota.⁵

Tilannetta, jossa viitattu laki viittaa edelleen tai takaisin johonkin kolmanteen tai aikaisempaan oikeusjärjestykseen, kutsutaan nimellä *renvoi*. Esimerkiksi Suomen laki osoittaa, että tapaukseen on sovellettava Saksan lakia, jolloin lähdetään tutkimaan sitä. Saksan laista käykin ilmi, että sen lain mukaan tapaukseen tulee soveltaa Italian lakia. Ongelmana on se, voidaanko katsoa *lex causaen* osoittaman lain lakiviittaus päteväksi vai ei. Lähtökohtaisesti kansainvälisessä yksityisoikeudessa on katsottu, että *renvoi* ei ole yleensä mahdollinen, vaan se tulee kysymykseen vain erityisnormien osalta. Katson, että *renvoin* kieltäminen parantaa oikeusvarmuutta. Lakiviittauksen osoittama lakiviittaus saattaa asettaa sovellettavaksi laiksi sellaisen valtion lain, joka ei ole kummankaan osapuolen kannalta katsottuna tarkoituksenmukainen. Sopimusoikeuden lähtökohtahan on sopimusosapuolten vapaus sopia vapaasti sopimuksena sisällöstä ja näin ollen sopimusta tulkittaessa on pyrittävä selvittämään osapuolten tahto ja tarkoitus. Näin ollen sovellettavaksi laiksi tulee tulla se laki, jota osapuolet ovat yksissä tuumin tarkoittaneet.

Tutkielmani kannalta erittäin merkittävä kansainvälisen yksityisoikeuden käsite on *forum shopping*. Tällä tarkoitetaan, että kantaja pyrkii viemään oikeudenkäynnin

⁴ Klami & Kuisma, Suomen kansainvälinen yksityisoikeus s. 80–81

⁵ Klami & Kuisma, Suomen kansainvälinen yksityisoikeus, s.80–81

sellaiseen tuomioistuimeen, jossa hän saa itselleen mieluisimman lopputuloksen. *Forum shopping* pyritään estämään monin eri keinoin, mutta täydellinen estäminen ei ole mahdollista. *Forum shoppingia* lähellä on *homeward trend*, jolla tarkoitetaan sitä, että kun tuomioistuimen tulisi kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjen nojalla soveltaa vieraan valtion lakia, se mielellään soveltaa omaa lakiaan vieraan lain sijasta.

Sopimussuhteen pilkkoutumista kutsutaan *dépeçage* – ilmiöksi, jota voidaan kutsua myös osittaiseksi lakiviittaukseksi. *Dépeçage* -ilmiössä sopimus jaetaan osiksi, jolloin jokaiseen osaan sovelletaan eri oikeusjärjestystä sen mukaan, mikä oikeusjärjestys sopii tiettyyn osaan parhaiten. Asianosaiset voivat jättää osan sopimuksen osista objektiiviselle lainvalinnalle tai määrätä jokaiselle osalle oman sovellettavan lain. Täytyy muistaa, että sopimuksesta erotettu osa täytyy olla itsenäinen, tai jos se ei ole itsenäinen, päällekkäiset osat eivät saa olla ristiriidassa keskenään.⁶ Jos erotettu osa ei ole itsenäinen ja on havaittavissa ristiriitainen lainvalinta, pyritään selvittämään sopimuksen osapuolten tahto ja tarkoitus. Sopimuksen jakaminen osiin voi olla tarpeellinen joissakin tapauksissa, mutta sopimuksen osapuolten täytyy olla varovaisia, ettei *dépeçagen* voida katsoa olevan *forum shoppingia*.. Vahvemmallalla sopimuksen osapuolella voi olla tavoitteena saada itselleen mahdollisimman hyvä lopputulos soveltamalla eri osa-alueisiin itselle edullisinta oikeusjärjestystä pilkkomalla sopimus osiin.

Kansainvälisessä yksityisoikeudessa on muita lukuisia käsitteitä ja termejä, mutta ne eivät ole relevantteja tässä tutkimuksessani. Nämä edellä selostamani käsitteet ovat keskeisessä asemassa tutkielmassani ja tulen viittaamaan näihin tutkielman edetessä.

⁶ Koulun Kansainvälinen varallisuus-oikeus pääpiirteittäin, s. 154

3. VAKIOSOPIMUKSET SOPIMUSOIKEUDESSA

3.1. Yleisesti sopimusoikeudesta

Sopimusoikeus on yksi velvoiteoikeuden alaan kuuluvista oikeudenaloista. Suomalaisessa sopimusoikeudessa määritetään sopimuksen synty, sopimuksen sisällön vaatimukset sekä sopimuksen purkaminen. Lähtökohtaisesti suomalaisessa sopimusoikeudessa on lähdetty liikkeelle siitä, että osapuolilla on täysi tahdonautonomia, eli sopimusosapuolilla on täysi sopimusvapaus. Tällä tarkoitetaan, että osapuolet saavat vapaasti määrittellä kenen kanssa sopimuksen solmivat, millaisen sopimuksen osapuolet tekevät sekä sopimuksen sisällön.⁷ Suomalaisessa sopimusoikeudessa sopimusosapuolten tahdonautonomiaa rajoittaa säännös, jonka mukaan pakottavan lainsäädännön vastainen sopimusehto on mitätön ja sen sijasta noudatetaan lakia.⁸

Toinen suomalaiselle sopimusoikeudelle tyypillinen argumentti on sopimuksen sitovuus. Sopimusoikeutemme lähtee liikkeelle siitä, että sopimukset sitovat osapuolia, latinankielinen termi sopimusten sitovuudelle on *pacta sunt servanda*. Lähtökohdan mukaan osapuolet voivat viimeisenä vaihtoehtonaan panna sopimusvelvoitteet täytäntöön tuomioistuimessa tai ulosottomenetelmää hyväksi käyttäen.⁹ Sopimusten sitovuutta rajoittaa sama säännös kuin tahdonautonomiaakin, eli sopimus ei sido osapuolia jos sopimusehto on pakottavan lainsäädännön vastainen. Toinen huomioon otettava seikka sopimusehtojen sitovuutta arvioitaessa on osapuolten tahdon ja tarkoituksen huomioon ottaminen. Jos ehto on laadittu vastoin osapuolten tahtoa ja tarkoitusta, sopimusehto ei sido osapuolia. Tahdon ja tarkoituksen selvittäminen voi olla haasteellista, varsinkin osapuolten ollessa eri mieltä sopimuksen tarkoituksesta. Tällöin tällaisiin pyrkimyksiin voidaan vedota ainoastaan silloin kun toisellakin osapuolella on ollut mahdollisuus havaita osapuolen tarkoitus tai toisen osapuolen voidaan edellyttää ymmärtäneen tahdon ja tarkoituksen olennaisuuden.¹⁰

Yksi tärkeä seikka suomalaisessa sopimusoikeudessa on sopimusosapuolilta vaadittava lojaliteetti. Tällä tarkoitetaan sitä, että osapuolten tulee ottaa huomioon sopimusta

⁷ Hemmo, sopimusoikeus I, s.70–71

⁸ Hemmo, Sopimusoikeuden oppikirja, s. 48

⁹ Hemmo, Sopimusoikeus I, s.49

¹⁰ Hemmo, Sopimusoikeuden oppikirja, s. 52–54

tehtäessä ja sitä täyttäessä toisen osapuolen tärkeimpiä intressejä. Osapuoli voi täyttää lojaliteettivelvollisuutensa esimerkiksi saattamalla toisen osapuolen tietoon joitakin erityisiä sopimusehtoja. Lojaliteettiperiaatteen sukulaisena voidaan pitää oikeuksien väärinkäytön kieltoa. Tällä tarkoitetaan kieltoa käyttää hyväksi sellaista oikeutta, joka on ristiriidassa kyseisen oikeuden taustalla olevien arvokäsitysten kanssa.¹¹

Perinteisin sopimustyyppi suomalaisessa sopimusoikeudessa on sellainen, jossa osapuolet tekevät yhdessä vain heitä kahta sitovan sopimuksen. Tätä kutsutaan kahden väliseksi sopimukseksi. Kansallisessa oikeudessamme tätä sopimustyyppiä sääntelee laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista, eli oikeustoimilaki. Oikeustoimilaki rakentuu ajatukselle, että kaikki sopimukset ovat yksilöllisiä sopimuksia. Oikeustoimilaki käsittelee kahden yksityisen henkilön välistä sopimusta, sen muotovaatimuksia, purkuehtoja sekä muita sopimusoikeuteen liittyviä seikkoja.

Nykyään kuitenkin vakiosopimukset ja muut erilaiset sopimustyypit ovat syrjäyttämässä perinteistä kahden välistä sopimusta. Esimerkiksi vakiosopimuksia suositaan niiden taloudellisuuden vuoksi. Vakiosopimusten transaktiokustannukset, eli sopimuksen teosta aiheutuvat kustannukset ovat matalammat kuin yksittäisissä sopimuksissa, koska sopimus täytyy laatia vain kerran, jonka jälkeen sitä voidaan soveltaa useaan sopimussuhteeseen. Tämän vuoksi varsinkin yritykset suosivat vakiosopimuksia. Vakiosopimukset ovatkin erityisen käytettyjä pankki- ja vakuutus alalla sekä elinkeinoelämässä.

Oikeustoimilain käsiteltäessä ainoastaan kahden välisiä sopimuksia, vakiosopimukset jäävät vaille oikeudellista säännöstelyä. Vakiosopimukseen sovelletaan kuitenkin soveltuvin osin oikeustoimilakia. Niiltä osin kun vakiosopimukseen ei ole oikeudellista sääntelyä, sovelletaan sopimusoikeuden yleisiä periaatteita sekä pyritään saamaan tietoa suomalaisesta oikeuskäytännöstä.¹² Keskeisin periaate, jota sovelletaan kaikkiin sopimustyypeihin, on sopimusvapauden periaate. Sopimusvapauden periaatteella tarkoitetaan osapuolten vapautta valita sopimuskumppani sekä sopimusosapuolten vapautta päättää sopimuksen sisällöstä. Vakiosopimuksen pätemättömyys ja mitättömyys määräytyvät myös oikeustoimilain ja yleisten periaatteiden mukaisesti.

Lähtökohtana kaikkien sopimustyyppien osalta on tärkeää muistaa, että pakottavan lainsäädännön vastainen sopimuksen ehto on pätemätön. Pätemätön ehto jätetään

¹¹ Hemmo, Sopimusoikeuden oppikirja, s. 56

¹² Hemmo, Sopimusoikeus I, s.29

kokonaan soveltamatta sopimuksessa ja sen tilalta sovelletaan voimassa olevaa lainsäädäntöä. Sopimuksen ollessa epäselvä, sopimukseen sovelletaan epäselvyyssääntöä, jonka mukaan epäselvää sopimusta tulkitaan laatijan vahingoksi.

3.2 Vakiosopimus

Vakiosopimuksella tarkoitetaan sopimusta, joka laaditaan käyttämällä vakioehtoja. Vakioehdoilla tarkoitetaan sopimuksen ehtoja joita käytetään toistuvasti. Vakioehdot on laadittu siten, että ne soveltuvat käytettäväksi useissa yksittäisissä sopimuksissa. Toinen vakioehtojen ominaispiirre on, että vakioehdot laaditaan myöhempiä sopimussuhteita silmälläpitäen. Kolmantena tunnusmerkkinä vakioehdoille voidaan asettaa se, että vakioehtoja on tarkoitus käyttää monien eri sopimuskumppaneiden kanssa.¹³ Yleensä toinen sopimuksen osapuoli laatii sopimusehdot, johon muut osapuolet saavat halutessaan liittyä. Kuitenkaan kaikki yleiset sopimusehdot eivät ole vakiosopimuksia, vaikka kaikki vakiosopimukset käyttävät yleisiä sopimusmuotoja.

Vakiosopimusten alhaiset transaktiokustannukset tekevät mahdolliseksi suoritteiden myymisen edullisemmin, sekä ne ovat omiaan yhtenäistämään elinkeinoharjoittajien asiakkaiden asemaa ja lisäämään tasavertaisuutta tässä suhteessa. Muutoin vakiosopimuksista käyty keskustelu on ollut hieman negatiivista.¹⁴ Vakiosopimusten taloudellisuutta perustellaan sillä, että niitä käyttämällä elinkeinoharjoittaja välttyy tekemästä useita samankaltaisia sopimuksia ja näin ollen säästää aikaa. Tämän vuoksi vakiosopimusten transaktiokustannukset pysyvät alhaisina. Vakiosopimusten taloudellisuuden lisäksi niiden positiivisena puolena on nähty, että kun ehdot ovat hyväksi havaittu jo useamman sopimuskumppanin osalta, niiden tulee olla muillekin toimivia ja tasapuolisia kokonaisuuksia sekä niissä on riittävästi informaatiota ja tietoa myös heikommalle osapuolelle. Näin ollen vakiosopimuksessa riski saattaa olla pienempi kuin yksittäisessä sopimuksessa, varsinkin kun sitoutuu vakiosopimukseen ison kansainvälisen yrityksen kanssa.¹⁵

Tutkielmassani olen nostanut vahvasti esille vakiosopimuksen aseman kansainvälisissä sopimussuhteissa. Kohdistan mielenkiintoni vakiosopimukseen, koska niitä käytetään

¹³ Wilhelmsson, Vakiosopimus, s. 30–31

¹⁴ Hemmo, Sopimusoikeus I, s.145

¹⁵ Zhang, Contractual Choice of Law in Contracts of Adhesion and Party Autonomy, s. 124

kansainvälisissä kaupassa huomattava määrä, mutta niistä ei ole juuri sääntelyä niin kansallisesti, EU-oikeudellisesti tai globaalimminkaan. Tämän lisäksi kansainvälisesti sävyttyneet vakiosopimukset saattavat tuoda yllättäviäkin ehtoja ulkomaalaiselle sopimusosapuolelle. Yksi tällainen yllättävä ehto saattaa olla, että ulkomaalainen sopimuskomppani on saattanut luoda vakiosopimusehdot ajatellen ainoastaan omaa oikeusjärjestystään.

Kuten aikaisemmin kirjoitin, vakiosopimukseen sovelletaan soveltuvin osin samoja oikeudellisia säännöksiä sekä sopimusoikeudellisia periaatteita kuin kahden välisiin sopimukseen. Kuitenkin on paljon tilanteita, joissa vakiosopimukseen ei voida soveltaa perinteisiä sopimusoikeudellisia periaatteita tai ne eivät riitä takaamaan vakiosopimusten oikeudenmukaista käyttämistä. Tämän vuoksi sopimusoikeudellisten periaatteiden lisäksi on olemassa vakiosopimusten osalta omia erityisperiaatteita. Näillä turvataan sopimusten oikeudenmukaisuus sekä sopimusosapuolten tasavertaisuutta pyritään tasapainottamaan näiden erityisperiaatteiden avulla.

Ensimmäiseksi mainitsen vakiosopimuksen erikoispiirteenä sen, että vakiosopimukseen viittaaminen katsotaan päteväksi ainoastaan silloin, kun osapuolilla on ollut riittävä mahdollisuus tutustua vakioehtoihin. Lainsäädännössämme ei ole säännelty, mitä tarkoittaa riittävä mahdollisuus, mutta sitä on pohdittu useassa korkeimman oikeuden ratkaisussa, joista esimerkkinä mainitsen ratkaisut KKO 2001:126 sekä KKO 1993:45.

Tapauksessa KKO 1993:45 Tilausvahvistuksessa ja siihen liittyvissä erityisehdoissa kauppahinta oli sovittu maksettavaksi käteisellä. Tilausvahvistuksessa oli viitattu yleisiin sopimusehtoihin, joihin oli sisältynyt omistuksenpidätyslauseke. Koska yleiset sopimusehdot eivät olleet käsillä sopimusta tehtäessä eikä ollut selvitetty ostajan voineen muutoinkaan ennen sopimusta tutustua niihin, omistuksenpidätysehto ei ollut tullut sopimussuhteen ehdoksi. Tapauksessa suoritettiin äänestys. Korkein oikeus on perustellut ratkaisuaan sillä, että yleiset myyntiehdot eivät ole olleet käsillä sopimusneuvottelujen yhteydessä, eikä niitä ole otettu tilausvahvistuksen liitteeksi. Muistakaan seikoista ei ole pääteltävissä, että ostajalla olisi ennen tilausvahvistuksen allekirjoittamista ollut mahdollisuus tutustua yleisiin myyntiehtoihin.

Tapauksessa KKO 2001:126 Sahalaitokseen asennettavaksi tarkoitettun hakeseulan kaupassa myyjä oli lähettänyt ostajalle tilausvahvistus -nimisen asiakirjan, jossa oli viitattu yleisiin sopimusehtoihin. Ostaja oli kolmen viikon kuluttua allekirjoittanut asiakirjan ja palauttanut sen myyjälle. Kun ostajalla oli ennen sopimuksen

allekirjoittamista ollut riittävä mahdollisuus selvittää ehtojen sisältöä ja kun omistuksenpidätysehdon sisältyminen kauppaan ei ollut maksuehtoihin nähden myöskään yllättävää, yleisiin sopimusehtoihin sisältyvän omistuksenpidätysehdon katsottiin tulleen osaksi kauppasopimusta. Ostaja on hyväksynyt kommandiittiyhtiön toimittamasta asiakirjasta ilmenneen tarjouksen kolmen viikon kuluttua siitä, kun asiakirja oli sille toimitettu. Ostajan on täytynyt havaita asiakirjassa ollut viittaus yleisiin sopimusehtoihin ja sillä on ollut ennen sopimuksen allekirjoittamista riittävä mahdollisuus halutessaan lähemmin selvittää viitattujen, kyseisenkaltaisiin toimituksiin alalla yleisesti sovellettavien ehtojen sisältöä siltä osin kuin se on pitänyt sitä aiheellisena.¹⁶

Tapauksista voidaan päätellä, että vakioehtoja ei tarvitse osoittaa ostajalle, kunhan vakioehdot vain ovat esitetty ostajalle. Esittämiseksi riittää, että ostajalle kerrotaan mistä vakioehdot ovat saatavissa, sekä ehdot tosiasiallisesti ovat saatavilla mainitusta paikasta ja niihin on mahdollisuus tutustua riittävän paljon aikaisemmin kuin sopimus tulee allekirjoittaa.

EU-oikeudessa vakiosopimuksia on säännelty lähinnä kohtuuttomuusopin näkökulmasta. Niin kutsuttu kohtuuttomuusdirektiivi koskee kuluttajasopimusten kohtuuttomia sopimusehtoja. Kohtuuttomuusoppi on tehty suojelemaan osapuolta, joka ei ole ollut osana laatimassa sopimuksen ehtoja.¹⁷ Euroopan unionin lainsäädännön syrjäyttäessä kansallinen lainsäädäntö, meidän tulee ottaa huomioon kohtuuttomuusdirektiivin sisältö tulkittaessa kansallisiakin vakiosopimuksia. Tämän vuoksi kohtuuttomuusoppi on sisällytetty kansalliseen lainsäädäntöömme ja sen paikka on kuluttajansuojalaissa. Kuluttajansuojalaki onkin ainoa laki, jossa meillä on säännelty vakiosopimuksia.

Kuluttajansuojalaissa kohtuuttomuusoppi on otettu pääsääntöisesti huomioon sopimuksen sovittelua koskevassa lainsäädännössä. Kuluttajansuojalain 4 luvussa on säännelty sopimuksen sovittelusta. Laissa ei puhuta vakiosopimuksista, vaan ehdoista, jotka on laadittu etukäteen ja kuluttaja ei ole voinut niihin vaikuttaa. Tällaisiin ehtoihin sovelletaan sopimuksen laatijalle tiukempaa vastuuta sopimuksen kohtuuttomuudesta. Kuluttajansuojalain luvun 2§:n 2 momentin mukaan olosuhteiden muuttumista ei saa ottaa huomioon kuluttajan vahingoksi. Saman lainkohdan 3 momentin mukaan jos

¹⁶ Korkeimman oikeuden ratkaisut yleisistä sopimusehdoista KKO 1993:45 sekä KKO 2001:126

¹⁷ Wilhelmsson, Vakiosopimus, s.17–18, sekä EY:n neuvoston direktiivi kuluttajasopimusten kohtuuttomista sopimusehdoista (93/13/ETY)

ehdon sovittelu tai sen jättäminen huomioon ottamatta koskee sellaista ehtoa, joka hyvän tavan vastaisesti johtaa osapuolten oikeuksien ja velvollisuuksien huomattavaan epätasapainoon kuluttajan vahingoksi, sopimusta ei voida sovittaa muilta osin. Tällöin sopimus jää voimaan muilta osin muuttumattomana, jos se sellaisenaan voi pysyä voimassa. Vielä kuluttajansuojalain 4 luvun 3§:n mukaan jos tässä laissa tarkoitetun sopimuksen ehto on laadittu etukäteen ilman, että kuluttaja on voinut vaikuttaa sen sisältöön, ja ehdon merkityksestä syntyy epätietoisuutta, ehtoa on tulkittava kuluttajan hyväksi. Tämän lisäksi kuluttajansuojalain 4:4 mukaan jos elinkeinoharjoittaja väittää ehdon olevan sellainen, että kuluttaja on voinut vaikuttaa ehdon sisältöön, elinkeinoharjoittajan on näytettävä se toteen.¹⁸

Näin ollen kohtuuttomuusdirektiivi suojaa kuluttajaa joka liittyy elinkeinoharjoittajan laatimiin vakiosopimuksiin. Koska EU-oikeuden säännöstö syrjäyttää kansallisen lainsäädännön, kohtuuttomuusdirektiiviä tulee soveltaa niin kansallisiin kuin kansainvälisiin vakiosopimuksiin. Näin ollen kuluttajansuojalain säännöksiä sovelletaan soveltuvin osin kaikkiin kaupallisiin vakiosopimuksiin.

Yksi merkittävä vakiosopimusten erikoispiirre on vakiosopimusten yllättävät ja ankarat ehdot, joista kirjoitan oman kappaleen. Käsittelen yllättäviä ja ankaria ehtoja suomalaisen lainsäädännön ja oikeuskirjallisuuden valossa sekä kansainvälisesti UNIDROIT – säännöskokoelman valossa.

3.2.1 Yllättävät ja ankarat ehdot sekä epäselvät ehdot vakiosopimuksissa

Yllättävillä ja ankarilla ehdoilla tarkoitetaan vakiosopimusehtoja, joiden sitovuuden edellytykset ovat tavallista tiukempia verrattuna muihin vakiosopimusehtoihin. Yllättävinä ja ankarina ehtoina on pidetty ehtoja, jotka olennaisesti poikkeavat tahdonvaltaisen oikeuden säännöistä vastapuolen vahingoksi tai jollakin muulla tavalla ovat odottamattomia kyseisessä sopimuksessa.¹⁹ Näin ollen tällaisten ehtojen sitovuus arvioidaan *in casu*, eli tapauskohtaisesti. Yllättävien ja ankarien ehtojen sitovuus edellyttää, että ehtojen laatija kiinnittää vastapuolen huomion erityisesti huomauttamalla

¹⁸ Kuluttajansuojalaki

¹⁹ Hemmo, Sopimusoikeuden oppikirja, s.101

tällaisista ehdoista. Yllättävistä ja ankarista ehdoista on annettu useita korkeimman oikeuden ratkaisuja, jotka ovat selkeyttäneet muutoin avointa käsitettä.²⁰

Koska tutkielmassani käsittelen kansainvälisten vakiosopimusten yhtenä vaihtoehtoisena riidanratkaisumenetelmänä välimiesmenettelyä, yllättävien ja ankarien ehtojen kohdalla voidaan kysyä, voidaanko välimieslausetta pitää yllättävänä ja ankarana ehtona. Oikeuskirjallisuudessa on lähdetty siitä, että välityslauseke ei ole sen yllättävämpi tai ankarampi ehto kuin mikään muukaan ehto. Toiset taas rinnastavat välityslausekkeen vastuunrajoituslausekkeisiin, jolloin sitä pidetään raskaana eli näin ollen yllättävänä ja ankarana ehtona.²¹ Suomessa korkein oikeus ratkaisussaan KKO 1996:27 on pohtinut välityslausekkeen asemaa. Korkeimman oikeuden ratkaisu osoittaa, että Suomessa on lähtökohtana yleisesti pidetty sitä, että välityslauseke on ehtona sitä yllättävämpi ja ankarampi kuin mitä heikompi toinen osapuoli on.

Kansainvälisissä sopimusoikeuden säännöskokoelmissa yllättäviä ja ankaria ehtoja on lähennytty eri tavalla. *The International Institute for the Unification of Private law* eli UNIDROIT on tehnyt *Principles of European Contract Law* –säännöskokoelman. Sen artikkelissa 2.1.20 erityinen maininta *surprising terms* eli yllättävät ehdot. Artiklan mukaan päädytään samaan tulkintaan kuin Suomen oikeuskäytännössä yllättävien ja ankarien ehtojen osalta. UNIDROIT – periaatteiden mukaan tällaiset ehdot tulevat vakiosopimuksissa sitoviksi ainoastaan siinä tapauksessa, että siitä erikseen mainitaan ja toinen osapuoli sen nimenomaisesti hyväksyy.²² Toinen kansainvälisesti merkittävä kokoelma kansainvälisen sopimusoikeuden kannalta on *Draft Common Frame of Reference- kokoelma*. Tässä kokoelmassa yllättäviin ja ankariin ehtoihin ei ole suhtauduttu niin ankarasti kuin UNIDROIT – säännöskokoelmassa. DCFR:n II.-9:103 artikkelissa ehdot, joista ei ole nimenomaisesti neuvoteltu, tulee tuoda toisen osapuolen huomioon enne sopimuksen tekemistä tai sopimuksen tekemisen yhteydessä. UNIDROIT -säännöskokoelmista löytyy lisää tietoa tutkielmani kappaleesta 6.4 UNIDROIT - The International Institute for the Unification of Private Law.

Yllättäviin ja ankariin ehtoihin on rinnastettavissa epäselvät ehdot. Epäselvät ehdot tulkitaan yleensä sopimuksen laatijan vahingoksi ja epäselvän sopimuksen kohdan osalta sovelletaan yleisiä kansallisia säännöksiä. Näin on esimerkiksi tapauksessa KKO 2008:53.

²⁰ Hemmo, luennot 2007

²¹ Koulu, Välityssopimus välimiesmenettelyn perustana s. 200–201

²² UNIDROIT principles, UNIDROIT www-sivuilta

Tapauksessa GE Capital ja Salon West-Hair Oy olivat tehneet leasingsopimuksen neljästä eri laitteesta. Sopimus oli tehty 60 kuukaudeksi. Salon West-Hair Oy oli jättänyt maksamatta erät kolmelta kuukaudelta, josta johtuen GE Capital sopimusehtojen 15 kohdan mukaisesti purki sopimuksen. Tämän vuoksi GE Capital vaati, että Salon West-Hair Oy veloitetaan suorittamaan GE Capitalille pääomaa 9 224,77 euroa 24 prosentin viivästyskorkeineen 9.6.2004 lukien, viivästyskorkeoa pääomalle 21.4.2004 mennessä 461,96 euroa ja perimiskuluja 50 euroa korkeineen. Salon West-Hair Oy vaati kanteen hylkäämistä. Laitteiston käyttöönoton jälkeen laitteistossa oli ilmennyt käyttö- ja toimintahäiriöitä, jotka olivat niin merkittävästi vaikeuttaneet ja hidastaneet Salon West-Hair Oy:n normaalia liiketoimintaa, että sillä oli ollut oikeus päättää sopimus 1.1.2004 alkaen. Laitteiston virheet olivat olleet sellaisia, ettei Salon West-Hair Oy olisi kyennyt havaitsemaan niitä laitteistoa vastaanottaessaan. Koska laitteiden toimittaja ei ollut kyennyt korjaamaan virheitä, GE Capital oli yleisten vuokraa koskevien säännösten ja periaatteiden mukaan vastuussa virheiden korjaamisesta. Salon West-Hair Oy oli tehnyt huomautukset asianmukaisesti sekä toimittajalle että GE Capitalille. GE Capital oli sopimusehtoihin viitaten kieltäytynyt myötävaikuttamasta asian selvittämiseen. Salon West-Hair Oy katsoi, että oli kohtuutonta, että se olisi sidottu sopimukseen. Leasingsopimus oli GE Capitalin yksipuolisesti laatima sopimuskokonaisuus.

Korkein oikeus katsoi, että osapuolet ovat molemmat allekirjoittaneet vuokrasopimuksen jossa on kohta, jonka kääntöpuolella on leasingsopimuksen yleiset ehdot, jossa on kohta ”virhe tai puute laitteessa”. Tässä kohtaa on seuraava teksti *”Vuokrakohteeseen ja sen hankintaan sovelletaan erityisiä ja yleisiä toimitus-, toimitusaika-, takuu-, huolto- ja muita ehtoja, jotka sisältyvät toimittajan ja vuokralleantajan väliseen kauppasopimukseen, tai ellei tällaisia ehtoja ole, sovelletaan voimassa olevaa lainsäädäntöä ja/tai alan käytäntöä. Vuokralleantajan on vaatimuksesta annettava vuokralleottajalle valtakirja edustaa vuokralleantajaa toimittajaa vastaan tuomioistuimessa tai tuomioistuimen ulkopuolella tai välimiesmenettelyssä, kun riittävyys koskee kauppasopimuksen mukaisia toimittajan veloitteita. Vuokralleottaja on velvollinen vuokralleantajan vaatimuksesta edustamaan vuokralleantajaa, jos vuokralleottaja vetoaa oikeuteen poisjääneen tai myöhästyneen toimituksen, vikaan tai puutteeseen toimittajan suorituksessa tai muuhun kaupasta johtuvaan syyhyn. Vuokralleantaja voi valtakirjan sijasta luovuttaa vuokralleottajalle oikeutensa esittää toimittajaa kohtaan vaatimuksia edellä luetelluista syistä. Vuokralleantaja ei takaa vuokrakohteen laatua, suorituskykyä tai kuntoa, ei myöskään sen sopivuutta vuokralleottajalle. Vuokralleottaja maksaa kaikki juridisesta ja teknisestä tuesta, oikeudenkäynneistä jne. aiheutuvat kustannukset. Vuokralleantajan vastuu vuokralleottajaa kohtaan vauriosta, jonka syynä on poisjäänyt tai myöhästynyt toimitus, vuokrakohteen virhe tai puute tai muu toimittajan laiminlyönti, rajoittuu summaan, jonka vuokralleantaja tai vuokralleottaja tosiasiallisesti saa korvauksena toimittajalta. Vuokralleottaja ei siis missään tapauksessa saa vuokralleantajalta suurempaa summaa kuin minkä vuokralleantaja kantaa toimittajalta. Vuokralleottajan on täytettävä sopimuksen mukaiset velvoitteensa eikä hänellä ole irtisanomisoikeutta muissa kuin seuraavassa kappaleessa lueteltavissa tapauksissa. Vuokralleottaja voi sanoa sopimuksen kirjallisesti irti vain, jos vuokralleottajalla on tuomioistuimen lainvoimaisen päätöksen, välimiesoikeuden päätöksen tai toimittajan kirjallisen suostumuksen perusteella oikeus purkaa kauppasopimus toimittajan kanssa ja toimittaja on varmistanut saamiensa ennakoiden takaisinmaksun tai muiden vuokralleantajaan kohdistuvien velvoitteidensa täyttämisen.”*

Tuomioistuin katsoi, että GE Capitalin ja Salon West-Hair Oy:n tekemä leasingsopimus on luonteeltaan vuokrasopimus. Sopimus ja sen osana olevat yleiset

ehdot ovat GE Capitalin laatimat ja sopimuksen epäselviä ehtoja tulee tulkita laatijansa vahingoksi. Sopimuksessa ei ole selvästi mainittu, ettei vuokralleantaja ole vastuussa vuokrakohteen virheestä eikä sopimuksessa ole kielletty vuokralleottajaa purkamasta leasingsopimusta vuokrakohteessa olevan virheen perusteella. Vuokralleottajan oikeus purkaa sopimus vuokrakohteen virheellisyyden perusteella määräytyy siten irtaimen esineen vuokraa koskevien periaatteiden mukaan. Irtaimen esineen vuokrassa vuokralleottajalla on oikeus purkaa vuokrasopimus vuokraesineen olennaisen virheen perusteella.²³

3.3 Agreed documents

Perinteisistä yksipuolisesti laaditusta vakiosopimuksista tulee erottaa *agreed documents*, jolla tarkoitetaan sellaisia yleisiä sopimusehtoja, jotka ovat mahdollisen sopimussuhteen osapuolten tai heidän edustajiensa yhdessä laatimat. Näin ollen ero tavallisiin vakiosopimuksiin on siinä, että kun vakiosopimuksen laatii toinen osapuoli kokonaan yksin, *agreed documents* – tyyppisissä vakiosopimuksissa osapuolet ovat yhdessä työstäneet syntyneen sopimuksen.²⁴

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että *agreed documents* – tyyppisiin vakiosopimuksiin ei tule suhtautua niin kriittisesti kuin vakioehtoihin yleensä. Tällä tarkoitetaan, että on helpompaa hyväksyä, että osapuolet ovat sidottuja *agreed documents* – tyyppisiin sopimuksiin kuin yksipuolisesti laadittuihin vakiosopimuksiin. Tätä perustellaan sillä, että *agreed documents* -tyyppisissä sopimuksissa kumpikin sopimuksen osapuoli tai edustaja on ollut osana laatimassa sopimuksen ehtoja ja näin ollen kumpikin sopimuksen osapuoli on saanut vaikuttaa sopimuksen ehtojen sisältöön. Vaikka osapuolet tai heidän edustajansa ovat olleet yhdessä laatimassa sopimuksen ehtoja, se ei vielä välttämättä merkitse, että sopimusehdot ovat tasapuolisia kummallekin sopimuksen osapuolelle. Laatijoiden voimasuhteet, eli esimerkiksi tietämys ja yrityksen koko voivat olla erittäin poikkeavat toisistaan, joten näin ollen *agreed documents* voidaan rinnastaa vakiosopimukseen toisen osapuolen ollessa heikommassa asemassa neuvotteluissa.²⁵

Agreed documents – tyyppisten sopimusten asemaa tulee arvioida sopimuskohtaisesti ottaen huomioon sopimusosapuolten aseman ja heidän välisen suhteensa. Kun on kyse

²³ Korkeimman oikeuden ratkaisu yllättävistä ja ankarista sekä epäselvistä ehdoista KKO 2008:53

²⁴ Wilhelmsson, Vakiosopimus, s. 32

²⁵ Wilhelmsson, Vakiosopimus, s. 32

edustavien järjestöjen laatimista *agreed documents* – tyyppisistä sopimuksista joita on käytetty pitkään tietyllä alalla, voidaan käytettyjä ehtoja alkaa pitämään kauppatapana kyseisellä alalla. *Agreed documents* – tyyppiset sopimusehdot rinnastuvatkin tietyillä elinkeinon aloilla dispositiiviseen lainsäädäntöön.²⁶ Dispositiivisella lainsäädännöllä tarkoitetaan lainsäädäntöä, joka on tahdonvaltaista. Toisin sanoen se on lainsäädäntöä jota sovelletaan, elleivät osapuolet ole toisin sopineet.

Mietittäessä vakiosopimusten ja *agreed documents* – tyyppisten vakiosopimusten tulkintaeroja, tulee muistaa, että *agreed documents* on laadittu yhdessä, kun taas perinteiset vakiosopimukset yksipuolisesti. Näin ollen *agreed documents* – tyyppisten sopimusten osalta osapuolilta ei vaadita niin suurta tutustumismahdollisuutta kuin vakiosopimuksissa vaaditaan. Myös yllättävät ja ankarat ehdot eivät ole niin suppeasti tulkittavissa kuin edellä olen esittänyt vakiosopimusten osalta *Agreed documents* – vakiosopimuksia tulee tulkita objektiivisesti ja tarkastella koko sopimusta kiinnittämättä liikaa huomiota yksittäisiin ehtoihin²⁷.

3.4 Sopimuksen kieli

Sopimusten ollessa kansainvälisiä, sopimuksessa käytettävä kieli saattaa tuoda ongelmia sopimussuhteeseen. Osapuolilla ei ole välttämättä yhteistä kieltä, jolla laatia sopimus. Näin ollen sopimuksesta saatetaan tehdä useampia kappaleita eri kielillä. Sopimuksen käännökset voivat poiketa toisistaan ja näin ollen voi nousta esiin kysymys, mikä sopimuksen käännöksistä on vahvin, eli millä käännöksellä on ristiriitatilanteissa vahvin asema verrattuna muihin sopimuksen käännöksiin. Lähtökohtana on, että tulkintatilanteissa sopimuksen alkuperäinen kieli on voimakkain ja ristiriitatilanteissa sopimusta tulee tulkita alkuperäisen kielen mukaisesti. Oikeudellisissa käännöksissä tulee kuitenkin pyrkiä siihen, että asiakirjan juridinen sisältö välittyy oikein.²⁸ Jos juridinen sisältö ei ole yhtenevä sopimuksen eri käännöksissä, tällöin tulee noudattaa periaatetta, jonka mukaan sopimuksen alkuperäinen kieli on kaikista vahvin, eli käännösten poiketessa alkuperäisestä kieliversiosta, ne joutuvat väistymään. Sopimuksen tulkinnassa on merkitystä myös osapuolten tahdolla ja tarkoituksella. Tällä tarkoitetaan sitä, että sopimusta tulee tulkita sen mukaan, mitä osapuolet ovat halunneet

²⁶ Hemmo, Sopimusoikeuden oppikirja, s. 94–95

²⁷ Hemmo, Sopimusoikeuden oppikirja, s. 343

²⁸ Mattila, Vertaileva oikeuslingvistiikka, s. 497

keskenään sopia. Joten alkuperäisestäkin tekstistä voidaan poiketa, jos se on vastoin osapuolten tahtoa tai tarkoitusta.

Sopimusten eri käännösversioiden ristiriitaisuuden lisäksi ongelmaksi voi nousta eri kielten termit, joita ei voida kääntää kielestä toiseen. Näin ollen termiä tulee selittää avaavasti toiselle osapuolelle, jolloin termin sisältö ei välttämättä pysy enää täysin samansisältöisenä. Sopimusten ja termien kääntämisessä tulee noudattaa äärimmäistä tarkkaavuutta.

Yksi ongelma kansainvälisiä sopimuksia tehtäessä on, että yhden oikeusjärjestyksen kaikkia piirteitä ei tunnusteta toisessa oikeusjärjestyksessä. Näin ollen eri oikeusjärjestyksen termiä ei ole laisinkaan olemassa kuin toisessa oikeusjärjestyksessä. Tällainen on esimerkiksi englannin oikeudesta tuttu *trust* – termi, jota ei tunneta suomalaisessa oikeudessa laisinkaan. Kirjoitan *trust* – järjestelmästä enemmän tutkielmani edetessä.

Ensimmäinen kaksikielinen valtiosopimus tehtiin 1271 eKr. Tämän jälkeen valtiosopimusten määrä on kasvanut huimaa vauhtia. Alun perin alkuperäinen kieli valittiin mm. arvovaltasyiden ja tarkoituksenmukaisuuden perusteella. Tämän jälkeen vahvaksi sopimuskieleksi nousi latinan kieli, jonka syrjäytti ranskan kieli kansallisvaltioiden nousun jälkeen. Nykyisin Englanti on vahvin sopimuskieli.²⁹ Ongelmaksi englannin kielen käytössä saattaa muodostua se, että sopimuksissa käytetään yleensä samanlaista Englantia kuin common law – maiden sisäisissä sopimuksissa. Common law – maissa on tunnusomaista käyttää yksityiskohtaisia vakuuksia (*representations and warranties*), mikä ei ole tunnusomaista esimerkiksi manereurooppalaiselle oikeuskulttuurille.³⁰ Common law kieli voi aiheuttaa myös muita ongelmia, koska oikeusjärjestykset ovat hyvin erilaisia verrattuna esimerkiksi romanis-germaaniseen oikeusjärjestykseen. Kummassakin oikeusjärjestyksessä on piirteitä, joita ei löydy toisesta oikeusjärjestyksestä.

Sopimusta käännettäessä useille kielille, voidaan turvautua erilaisiin käännösmenetelmiin. Erilaisia käännösmenetelmiä on viisi. Näitä on sitaattilaina, jossa vieraskielinen termi otetaan sellaisenaan sopimukseen. Tällainen on esimerkiksi common law -maista tutut *equity* tai *trust* termit. Näitä ei edes pyritä kääntämään suomeksi, koska niillä ei ole vastinetta suomalaisessa oikeusjärjestyksessä. Esimerkiksi

²⁹ Mattila, Vertaileva oikeuslingvistiikka, s. 491

³⁰ Mattila, Vertaileva oikeuslingvistiikka, s. 475

trust – järjestelmää ei tunneta suomalaisessa oikeudessa, mutta kansainvälistyvän maailman myötä suomalaiset juristit joutuvat enenevässä määrin tekemisiin vieraiden järjestelmien kanssa. Näin ollen suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa ja muutenkin oikeuden käytössä näitä termejä ei ole edes pyritty kääntämään suomen kielelle, vaan niistä käytetään niiden alkuperäisiä nimityksiä.

Toinen käännösmenetelmä on lähivastine. Tässä vierasperäiselle termille annetaan oman kielinen termi, jonka juridinen sisältö on sama, mutta merkitys poikkeaa hieman alkuperäisestä. Kolmas menetelmä on terminomainen menetelmä, jossa käännoksen tekijä korvaa alkuperäisen termin lyhyehköllä sitaatilla. Tällaisia ovat yleensä latinankieliset termit. Latinan kielistä termiä ei käännetä sellaisenaan, vaan sitä samalla selitetään kun sitä käytetään. Neljäs käännösmenetelmä on luetteleva käänнос. Tässä menetelmässä kääntäjä luettelee termit, jotka yhdessä muodostavat vastineen vierasperäiselle termille. Viidentenä menetelmänä on uudistermin luominen, joiden käyttöä Mattila ei suosittele kuin poikkeustilanteissa.³¹

Tässä yhteydessä voisin mainita oikeustoimen muodosta sen verran, että pääsääntöisesti oikeustoimi suomalaisen sopimusoikeuden mukaan oikeassa muodossa, jos sen muoto on pätevä siinä valtiossa missä sopimus on tehty. Tätä kutsutaan termillä *locus regit actum*, paikka määrää toiminnan. Klamin mukaan tätä säännöstä ei kuitenkaan tule tarkastella tiukan jyrkästi, vaan yksittäisissä tapauksissa tulee tarkastella sopimuksen tekopaikan lain tavoitteita, joihin muutosäännöksillä pyritään.³²

Näin ollen pelkästä sopimuksessa käytetystä kielestä ei voida vielä päätellä, minkä valtion lakia sopimukseen sovelletaan. Kieli on erittäin tärkeässä asemassa vakiosopimuksissa, koska jos osapuolet eivät osaa sopimuksessa käytettyä kieltä, heillä ei voi olla riittävää mahdollisuutta tutustua sovellettaviin vakioehtoihin. Tästä seuraa, että tällaisissa tilanteissa vakioehdot eivät välttämättä sido osapuolia.

³¹ Mattila, Vertaileva oikeuslingvistiikka, s. 517–526

³² Klami & Kuisma, Suomen kansainvälinen yksityisoikeus, s. 106

4. LAKIVIITTAUS VAKIOSOPIMUKSESSA

4.1 Yleisesti lakiviittauksesta

Kuten edellä esitetystä käy ilmi, sopimusta tulee lähtökohtaisesti aina tulkita osapuolten tahdon ja tarkoituksen mukaisesti. Sopimusosapuolten tahdonautonomian myötä osapuolilla on lähtökohtaisesti vapaus sopia sopimuksessaan mistä tahansa, kunhan se ei ole pakottavan lainsäädännön vastaista. Näin ollen osapuolilla on täysi oikeus sisällyttää sopimukseensa myös lakiviittaus. Lakiviittaus voi olla osana kaikenlaisia sopimuksia.

Lakiviittauksella tarkoitetaan sopimuksessa olevaa ehtoa jonka mukaan määräytyy, minkä valtion lakia sopimukseen sovelletaan, tai mikä tuomioistuin on toimivaltainen ratkaisemaan sopimuksesta syntyvän riitatilanteen. Lähtökohtaisesti lakiviittaus voi osoittaa minkä valtion lakiin tahansa, eli sopimuksella tai sopimuksen osapuolilla ei tarvitse olla välttämättä liityntää sovellettavan lain oikeusjärjestelmään. Lakiviittaus voi olla nimenomainen, eli esimerkiksi sopimusehto, jossa lukee ”tähän sopimukseen sovelletaan Saksan lakia”. Lakiviittauksen ei tarvitse kuitenkaan olla näin suora, vaan lakiviittaus on pätevä, kunhan se käy riittävän selväksi sopimuksen ehdoista tai tapaukseen liittyvistä olosuhteista.³³

Viittaus ulkomaalaiseen lakiin tulee olla perusteltu, kuitenkin jos kansainvälisluonteisuuden edellytys täyttyy, osapuolet voivat viitata ulkomaalaiseen lakiin, jolla ei ole minkäänlaista yhteyttä sopimukseen. Tällaiseen täysin erilliseen ulkomaalaiseen lakiin viittaaminen voi olla hyödyllistäkin kummankin osapuolen kannalta, jos kyseisen lain normit ja säännöt tapaukseen soveltuviin seikkoihin ovat selkeitä. Täytyy kuitenkin muistaa, että lakiviittauksella täytyy olla jokin järkevä minimiliittymä sopimussuhteeseen. Lakiviittauksista ei hyväksytä, jos osapuoli on asettanut sen kiertääkseen vain jonkun absoluuttisen normin. Myös tilanteessa, milloin lakiviittaus on viitattun lain mukaan pätemätön tai kielletty, palataan lakiin joka määräytyy perinteisten lainvalintasääntöjen mukaisesti. Näin ollen lakiviittauksia arvioidessa tulee suorittaa myös lopputulosvertailua.³⁴ Lakiviittauksen varjolla ei kuitenkaan saa päätyä *forum shopping* – ilmiöön.

³³ Hemmo, Sopimusoikeuden oppikirja, s.554

³⁴ Klami & Kuisma, Suomen kansainvälinen yksityisoikeus, s. 91–94

Kansallisessa lainsäädännössämme lakiviittauksesta ja sen soveltamisesta suomalaisessa oikeudenkäynnissä säädetään oikeudenkäymiskaaren 10 luvussa. Oikeudenkäymiskaaren mukaan tuomioistuimen soveltaessa vieraan valtion lakia, jota oikeus ei tunne, tuomioistuimen tulee kehottaa asianosaisia esittämään vieraasta laista näyttöä. Jollei vieraan valtion laista saada tarpeeksi näyttöä, tuomioistuimen on sovellettava Suomen lakia.³⁵ Käytännössä tuomioistuin tai asianosaiset voivat pyytää ulkoministeriöltä selvitysapua vieraan valtion lain selvittämiseen.³⁶ Näin ollen lainsäädäntömme mukaan vieraan valtion lain selvitysvastuu on lähtökohtaisesti siihen vetoavalla osapuolella, mutta käytännössä hän voi saada selvittämiseen apua.

Kansainvälisluonteista sopimusta tehtäessä sopimusosapuolet saavat vapaasti valita sopimukseensa sovellettavan lain. Sopimusta laativan henkilön tulisi tuntea sopimukseen sovellettava materiaallinen oikeus hyvin, koska sillä saattaa olla huomattavia vaikutuksia sopimuksen tulkintaan. Esimerkiksi mannermaisissa oikeusjärjestyksissä mihin Suomikin kuuluu, täytetään sopimuksessa olevat aukot *soft law*lla, eli dispositiivisella oikeudella. *Soft law* on oikeutta, josta voidaan poiketa tai sopia toisin eli jos osapuolet ovat jättäneet sopimatta jostakin seikasta, siihen sovelletaan sovellettavan lain *soft law*ta. Joskus sopimuksen laatija jättää tietoisesti auki joitakin sopimuksen kohtia, jotta sopimukseen sovellettaisiin kansallista *soft law*ta. Tällaista järjestelmää ei tunneta angloamerikkalaiseen oikeusjärjestelmään kuuluvassa valtiossa.

Sopimuksen laatijan tulee tietysti tuntea myös sovellettavan lain *hard law*, eli lainsäädännön pakottavat normit. *Hard law*sta ei voida sopimuksin poiketa ja sopimuksen ollessa ristiriidassa oikeusjärjestyksen *hard law*n kanssa, se syrjäyttää sopimuksen ehdot. *Hard law* on oikeusjärjestyksen pakottavaa säännöstöä, josta ei voi poiketa millään perusteilla. *Hard law* tulee kuitenkin erottaa kansainvälisestä yksityisoikeudesta tutusta *ordre public* säännöstöistä.³⁷ Tuomioistuimen ei myöskään tarvitse soveltaa lakia, joka on vastoin *ordre public* – sääntöä.³⁸ Eritoten kuluttaja- ja työ sopimusten osalta lainvalintasääntöjen sitovuutta on rajoitettu.

Jolleivät osapuolet ole tehneet sopimuksessaan lakiviittausta, suomalaisen sopimusoikeuden mukaan sovellettava laki ratkaistaan yleensä läheisimmän liittymän periaatteen mukaisesti. Läheisimmän liittymän periaatteella tarkoitetaan periaatetta,

³⁵ Oikeudenkäymiskaari

³⁶ Prosessioikeus, 2003, s.1145

³⁷ Kurkela, Globalisoitunut sopimuskäytäntö ja sopimusoikeudelliset periaatteet, s. 62

³⁸ Hemmo, Sopimusoikeus II, s. 464–465

jonka mukaan sopimukseen sovelletaan sen valtion lakia, johon sopimuksen sisältö ja sopimusosapuolet huomioon ottaen sopimus läheisimmin liittyy.

Eurooppa-oikeuteen lähimmän liittymän laki on tullut Sveitsistä sekä common law -maista. Näissä maissa tehdään lainvalinnan osalta kokonaisarvio, eli tuomioistuin ottaa arvioinnissaan huomioon kaikki tapauksen liittymätekijät, punnitsee niitä keskenään ja päättelee mikä on tapaukseen soveltuva läheisin liittymä ja näin ollen sopimukseen sovelletaan siihen sopivinta ja läheisimmin liittyvää lakia.

Suomen sopimusoikeuden mukaan läheisimmin liittyvän lain arvioinnissa kiinnitetään huomiota kokonaisarviointiin sopimuksen tekohetkellä sekä sopimuksen tekemisen jälkeen. Ensisijaisesti sovellettava laki määräytyy sen valtion oikeusjärjestykseen, missä sopimukselle luonteenomaisen suorituksen tekijän liikepaikka on, tai valtioon, jossa suorituksen tekevällä osapuolella on kotipaikka. Luonteenomaisella suorituksella tarkoitetaan muuta velvollisuutta kuin rahavelvollisuutta, esimerkiksi tavaran luovuttamista, palvelun suorittaminen tai muuhun näihin rinnastettavissa olevaa seikkaa. Luonteenomaista suoritusta ei voi olla, jos osapuolilla on täsmälleen samanlaiset velvollisuudet, tai osakassopimuksissa sekä yhtiösopimuksissa, jotka luovat monimuotoisia velvoitteita molemmille osapuolille.³⁹ Kiinteän omaisuuden osalta on olemassa poikkeussääntö. Tässäkin lakiviittaus on sallittu, mutta tilanteessa jossa sitä ei ole käytetty, sovelletaan kiinteän omaisuuden sijaintipaikan lakia. Poikkeustilanteissa muut liittymäsäännöt voivat syrjäyttää tämän säännön. Läheisimmän liittymän periaatetta sovelletaan siis ainoastaan silloin, kun osapuolet eivät ole tehneet sopimuksessaan lakiviittausta.

Tässä on yksi esimerkkitapaus, jonka Suomen korkein oikeus on antanut vuonna 2006 koskien lainvalintaa lainvalintasäännöksen puuttuessa sopimuksesta.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2006:108 on pohdittu lainvalintaa tuomioistuimessa. Tapauksessa oli virolainen ja suomalainen yhtiö, joista virolainen yhtiö oli velkaantunut suomalaiselle yhtiölle. Tästä johtuen yhtiöt olivat sopineet, että suomalainen yhtiö antoi virolaiselle yhtiölle tavaraluottoa. Myöhemmin suomalainen yhtiö kuittasi saaneensa ketunnahkoja tietyllä summalla. Suomalainen yhtiö myi ketunnahat eteenpäin. Virolainen yhtiö hakeutui myöhemmin Virossa konkurssiin. Virolaisen lain mukaan 3 kuukautta ennen konkurssia tehdyt velanmaksut peräytetään takaisin konkurssilakiin ja näin ollen virolainen yhtiö haki suomalaiselta yhtiöltä ketunnahkoja takaisin. Ketunnahat eivät olleet enää

³⁹ Hemmo, Sopimusoikeus II, s.468–469

saatavissa, joten virolainen yritys halusi niiden arvon rahana suomalaiselta yhtiöltä. Asian tultua oikeuteen, ensimmäinen kysymys on, minkä valtion lakia tapaukseen on sovellettava. Suomen kirjoitettuun lakiin ei sisälly säännöksiä, jotka koskisivat takaisinsaantikanteeseen sovellettavaa lakia tässä esillä olevan kaltaisessa tapauksessa, joka ei kuulu Suomen, Tanskan, Islannin, Norjan ja Ruotsin kesken tehtyyn konkurssisopimukseen Kööpenhaminassa 7.11.1933 tehdyn, konkurssia koskevan sopimuksen eikä maksukyvyttömyysmenettelyistä annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1346/2000 (maksukyvyttömyysasetus) alaan. Asiasta ei myöskään ole Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja. Kysymys sovellettavasta laista on näin ollen ratkaistava Suomen kansainvälisessä yksityisoikeudessa noudatettavien yleisten periaatteiden mukaan. Näitä periaatteita ilmentävät myös pohjoismainen konkurssisopimus ja maksukyvyttömyysasetus. Korkein oikeus punnitsi erilaisia vaihtoehtoja ja ottaen huomioon pohjoismaisen konkurssisopimuksen, jonka mukaan lainvalinta on tehtävä siten, että sovellettavaksi laiksi tulee se, jossa konkurssi on alkanut. Kyseisessä kanteessa on kysymys konkurssioikeudellisesta takaisinsaannista eikä panttauksen pätevydestä, joten näin ollen takaisinsaantikanteeseen on sovellettava konkurssimenettelyn aloittamisvaltion lakia. Korkein oikeus otti myös huomioon, että määrääajat kuuluvat olennaisena osana takaisinsaannin edellytyksiin, on konkurssimenettelyn aloittamisvaltion laki ratkaiseva myös määräaikojen osalta.

Kuitenkin konkurssivelkojen suojaksi on olemassa periaatteita, joiden perusteella pantinhaltija voi tietyissä tapauksissa vedota takaisinsaantia vastaan sen valtion lakiin, jossa panttiesine sijaitsee. Tässä tapauksessa kysymys on Suomeen toimitetuista panttiesineistä. Korkein oikeus toteaa, että Suomessa poikkeaminen konkurssimenettelyn aloittamisvaltion lain soveltamisesta voi kansainvälisen yksityisoikeuden yleisten periaatteiden mukaan tulla kysymykseen vain joissakin Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisissa erityistapauksissa. Nyt ei ole kysymys sellaisesta tapauksesta. Tämän pohdinnan lopputuloksena korkein oikeus päätyi ratkaisuun, jonka mukaan tapaukseen oli sovellettava Viron lakia.⁴⁰

4.2 Lakiviittaus osana vakioehtoja

Lakiviittaus voi olla osana sopimusta, erillinen sopimus tai osana vakioehtoja. Lakiviittauksen ollessa osana vakiosopimusta, se tulkitaan yllättäväksi tai ankaraksi ehdoksi, koska lopputulos voi olla osapuolelle yllättävä ja osapuli ei ole voinut varautua tällaiseen mahdollisuuteen. Vieraan valtion lain mukaan toimiminen voi olla hyvin

⁴⁰ Korkeimman oikeuden ratkaisu lainvalinnan määräytymisestä lainvalintasäännöksen puuttuessa sopimuksesta, KKO 2006:108

haasteellista heikommalle osapuolelle, joten vakioehdot laatunut henkilö tulee tuoda tämä heikomman osapuolen tietoon ja kiinnittää niihin erityistä huomiota, niin kuin olen edellä selittänyt yllättävien ja ankarien ehtojen osalta.

Jotta vakioehdoissa oleva lakiviittaus tulee osapuolta sitovaksi, osapuolella tulee olla mahdollisuus tutustua lähemmin vakioehtoon ja sidonnaisuuden tulee perustua nimenomaiseen tahdonilmaisuuun. Jos osapuolten välisessä sopimuksessa on ainoastaan viittaus joihinkin tiettyihin vakioehtoihin, vastapuolella tulee olla tosiasiallinen mahdollisuus tutustua vakioehtoihin, jotta ne tulevat häntä sitoviksi. Usein vakiosopimuksia allekirjoittaessa käy niin, että osapuolet vain allekirjoittavat tai muutoin hyväksyvät vakioehdot tutustumatta niihin tarkemmin. Vakioehdot ja samoin niiden sisältämä lakiviittaus tulee kuitenkin lähtökohtaisesti osapuolta sitovaksi, jos voidaan viitata johonkin sitovuuden perustana olevaan tahdonilmaisuuun, varsinkin jos vakioehdot ovat sisällöltään tavanomaisia.⁴¹

Lakiviittauksen ollessa osana vakioehtoja, tulee muistaa myös niin kutsuttu *dépeçage* - ilmiö, josta olen selostanut edellä. Tällöin vakiosopimuksessa oleva lakiviittaus saattaa soveltua vain tiettyyn osaan sopimusta, eikä suinkaan koko sopimuksen sisältöön. Kun kyseessä on *dépeçage* – ilmiö, lakiviittaus on määritelty vain tiettyyn itsenäiseen osaan sopimuksesta ja muuhun osaan saatetaan olla määritelty eri laki tai sitten laki määräytyy yleisten lainvalintasääntöjen mukaisesti.

Lakiviittauksen ollessa osana vakiosopimusta, tulee arvioida tapauskohtaisesti tuleeko lakiviittaus sovellettavaksi vakiosopimukseen kokonaan, tiettyihin osiin vai ei laisinkaan koko sopimukseen. Tilanne vaatii joskus tapauskohtaista arviointia, ovatko vakioehdot riittävästi ja nimenomaisesti olleet osapuolen saatavilla. Tästä ei ole olemassa lainsäädäntöä, vaan tilanteita tulee pohtia tapauskohtaisesti sekä oikeuskäytännön valossa. Hyvänä esimerkkinä korkeimman oikeuden ratkaisusta voisoin mainita KKO 1993:45.

Tapauksessa osapuolet olivat tehneet tilausvahvistuksen, jonka vastapuoli oli allekirjoittanut. Tilausvahvistuksessa viitattiin yleisiin sopimusehtoihin, joihin oli sisältynyt omistuksenpidätyslauseke. Yleiset sopimusehdot eivät kuitenkaan olleet vastapuolen saatavilla sopimusta allekirjoittaessa, eikä voitu näyttää toteen, että vastapuolella olisi ollut nimenomainen tutustumismahdollisuus kyseisiin ehtoihin.

⁴¹ Wilhelmsson, Vakiosopimus, s. 58–60

Näin ollen korkein oikeus katsoi, että yleiset sopimusehdot eivät tule vastapuolta sitovaksi.⁴² Toisena esimerkkitapauksena voin mainita KKO 1982:167. Tässä tapauksessa suomalainen yrittäjä osti Italiassa toimivalta italialaiselta yritykseltä kankaita. Molemmat osapuolet olivat kauppiaita. Italialaisella yrityksellä oli agentti Suomessa. Italialainen myyjä lähetti kirjallisen tilausvahvistuksen, jossa määrättiin toimivaltaiseksi tuomioistuimeksi Bolognan, Italiassa sijaitseva tuomioistuin. Toimitusehdot olivat olleet sekä italian että englannin kielellä. Ratkaisussaan korkein oikeus katsoi, että toimitusehdot sitovat molempia osapuolia ja näin ollen suomalainen tuomioistuin ei ollut toimivaltainen tutkimaan kyseistä asiaa, vaan se piti ratkaista Bolognan tuomioistuimessa.⁴³

4.3 Sopimus oikeudenkäynnin varalta

Sovellettavan lain sopimisen lisäksi osapuolet voivat erikseen sopia myös oikeudenkäynnin varalta. Periaatteessa lakiviittaus ja sopimus oikeudenkäynnin varalta voi olla yhteinen tai erillinen viittaus samaan tai eri oikeusjärjestykseen. Sopimuksessa oikeudenkäynnin varalta osapuolet sopivat, mikä tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään sopimuksesta syntyvän riitatilanteen. Näin ollen sopimuksessa oikeudenkäynnin varalta sopimusosapuolet antavat jollekin tietylle tuomioistuimelle toimivallan ratkaista heidän välisestä sopimuksesta aiheutunut ristiriita, vaikka muutoin kyseisellä tuomioistuimella ei olisi toimivaltaa käsitellä kyseistä asiaa. Sopimus oikeudenkäynnin varalta on aina valtuutuksen antava lauseke, jolla annetaan tietylle tuomioistuimelle valtuutus käsitellä kyseinen riita. Osapuolet eivät voi kuitenkaan pakottaa kyseistä tuomioistuinta ratkaisemaan riitaa, vaikka kuinka haluaisivat.⁴⁴

Sopimusta oikeudenkäynnin varata kutsutaan myös prorogaatiosopimukseksi. Sopimus voi olla itsenäinen sopimus tai osana jotakin sopimuskokonaisuutta. Periaatteessa osapuolilla on mahdollisuus tehdä myös oikeusastesopimus. Käytännössä suomalaisessa oikeusjärjestelmässä ei ole mahdollista tehdä oikeusastesopimusta. Tällä tarkoitetaan sitä, että riita- ja rikosasian käsittely lähtee aina liikkeelle käräjäoikeudesta.

Prorogaatiosopimus muuttaa alueellista toimivaltaa ja oikeusastesopimus muuttaa asteellista toimivaltaa. Puhuttaessa prorogaatiotuomioistuimesta, tarkoitetaan tuomioistuinta, joka on saanut toimivallan prorogaatiosopimuksella.

⁴² Korkeimman oikeuden ratkaisu koskien tutustumismahdollisuutta vakioehtoihin, KKO 1993:45

⁴³ Korkeimman oikeuden ratkaisu koskien tutustumismahdollisuutta vakioehtoihin, KKO 1982:167

⁴⁴ Merrett, *The Enforcement of Jurisdiction Agreements within the Brussels Regime*, s. 316

Prorogaatiosopimus syrjäyttää tällöin tuomioistuimen, joka olisi ollut toimivaltainen yleisten kansainvälisten säännösten perusteella. Toimivaltansa menettänyttä tuomioistuinta kutsutaan derogaatiotuomioistuimeksi.⁴⁵ Prorogaatiosopimuksen lainalaisuuden tutkii derogaatiotuomioistuin. Kaikissa moderneissa oikeusvaltioissa pääsääntönä on prorogaatiosopimuksen sitovuus. Prorogaatiosopimuksen tehokkuutta lisää se, ettei tuomioistuin voi kieltäytyä käsittelemästä sille tullutta asiaa.⁴⁶ Näin ollen jos osapuolet ovat sopimuksessaan sopineet, että mahdollinen sopimuksesta aiheutuva riita käsitellään Venäjän tuomioistuimessa, Venäjän tuomioistuin ei voi kieltäytyä käsittelemästä kyseistä riitaa. Sopimus ei kuitenkaan ole pätevä, jos se loukkaa kotimaista ehdotonta toimivaltasäännöstä. Tällainen ehdoton toimivaltasäännös on meidän oikeudessamme esimerkiksi kiinteän omaisuuden sijaintipaikan forum.⁴⁷

Vakioehtoihin liittyy useasti prorogaatiosopimus. Se saattaa olla osana varsinaista pääsopimusta tai erillinen sopimus. Oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 19§:ssä säädetään, että osapuolilla on oikeus sopia, että 1–10 §:ssä tarkoitettu riita-asia voidaan tutkia tai on tutkittava muussa kuin laissa säädetyssä käräjäoikeudessa tai että asiaa ei saada tutkia jossain käräjäoikeudessa (oikeuspaikkasopimus). Oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 11–17§:t kuitenkin määräävät ehdottomat oikeuspaikat, joista ei voi sopia toisin. Näitä ovat lähtökohtaisesti perhe- ja jäämistöoikeutta koskevat asiat, mutta ne eivät ole kuitenkaan tutkielmani kannalta relevantteja, joten en käsittele niitä tässä enempää. Jotta oikeuspaikkasopimus on pätevä, se on tehtävä kirjallisesti ja se voi koskea tiettyä riitakysymystä tai tietystä oikeussuhteesta vastaisuudessa syntyviä kaikkia riitoja. Oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 22§:n mukaan, jos käräjäoikeus katsoo, että se ei ole toimivaltainen tutkimaan asiaa, käräjäoikeuden on kantajan tai hakijan suostumuksella siirrettävä asia toimivaltaiseen käräjäoikeuteen. Käräjäoikeus saa kuitenkin jättää asian siirtämättä, jos toimivaltainen käräjäoikeus ei ole vaikeuksitta selvitettävissä.⁴⁸

Alan arvostettu tutkija Risto Koulu on tutkimuksessaan sitä mieltä, että kotimainen prorogaatiosopimus on aina pätevä ja se integroituu normaalisti riippumatta osapuolista. Hänen mielestään kuluttajan huomiota ei tarvitse erikseen kiinnittää vakioehdon prorogaatiolausekkeeseen. Koulun mielestä asia on kuitenkin hieman erilainen, jos lauseke määrää tuomioistuimeksi yksiselitteisesti ulkomaalaisen tuomioistuimen. Tällöin hänen mielestään sopimussuhteen lähetessä kuluttajasopimuksia ja

⁴⁵ Koulu, Sopimukset oikeudenkäynnin varalta, s. 20–22

⁴⁶ Koulu, Sopimukset oikeudenkäynnin varalta, s. 23–24

⁴⁷ Prosessioikeus, 2003, s. 1108

⁴⁸ Oikeudenkäymiskaari

tuomioistuimen mennessä kauemmaksi kyse on raskaammasta ja epätavallisemmasta prorogaatiosopimuksesta, jolloin lausekkeeseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota.⁴⁹ Mielestäni prorogaatiosopimusta tulisi pitää yllättävänä ja ankarana ehtona tavallisissa kuluttajasopimuksissa ja näin ollen sopimuskumppanin pitäisi kiinnittää toisen sopimuskumppanin huomio tällaiseen lausekkeeseen. Kahden tasavertaisen sopimuskumppanin tehdessä sopimusta mielestäni prorogaatiosopimusta voidaan pitää tavallisena ja näin ollen siihen ei tarvitsisi kiinnittää erityistä huomiota.

Yhteisöjen tuomioistuin on antanut tuomion 18.2.1976 koskien vakioehtojen soveltamissäännöksiä oikeuspaikan määräytymistä koskevassa asiassa.. Tapauksessa saksalainen yritys oli lupautunut toimittamaan tavaraa italialaiselle yritykselle. Saksalainen yritys oli nostanut kanteen Kölnissä italialaista yritystä vastaan. Saksan bundesgerichtshof (Saksan korkein tuomioaste) pyysi yhteisöjen tuomioistuimelta ennakkoratkaisua, onko se toimivaltainen ratkaisemaan asian. Kanne oli alun perin nostettu landgericht Köln tuomioistuimessa, jonka tuomiopiirissä saksalainen yritys oli. Esitetyistä tiedoista ilmenee, että myyntiehdot oli painettu saksalaisyrityksen omalle kirjepaperille, jonka kääntöpuolelle oli painettu yrityksen yleiset myyntiehdot. Näihin myyntiehtoihin oli sisältynyt lause, jonka mukaan Kölnin tuomioistuin on toimivaltainen ratkaisemaan kaikki sopimusosapuolten sopimusta koskevat ristiriidat. Sopimuksessa ei erityisesti viitata näihin yleisiin myyntiehtoihin, mutta viitataan muuten samoihin yleisiin myyntiehtoihin, jotka myös löytyivät sopimuksen kääntöpuolelta. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että yleissopimuksen 17 artiklan 1 kappaleen vaatimus kirjallisesta muodosta täyttyy ainoastaan silloin, kun kummankin sopimusosapuolen allekirjoittama sopimus sisältää nimenomaisen viittauksen näihin ehtoihin.⁵⁰

Yhteisöjen tuomioistuin ratkaisussaan siis hyväksyy prorogaatiosopimuksen osana vakioehtoja ja osapuolen ei tarvitse erikseen niihin kiinnittää toisen osapuolen huomiota. Toisin sanoen prorogaatiosopimus on pätevä, jos vakioehdot ovat olleet kummankin sopimusosapuolen nähtävillä ja ne ovat osana kummankin osapuolen sopimuskappaletta kirjallisessa muodossa. Näin ollen prorogaatiosopimusta voidaan pitää yllättävänä ja ankarana ehtona, johon osapuolen tulee kiinnittää toisen osapuolen huomio sopimusta tehtäessä.

⁴⁹ Koulu, Sopimukset oikeudenkäynnin varalta, s.120–121

⁵⁰ Yhteisöjen tuomioistuimen päätös 24/76 koskien sopimusta oikeudenkäynnin varalta

4.4 Välimiesmenettely

Sopimuksessa oleva lakiviittaus saattaa johtaa tietyn oikeusjärjestyksen soveltamisen sijasta myös välimiesmenettelyyn. Välimiesmenettely on vaihtoehtoinen riidanratkaisumenetelmä tuomioistuinkäsittelylle. Sopimusvapauden periaatteen myötä sopimuksen osapuolilla on oikeus sopia myös riidan ratkaisusta välimiesmenettelyssä.⁵¹ Välimiesmenettelyssä sopimusosapuolten nimeämä yksityinen osapuoli ratkaisee osapuolten välisen riidan, joka koskee heidän välistä sopimussuhdettaan. Välimiesmenettelyssä annettu tuomio, eli välitystuomio on myös heti pantavissa täytäntöön, aivan niin kuin tuomioistuimen antama tuomiokin.

Välimiesmenettely on suosittu riidanratkaisukeino varsinkin yritysten välisissä ristiriidoissa. Välimiesmenettelyä suositaan myös kansainvälisissä ristiriidoissa, koska välimiesmenettelyssä ei tarvitse turvautua jonkin tietyn valtion pakottavaan lainsäädäntöön, vaan riita voidaan ratkaista sovittelemalla ja kummankin osapuolen tausta sekä tavoitteet huomioon ottamalla.⁵² Tämän lisäksi välimiesmenettelyssä ei suosita jotakin tiettyä kulttuuria tai valtiollista vaikutusvaltaa, välimiesmenettely näyttää ulospäin aivan tavalliselta kokoukselta, mikä luo osapuolille tunteen, että kumpikaan ei ole heikompi tai vahvempi osapuoli.⁵³ Välimiesmenettelyssä riidan ratkaisee erikseen nimetyt välimiehet ja välimiesmenettelyssä annetut ratkaisut ovat osapuolia oikeudellisesti sitovia.

Jotta riita voidaan ratkaista välimiesmenettelyssä, sopimuksessa on ilmaistava asianosaisten tarkoitus osoittaa riita välimiesmenettelyyn, eli osapuolten on tehtävä keskenään välityssopimus. Välityssopimuksen on liityttävä yksilöityyn riitakysymykseen sekä riidan on oltava yksityisoikeudellinen.⁵⁴ Vakiosopimusten osalta vakiosopimuksessa voi olla ehto, jonka mukaan sopimuksesta aiheutuva riita ratkaistaan välimiesmenettelyssä, mutta tällainen ehto katsotaan yllättäväksi ja ankaraksi ehdoksi, joten siihen täytyy olla nimenomainen viittaus.

Jotta välimiesmenettely on osapuolia sitova, molempien osapuolten on tullut olla sopimusta tehtäessä halukkaita ratkaisemaan sopimuksesta aiheutuvat riidat välimiesmenettelyssä. Tämän lisäksi välimieslauseke on ehdoton sekä osapuolia sitova

⁵¹ Lookofsky & Hertz, *Transnational Litigation and Commercial Arbitration*, s.759

⁵² Lookofsky & Hertz, *Transnational Litigation and Commercial Arbitration*, s. 756

⁵³ Redfern, *Law and Practise of International Commercial Arbitration*, s.1

⁵⁴ Koulu, *Välityssopimus välimiesmenettelyn perustana*, s. 137

määräys sopimuksessa. Kun osapuolet ovat sopineet käytettäväksi välimiesmenettelystä, he eivät voi poiketa siitä enää kuin yhteisellä sopimuksella.⁵⁵

Välimiesmenettely on hieman kalliimpi kuin perinteinen oikeudenkäynti, mutta huomattavasti nopeampi ja kevyempi osapuolille. Yleensä välimiesmenettelyssä osapuolet pääsevät yhtenäiseen sopimukseen riidan ratkaisusta, näin ollen välimiesmenettelyn ratkaisu on yleensä molempia sopimuksen osapuolia tyydyttävä. Osapuolten ohjatessa riita ratkaistavaksi välimiesmenettelyyn, he välttyvät raskaalta ja pitkältä oikeudenkäynniltä. Tämän lisäksi välimiesmenettelyn hyväksi puoliksi on mainittu sen oikeuskelpoisuus, kielen valinnan helppous sekä sen neutraalisuus.⁵⁶

Välimiesmenettelyn negatiivisena puolena on pidetty riidanratkaisun oikeussuojan heikkoa asemaa, josta on keskusteltu oikeuskirjallisuudessa. Oikeudenkäynnin vapaamuotoisuutta, halpuutta sekä nopeutta on pidetty oikeussuojan kannalta riskitekijöinä. Lisäksi on kritisoitu sitä, että sopimussuhteen vahvempi osapuoli on vielä vahvempana vaihtoehtoisessa riidanratkaisussa. Tässä ohessa on myös keskusteltu niin kutsutusta ”heikomman osapuolen väsyttämisestä”, *attrition effect*.⁵⁷ Välimiesten ratkaisu on kuitenkin pantavissa täytäntöön valtion viranomaisen avulla ja monissa muissakin suhteissa välitystuomio on valtiollisen lainkäytön kontrollin alaisena. Tosiasiassa kuitenkin valtiolliset tuomioistuimet eivät ota kovin paljoa kantaa välimieslainkäyttöön, ainoastaan sen moitteen tai riitautetun täytäntöönpanon kaltaisissa tilanteissa.⁵⁸

Välityssopimusta tulisi tulkita mieluummin suppeasti kuin laajasti, koska asianosainen luopuu periaatteessa perustuslain oikeusturvatakeista.⁵⁹ Täytyy kuitenkin ymmärtää, että asianosaisten oikeus syrjäyttää valtiollinen lainkäyttö ei voi olla rajoittamaton. Näin ollen asianosaisella täytyy aina olla jonkinlainen mahdollisuus saada riita käsiteltäväksi valtiollisessa riidanratkaisuinstituutiossa.⁶⁰ Näin ollen välityssopimus ei voi olla täysin osapuolia sitova, vaan oikeudellisissa valtioissa sopimuksen osapuolilla tulee olla tosiasiallinen mahdollisuus saattaa riita tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Välimiesmenettelyssä riita ratkaistaan yksityisessä lainkäytössä. Välitysmenettelyn ollessa yksityinen oikeudenkäyntimenettely, osapuolilla ei ole valtaa vaatia

⁵⁵ Born, *International Arbitration and Forum selection Agreements: Drafting and enforcing*, s.2

⁵⁶ Born, *International Arbitration and Forum selection Agreements: Drafting and enforcing*, s.8

⁵⁷ Prosessioikeus, 2003, s. 1043–1044

⁵⁸ Koulu, *Välityssopimus välimiesmenettelyn perustana*, s. 11,13

⁵⁹ Ovaska, *Välimiesmenettely – kansallinen ja kansainvälinen riidanratkaisukeino*, s. 49

⁶⁰ Koulu, *Välityssopimus välimiesmenettelyn perustana*, s. 35

välitysmenettelyn ratkaisun täytäntöönpanoa. Tällöin täytäntöönpanoasioissa on käännyttävä julkisen vallan puoleen. Julkinen valta tunnustaa kuitenkin välitysmenettelyn avulla saadun päätöksen oikeudellisesti sitovaksi ratkaisuksi, eikä oikeuskysymystä enää voida uudelleen tutkia. Näin ollen välimiesmenettelyssä annettu ratkaisu on oikeudellisesti pätevä.⁶¹

Kansallisesti Suomessa välimiesmenettelyä sääntelee laki välimiesmenettelystä. Lain 2§:ssä säädetään välityssopimuksesta. Pykälän mukaan välityssopimus saadaan tehdä yksityisoikeudellisen riitakysymyksen osalta, jossa sovinto on sallittu ratkaisemisesta sopimusosapuolten keskinäisellä sopimuksella. Myös tällaisesta sopimuksesta tulevaisuudessa aiheutunut riita voidaan sopia ratkaistavaksi välimiesmenettelyssä. Lain 3§:ssä säädetään, että välityssopimuksen täytyy olla kirjallinen, jotta se on pätevä. Lain 51–57§:ssä säädetään kansainvälisestä välitystuomiosta. Lain mukaan suomalainen tuomioistuin ei voi ottaa käsiteltäväkseen välityssopimusta, joka on sovittu ratkaistavaksi jossakin toisessa valtiossa. Joten esimerkiksi suomalaisten tehdessä välityssopimus keskenään, jonka mukaan välimiesmenettely tulee käydä Ruotsissa, menettelyä ei voida käydä Suomessa. Vastapuolen on tehtävä siitä väite kuitenkin ennen kuin vastaa pääasiaan. Näin ollen on osapuolten vastuulla, että välitysmenettely käydään siellä missä he ovat sen välityssopimuksessa sopineet käytäväksi. Pääsääntöisesti ulkomailla annettu välitystuomio on voimassa Suomessa.⁶²

Välimiesoikeuden tulee ottaa viran puolesta huomioon EU-oikeus Euroopan unionin alueella. Tällä tarkoitetaan sitä, että vaikka kumpikaan sopimusosapuolista ei vetoa EU-oikeuteen, välimiesoikeuden on selvitettävä ja otettava huomioon Euroopan unionin lainsäädännön pakottava normisto. Välimiesoikeuden ratkaistaessa asia EU-lainsäädännön vastaisesti, tuomiota rasittaa kumoamisperuste, vaikka asia olisi ratkaistu kansallisen lainsäädännön mukaan, eikä se rikkoisi kansallista *ordre publicia*⁶³. Kumoamisperusteella tarkoitetaan sitä, että välitystuomio voidaan jättää panematta täytäntöön ja asia tulee ratkaista uudelleen.

Kansainvälisellä taholla Suomi on sitoutunut välitystuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevaan yleissopimukseen, jota lyhyemmin kutsutaan New Yorkin yleissopimus. Tämä yleissopimus astui voimaan Suomessa 1962. Tästä sopimuksesta on enemmän tutkielmani 6.7.2 kappaleessa. Tämän lisäksi on kehitetty UNCITRAL

⁶¹ Ovaska, Välimiesmenettely – kansallinen ja kansainvälinen riidanratkaisukeino, s.25

⁶² Laki välimiesmenettelystä

⁶³ Ovaska, välimiesmenettely – kansallinen ja kansainvälinen riidanratkaisukeino, s. 43

arbitration Rules, joka on kansainvälistä välimiesmenettelyä koskeva mallilaki ja siihen on sitoutunu jo yli 80 valtiota. UNCITRAL *arbitration rules* – mallilaista kirjoitan enemmän tutkielmani kappaleessa 6.7.1. Toistuvista yrityksistä huolimatta ei ole kuitenkaan onnistuttu luomaan ylikansallista välimiesmenettelyä, vaan aina taustalla tulkinnassa on jokin kansallinen laki.⁶⁴

4.4.1 Väilyssopimus

Väilyssopimuksella tarkoitetaan asianosaisten välistä sopimusta, että riitakysymys on ratkaistava välimiesmenettelyssä. Suomalaisessa oikeudessa väilyssopimuksesta säädetään laissa välimiesmenettelyssä. Lain mukaan pätevä väilyssopimus on aina tehtävä kirjallisesti. Yleisluontoinen väilyssopimus ei ole pätevä välimiesmenettelystä annetun lain nojalla. Laki ei kuitenkaan edellytä, että oikeussuhde on jo olemassa, vaan riittää, että oikeussuhde ilmaistaan väilyssopimuksessa. Näin ollen oikeussuhteen ei tarvitse vielä olla alkanut.⁶⁵

Kirjallisen vaatimuksen lisäksi väilyssopimuksessa täytyy olla riitakysymyksen tai oikeussuhteen määrittely sekä ilmoitus siitä, että kyseinen asia jätetään välimiesten ratkaistavaksi. Riidan määrittelemine on olennaista. Tässä on muutama korkeimman oikeuden ratkaisu, missä on pohdittu väilyssopimuksen ulottuvuutta.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1990:106 oli kyse tapauksesta, jossa A antoi B:lle oikeuden myydä valokuvien ja filmien kehityspalveluja määrättyä pikakehitysjärjestelmää. Sopimuksessa oli ehto, jonka mukaan sopimuksesta johtuvat riitaisuudet ratkaistiin välimiesmenettelyssä. Tämän jälkeen B osti A:lta tarvitsemansa kehityslaitteiston osamaksusopimuksella, jonka mukaan siitä johtuvat riitaisuudet voitiin käsitellä Helsingin raastuvanoikeudessa. Ratkaisussaan korkein oikeus erotti toisistaan nämä kaksi sopimusta ja katsoi että kyseissä tapauksessa riita koski jälkimmäistä sopimussuhdetta ja näin ollen Helsingin raastuvanoikeus oli oikeutettu käsittelemään kyseinen riita.⁶⁶

Tapauksessa KKO 2008:108 Osakassopimuksen osapuolena ollut yhtiö vaati sen toiselta osapuolelta vahingonkorvausta tätä vastaan ajetun, osakassopimuksen

⁶⁴ Koulu, Väilyssopimus välimiesmenettelyn perustana, s.12

⁶⁵ Ovaska, Välimiesmenettely – kansallinen ja kansainvälinen riidanratkaisukeino, s. 48

⁶⁶ Korkeimman oikeuden ratkaisu koskien väilyssopimuksen ulottuvuutta KKO 1990:106

rikkomiseen perustuvan törkeää petosta koskevan rikosasian yhteydessä. Osakassopimukseen sisältyvän välityslausekkeen mukaan sopimuksesta aiheutuvat erimielisyydet ratkaistiin välimiesmenettelyssä. Välityslauseke esti vahingonkorvausvaatimuksen tutkimisen rikosasian yhteydessä. Korkein oikeus katsoi ratkaisussaan, että välimiesmenettely perustuu sopimusvapauteen. Riidan osapuolet voivat sopimusvapauden rajoissa selvittää keskinäiset erimielisyytensä sopivaksi katsomallaan tavalla. Koska välityssopimus on lain mukaan tehtävä kirjallisesti, osakassopimukseen sisältyvän välityslausekkeen sanamuotoa on riitatilanteessa pidettävä lähtökohtana arvioitaessa välitysehdon tarkoitusta, laajuutta ja sisältöä. Ottaen huomioon täysimittaisen rikosoikeudenkäynnin edut sekä siihen liittyvät oikeusturvatakeet, rikoksen uhriksi joutuneen asianomistajan voitaneen katsoa luopuneen mahdollisuudestaan saada korvausvaatimuksensa käsitellyksi rikosoikeudenkäynnissä vain, jos se selvästi ilmenee välityslausekkeen sanamuodosta. Tässä tapauksessa välityslausekkeeseen ei sisälly mitään sellaista, josta voitaisiin päätellä, että asianosaiset olisivat yksimiehisellä välimiesmenettelyllä halunneet syrjäyttää täysimittaisen rikosoikeudenkäynnin yleisessä tuomioistuimessa siltä osin kuin kysymys on rikosoikeudenkäynnissä käsiteltävään rikolliseen menettelyyn perustuvasta vahingonkorvauksesta. Näillä ja muutoin alempien oikeuksien ratkaisussa mainituilla perusteilla korkein oikeus katsoo kuten alemmatkin oikeudet, että korvausvaatimukset on rikosasian yhteydessä voitu tutkia.⁶⁷

Joissakin tilanteissa sopimuksen osapuolet ovat voineet tehdä sopimuksen, jossa osapuolet ovat määrittäneet sekä prorogaatiosopimuksen että välityssopimuksen. Näitä kahta lauseketta ei kuitenkaan voida käyttää samanaikaisesti, joten niiden keskinäinen suhde tulee ratkaista tapauskohtaisesti. Tällaisissa tilanteissa, milloin välityslauseke kilpailee prorogaatiolausekkeen kanssa samassa sopimuksessa, sovellettavaksi tulee se lauseketyyppi, joka on ollut esillä sopimuksen neuvotteluvaiheessa. Jos sitä ei voida osoittaa, sovellettavaksi tulee se lauseketyyppi, joka voidaan osoittaa ensisijaiseksi riidanratkaisun menetelmäksi. Pyrkimyksenä on selvittää osapuolten tahto ja tarkoitus. Sovellettavaa menetelmää voidaan lähteä myös ratkaisemaan sopimusten hierarkkisella suhteella. Erilliset sopimukset ovat aina alemman asteisia kuin itse pääsopimus.⁶⁸

Muita muotoseikkoja välityssopimukselta ei vaadita. Käytännössä välityssopimuksen tekemuotona on, että varsinaiseen sopimukseen sisällytetään välityslauseke mahdollisen riidan varalta. Välityslauseke on yleensä yleislauseke, eli ns. *boiler plate* – lauseke.

⁶⁷ Korkeimaan oikeuden ratkaisu koskien välityssopimuksen ulottuvuutta KKO 2008:108

⁶⁸ Koulu, Välityssopimus välimiesmenettelyn perustana, s.202

Tällä tarkoitetaan sitä, että välityslauseke on yleensä samanlainen riippumatta sopimuksen sisällöstä.⁶⁹ Vaikka välityslauseke katsotaan olevan osana sopimusta, se on oma sopimuksensa. Näin ollen pääsopimuksen ollessa pätemätön välityslauseke voi olla pätevä sopimus.

Periaatteessa yksi lause riittää saamaan sopimuksen välimiesmenettelyn piiriin, mutta kun kyseessä on kansainvälisluontoinen asia, täytyy ottaa huomioon useampia seikkoja. Välityslausekkeesta tulisi käydä ilmi, missä menettely järjestetään, minkä maan lakia sovelletaan ja mitä kieltä käytetään. Nämä seikat voivat käydä ilmi välityslausekkeesta tai varsinaisesta sopimuksesta. Jos sopimuksessa halutaan käyttää jonkin välitysinstituutin sääntöjen mukaista menettelyä, sekin tulee käydä ilmi sopimuksesta.⁷⁰ Näin ollen välityssopimus tulisi tehdä tarkasti sekä selkeästi erilaiset mahdollisuudet huomioon ottaen. Näin pystyttäisiin välttymään vaikeilta tulkintatilanteilta.

Välityssopimus voi olla pätemätön kansallisessa lainsäädännössämme lain varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (myöhemmin oikeustoimilaki) 3 luvun mukaisesti. Nämä samat pätemättömyysperusteet voivat tulla sovellettavaksi kaikkiin sopimuslajeihin, joihin sovelletaan Suomen lakia. Oikeustoimi voi olla pätemätön jos toinen osapuoli on pakotettu, tai petollisesti vietetty solmimaan sopimus. Pätemättömyysperusteena voi olla myös, että toinen osapuoli on hyväksikäyttänyt toisen osapuolen ymmärtämättömyyttä, pulaa tai kevytmielisyyttä. Myös erhe tai valeasiakirjan avulla toimiminen voi olla sopimuksen pätemättömyysperuste. Oikeustoimilain 3 luvun 36§:n kohtuuttomuussääntö on paljon käytetty pykälä sopimuksia soviteltaessa. Pykälän mukaan jos oikeustoimen ehto on kohtuuton tai sen soveltaminen johtaisi kohtuuttomuuteen, ehtoa voidaan joko sovitella tai jättää huomioon ottamatta. Pykälässä on tulkintasääntönä, että ehtoa soviteltaessa tulee ottaa huomioon koko oikeustoimen sisältö, osapuolten asema, oikeustointa tehtäessä ja sen jälkeen vallinneet olosuhteet sekä muut seikat. Välityslauseketta voidaan sovitella tapauskohtaisesti. Sovitteluperusteina välityslausekkeen osalta toimii yleensä heikomman osapuolen suojaaminen, perusoikeuksien toteuttaminen, kustannusten ja hyödyn jakautumisen huomioon ottaminen sekä sovittelua harkittaessa tulee ottaa huomioon kuinka tasapuoliseen välimiesmenettelyyn lauseke johtaa.⁷¹

⁶⁹ Koulu, Välityssopimus välimiesmenettelyn perustana, s.48

⁷⁰ Ovaska, Välimiesmenettely – kansallinen ja kansainvälinen riidanratkaisumuoto, s. 54–56

⁷¹ Koulu, Välityssopimus välimiesmenettelyn perustana, s.212–213

Välityssopimuksen lisäksi osapuolilla on oikeus sopia muistakin välimiesmenettelyä koskevista seikoista, esimerkiksi käytettävistä välimiehistä, määräajoista, sopimuksen sitovuudesta vain toista osapuolta kohtaan tai vaikkapa sopimuksen valinnaisuudesta. Osapuolten ei ole kuitenkaan välttämätön sopia tällaisista seikoista. Jos sopimusosapuolet eivät ole sopineet näistä seikoista, sovelletaan niihin sovellettavan lain *soft law*ta.

Sopimuksen valinnaisuudella tarkoitetaan, että osapuolilla on oikeus valita välimiesmenettelyn tai valtiollisen lainkäytön välillä. Osapuolista ensimmäisenä valinnan tehnyt määrittää kumpaa sovelletaan. Uutena muotona on tullut erilaisia välimiesmenettelyn muunnelmia, tällaisia on esimerkiksi nopeutettu välimiesmenettely sekä online-välimiesmenettely. Kaikista näistä sopimukset osapuolet voivat sopia vapaamuotoisesti ja ne ovat pelkästään yksityisoikeudellisia sopimuksia.⁷²

Välityssopimukset poikkeavat kahdella merkittäväällä tavalla perinteisestä sopimusjuridiikasta. Nämä ovat välityssopimuksen selvyysääntö sekä oppi toimimattomasta välityssopimuksesta. Kummassakin tapauksessa on kyse välityssopimuksen tulkinnallisesta epäselvyydestä. Selvyysäännön perusajatuksena on, että välityssopimuksen on oltava niin yksiselitteinen, ettei siitä voi syntyä tulkintatilanteita ja näin ollen kumpikin osapuoli tietää selvästi, missä hänen on ajettava asiaansa.

4.4.2 Lakiviittaus välityssopimuksissa

Lähtökohtaisesti osapuolilla on vapaus valita myös välityssopimuksissa sovellettava laki. Jotkut välimiesmenettelyä koskevat mallisäännöt antavat välitysinstituutille toimivallan määrätä sovellettava laki kyseiseen sopimussuhteeseen, mutta instituutiolle ei voida antaa oikeutta muuttaa välimiesmenettelyn sijaintimaata, joka määräytyy omien sääntöjensä mukaan.⁷³ Välityssopimuksen sitovuus, tulkinta ja kohtuullisuus riippuvat siitä, minkä oikeusjärjestyksen mukaan sopimusta tulkitaan. Sen mukaan määräytyy myös se, mitä riitoja välimiesmenettelyssä käsitellään.⁷⁴

⁷² Koulou, Välityssopimus välimiesmenettelyn perustana, s.38, 53–54

⁷³ Koulou, Välityssopimus välimiesmenettelyn perustana, s.62

⁷⁴ Koulou, Välityssopimus välimiesmenettelyn perustana, s. 63

Välimiesmenettelyssä osapuolet voivat tehdä lakiviittauksen myös ei-valtiolliseen oikeusjärjestykseen, esimerkiksi vaikkapa *lex mercatoriaan* tai johonkin säännöskokoelmaan. Näin ollen välimiesmenettelyssä on suurempi harkintavalta kuin tuomioistuinratkaisussa. Tämä johtuu osaksi siitä, että välimiesmenettelyssä ei ole *lex foria* jota tulee soveltaa.⁷⁵ Osapuolten jättäessä lakiviittaus avoimeksi, tapaukseen sovelletaan välimiesmenettelyn sijaintimaanlakia, eli *lex arbitria*. Sijaintimaanlaki on se laki, missä välimiesmenettely toimitetaan.

Välityssopimus on yleensä erillinen sopimus itse pääsopimuksesta ja näin ollen saattaa syntyä ristiriitatilanne, jossa sekä pääsopimuksessa että välityssopimuksessa on lakiviittaus, mutta kumpikin lakiviittaus on eri lakiin. Tällaisissa tilanteissa tulee pohdittavaksi, kumpi lakiviittaus on voimakkaampi vai jaetaanko oikeussuhde ns. *dépeçage* – tyyliisesti. Tutkielmassaan Koulu katsoo, että olisi selkeintä, että erillisyyssoppiin sovellettaisiin automaattisesti *lex arbitria*, eli välimiesmenettelyn sijaintimaanlakia, mutta hän myöntää, että se ei olisi teoreettisesti oikein ratkaisu. Vallitseva tulkinta onkin, että välityssopimukseen sovellettava laki on ratkaiseva.⁷⁶ Suomessa korkein oikeus on pohtinut tätä ratkaisussa KKO 2007:39.

Tapauksessa osapuolet olivat pääsopimuksessa sopineet sovellettavan lain, mutta välityssopimuksessa ei ollut tehty lainvalintaa. Korkein oikeus totesi, että välityssopimukseen sovellettava laki ei välttämättä määräydy pääsopimuksen lainvalinnan mukaan, vaan siihen saattaa soveltua jonkin muun valtion laki. Tapauksessa välimiesmenettelyn paikaksi oli sovittu Norja, joten korkein oikeus katsoi, että tapaukseen tulee soveltaa Norjan lakia.⁷⁷

Kansainvälisessä välimiesmenettelyssä sovelletaan lähtökohtaisesti sen maan lakia, mihin välimiesmenettely on osoitettu käytäväksi. Kansainvälisiä välimiesmenettelyn säännöksiä on pyritty yhtenäistämään. Yhtenäistämisestä merkittävimmät sopimukset ovat UNCITRAL arbitration rules, joista kirjoitan kappaleessa 6.7.1 sekä New Yorkin yleissopimus, josta kirjoitan tarkemmin 6.7.2 kappaleessa.

⁷⁵ Koulu, Kansainvälinen varallisuus-oikeus pääpiirteittäin, s. 47

⁷⁶ Koulu, Välityssopimus välimiesmenettelyn perustana, s. 65

⁷⁷ Korkeimman oikeuden ratkaisu koskien lainvalinnan ulottuvuutta. KKO 2007:39

5. SUURIMMAT OIKEUSJÄRJESTELMÄT

5.1 Oikeusjärjestelmien jaottelusta

Oikeusjärjestyksellä tarkoitetaan yhteiskunnan kaikkien oikeuslähteiden muodostamaa kokonaisuutta. Oikeusjärjestykset poikkeavat sisällöltään huomattavasti.⁷⁸ Oikeusjärjestystä systematisoi ja tutkii oikeustiede. Näin ollen oikeusjärjestykseen kuuluu kaikki yhteiskunnassa oikeuteen liittyvät seikat, niin lainsäädäntö, oikeudenkäyttö kuin oikeuden toetuminen. Oikeusjärjestys on jaettu oikeustieteen avulla eri oikeudenaloiksi, joita ovat muun muassa kauppaoikeus, kansainvälinen oikeus, esineoikeus ja niin edelleen. Tässä tutkielmassani tarkastelen oikeusjärjestyksiä lähinnä sopimusoikeuden kannalta katsottuna ja pyrin saamaan selville, millaisia vaikutuksia eri oikeusjärjestyksillä on sopimuksen tulkintaan.

Oikeusjärjestys on aina kansallinen, eli itsenäinen valtio saa itse määrätä oikeutensa määräämisestä, toteuttamisesta sekä valvomisesta. Kuitenkin useat oikeusjärjestykset ovat keskenään samantapaisia, tietyt oikeusjärjestykset muistuttavat pitkälti toisiaan ja ne ovat valinneet samantyyppisiä periaatteita ja käytäntöjä ratkaistakseen yhteiskunnan oikeuslähteiden muodon ja aseman. Lähellä toisiaan olevat oikeusjärjestykset muodostavat oikeusjärjestelmän. Oikeusjärjestelmällä tarkoitetaan siis usean samantyyppisen oikeusjärjestyksen kokonaisuutta. Oikeusjärjestelmää voidaan kutsua myös termillä oikeusperhe.

Oikeusjärjestelmiä on pyritty ryhmittelemään aina, mutta yhtä ja ainoaa oikeaa ryhmittelyperustetta ei ole olemassa. Aikaisemmin oikeusjärjestelmiä asetettiin ryhmiin ihmisrotujen ja kansalaisuuksien mukaan.⁷⁹ Ryhmittely helpottaa oikeusjärjestysten ymmärtämistä ja esittelyä. Oikeusperheryhmittelyt elävät koko ajan, joten luokituksia ei ole tarkoitettukaan ikuisiksi. Oikeusvertailijat ryhmittelevät oikeusperheitä keskenään eri tavalla, eikä heidän keskuudessaan vallitse yhteisymmärrystä siitä, miten maailman oikeusperheet olisi luokiteltava. Toiset tutkijat kannattavat oikeusjärjestysten ryhmittelemistä oikeusjärjestön käsitteistön tai eri oikeuslähteiden merkityksen perusteella, toiset tutkijat taas antavat painoarvoa sisällöllisille seikoille.⁸⁰ Yleisesti oikeusjärjestysten ryhmittelyyn vaikuttaa eniten oikeusjärjestyksen historiallinen tausta

⁷⁸ Davis, Nykyajan suuret oikeusjärjestelmät I, s.21

⁷⁹ Mattila, teoksessa Nykyajan suuret oikeusjärjestelmät I, suomentajan alkusanat osiossa, s.XV

⁸⁰ David, Nykyajan suuren oikeusjärjestelmät I, s.21

ja kehitys sekä oikeusjärjestyksen tunnusomainen tapa ajatella oikeudellisia kysymyksiä. Tämän lisäksi ryhmittelyyn vaikuttaa oikeusjärjestyksen erityiset instituutiot, tietynlaiset oikeuslähteet ja tapa käsitellä näitä oikeuslähteitä sekä oikeusjärjestyksen ideologia.⁸¹

Perinteinen tapa jaotella oikeusjärjestelmät, on oikeusjärjestelmien jakaminen niiden sisällön perusteella. Oikeusjärjestelmät voidaan jakaa sisällön perusteella esimerkiksi seitsemään eri ryhmään. Näitä ryhmiä ovat roomanis-germaaninen oikeusjärjestelmä, angloamerikkalainen oikeusjärjestelmä, islamilainen oikeusjärjestelmä, afrikkalainen oikeusjärjestelmä, Intian oikeusjärjestelmä, Kaukoidän oikeusjärjestelmä sekä eteläamerikkalaiset oikeusjärjestelmät. Jokaisella oikeusjärjestelmällä on omat ominaispiirteensä, oikeusperiaatteensa sekä tulkintatapansa, mitkä kaikki vaikuttavat kansainvälisten sopimusten tulkintaan.

Oikeuskirjallisuudessa on kirjoitettu, että oikeusperheluokitteluiden keskeisenä ongelmana on ollut luokitusten länsikeskeisyys, oikeusjärjestelmiä tutkitaan yleensä aina roomanis-germaanisen tai common law -oikeusjärjestelmien näkökulmasta.⁸² Selityksenä katsoisin olevan sen, että länsimaiset oikeusjärjestelmät ovat suurimpia oikeusjärjestelmiä ja muut oikeusjärjestelmät ovat enemmän tai vähemmän ottaneet esimerkkiä länsimaisista oikeusjärjestelmistä lähinnä siirtomaavallan aikana tai muutoin historian kulussa. Näin ollen melkeinpä kaikkien oikeusjärjestelmien perusteet ovat peräisin joko germaanis-roomanisesta tai angloamerikkalaisesta oikeusjärjestelmästä.

Nykyisessä oikeuskirjallisuudessa on käyty keskustelua myös siitä, ovatko maailman oikeusjärjestelmät lähenemässä toisiaan.⁸³ Euroopan integraatio on vaikuttanut siihen, että varsinkin Euroopan maiden kansainvälistä yksityisoikeutta on pyritty harmonisoimaan muun muassa oikeusvertailun avulla.⁸⁴ Jäljempänä tässä tutkielmassani käsitelenkin lainsäädännön yhtenäistämisyrittämyksiä. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että on olemassa tarve globaalille taksonomialle, eli asioiden hierarkkiselle luokittelulle. Tämä auttaisi erilaisia oikeusjärjestelmiä oppimaan toisiltaan esimerkiksi ongelmatilanteiden selvittämisessä sekä antamaan toisille tietoa oikeudellisista seikoista. Oikeusjärjestelmien yhtenäistämisestä voisi toimia esimerkkinä yhdysvaltalaisessa sopimusoikeudessa aikaisemmin ollut periaate ”*meeting of the*

⁸¹ Zweigert-Kötz, Introduction to Comparative Law, s.69

⁸² Husa, Maailman oikeusperheiden luokittelu 2000-luvulla, s. 68

⁸³ David, Nykyajan suuret oikeusjärjestelmät I, s.11

⁸⁴ Liukkunen, Oikeuden yhdentäminen ja kansallinen diversiteetti – näkökulma eurooppalaiseen kansainväliseen yksityisoikeuteen ja oikeusvertailuun, s. 740

minds”, joka on korvattu osapuolten keskinäisen luottamuksen periaatteella, mikä on paremmin havaittavissa yksityisoikeuden kehitysuunnasta.⁸⁵ Näin ollen tässä tapauksessa yhdysvaltalainen common law -oikeus on astunut askeleen lähemmäksi romaanis-germaanista oikeuskulttuuria.

Tässä tutkielmassani keskityn kolmeen suurimpaan ja Suomen sopimusoikeuden kannalta tärkeimpiin oikeusjärjestelmiin. Näitä ovat pohjoismainen oikeusjärjestelmä, angloamerikkalainen oikeusjärjestelmä sekä romaanis-germaaninen oikeusjärjestelmä. Pohjoismaisesta oikeusjärjestelmästä tutkin tarkemmin Suomen oikeusjärjestystä. Angloamerikkalaisessa oikeusjärjestelmästä keskityn Englannin ja Yhdysvaltojen oikeusjärjestyksiin. Romaanis-germaanisen oikeusjärjestelmän osalta keskityn tutkimaan saksalaista oikeusjärjestelmää.

Vaikka oikeusjärjestelmät ovat ajan kuluessa ja maailman globalisoituessa lähentyneet toisiaan, niiden välillä on vielä suuria eroavaisuuksia. Tämän vuoksi olen sitä mieltä, että sopimuksen osapuolet voivat vaikuttaa sopimuksen tulkintaan valitsemalla tietyn oikeusjärjestyksen, jonka oikeudellisten sääntöjen ja periaatteiden mukaan heidän välistä sopimusta tulkitaan. Osapuolten valitsema oikeusjärjestys pyrkii tulkitsemaan sopimusta kansallisen lainsäädäntönsä valossa ja näin ollen se vaikuttaa sopimuksen sisällön tulkintaan. Tästä syystä käsittelen ohessa kolmea suurinta oikeusjärjestelmää ja niistä jokaisesta yhtä oikeusjärjestystä, joista pyrin löytämään kyseisen oikeusjärjestelmän sopimusoikeuden keskeisimmät piirteet ja mahdolliset vaikutukset sopimuksen tulkintaan. Tavoitteenani ei ole tutkia minkään oikeusjärjestelmän sopimusoikeutta kattavasti, vaan ainoastaan kansainvälisien vakiosopimusten kannalta relevanteimpien seikkojen myötä.

5.2 Pohjoismainen oikeusjärjestelmä

Pohjoismaista oikeusjärjestelmää käytetään nimensä mukaisesti pohjoismaissa, eli Suomessa, Ruotsissa, Norjassa, Islannissa sekä Tanskassa. Pohjoismainen oikeusjärjestelmä lasketaan omaksi oikeusjärjestelmäksi, sen ei voida katsoa olevan osana common law – oikeusjärjestelmää, koska pohjoismaissa ei ole käytössä tapaoikeutta, eikä sen voida katsoa olevan osana romaanis-germaanista

⁸⁵ Mattei, *Three Pattern of Law: Taxonomy and Change in the World’s Legal System*, s. 5-6

oikeusjärjestelmää, koska sillä ei ole tälle oikeusjärjestelmälle ominaista *civil code*:a niin kuin esimerkiksi Ranskalla sekä Saksalla on.⁸⁶

Pohjoismaat ovat kautta aikojen tehneet tiivistä yhteistyötä keskenään yhteisen historian ja maantieteellisen läheisyytensä vuoksi. Pohjoismaiden oikeusjärjestysten yhteneväisyyttä voidaan selittää maiden poliittisen ja kulttuurisen läheisyyden avulla.⁸⁷ Näiden lisäksi pohjoismaiden kielet ovat ymmärrettävissä keskenään, paitsi Suomen kieli, sekä pohjoismaiden historia on samanlainen keskenään. Lisäksi pohjoismaiden taloudellinen tilanne on aina ollut suhteellisen yhtenevä, mikä helpottaa oikeudellisen yhteistyön tekemistä.⁸⁸

Pohjoismailla on lukuisia keskinäisiä sopimuksia, jotka ovat avoimia ainoastaan pohjoismaille. Lainsäädäntö on pohjoismaissa samantapaista niin sisällöltään kuin tavoitteiltaan. Pohjoismaat ottavat myös esimerkkiä toisiltaan erilaisten tilanteiden ratkaisuksi ja uuden lainsäädännön luomiseksi. Pohjoismaat muodostavat myös yhteisiä kantoja kansainvälisiin kysymyksiin. Kuitenkin täytyy muistaa, että vaikka pohjoismaiset oikeuskulttuurit ovat samanhenkisiä keskenään, ne eivät ole identtisiä toisiinsa nähden, vaan joillakin oikeudenaloilla niillä on havaittavissa suuriakin eroja.

Pohjoismaat kuuluvat laajemmassa kokonaisuudessa mannereurooppalaiseen oikeusperheeseen. Järjestelmälle on ominaista sen lakisidonnaisuus, mikä tarkoittaa sitä, että lakia noudatetaan erittäin tiukasti ja monista asioista on säädetty lailla. Periaatteena voidaan kärjistetysti sanoa, että mikä ei ole lailla kiellettyä, on sallittua. Mannereurooppalaisessa oikeusjärjestelmässä on pidetty lainsäätäjää oikeuden kehittäjänä ja oikeuslaitosta lain toteuttajana. Mannereurooppalaiselle oikeusjärjestelmälle on tyypillistä, että lainkäytölle on annettu vain marginaalinen osa oikeusjärjestystä tuottavien ja uusvien oikeudellisten käytäntöjen kokonaisuudessa. Näin ollen oikeuden luojina ovat oikeustieteilijät, kun taas common law -maissa oikeutta luovat tuomioistuimet. Kuitenkin todellisuudessa myös mannereurooppalaisiin oikeuskulttuureihin kuuluvilla mailla tuomioistuimilla on aika suuri valta niiden soveltaessa yleisiä oikeusperiaatteita.⁸⁹ Yleiset oikeusperiaatteet on luotu lainsäädännön tueksi ohjaamaan lainkäyttäjää lain tavoitteiden saavuttamiseksi.

⁸⁶ Zweigert-Kötz, Introduction to Comparative Law, s.287

⁸⁷ Zweigert-Kötz, Introduction to Comparative Law, s.287

⁸⁸ Zweigert-Kötz, Introduction to Comparative Law, s. 295

⁸⁹ Tuori, Tuomarit ja tuomioistuimet suomalaisessa oikeuskulttuurissa s. 1049–1050

Pohjoismainen oikeusjärjestelmä on tyypillinen mannereurooppalainen oikeusjärjestelmä pieniä vivahde eroja lukuun ottamatta. Pohjoismaiselle oikeusjärjestelmälle on ominaista, että kielletään tuomioistuinratkaisujen ennakkopäätöspitoisuus ja painotetaan lakien esitöitä. Useammin nähdäänkin tuomioistuin ratkaisuja, joissa on viitattu hallituksen esityksiin kuin että olisi viitattu aikaisempaan oikeuskäytäntöön.⁹⁰ Muissa mannereurooppalaiseen oikeusjärjestelmään kuuluvissa maissa lain esitöille ei anneta niin suurta merkitystä ratkaistaessa oikeudellisia riitoja, vaan keskitytään enemmänkin tuomioistuimen ennakkopäätöksiin.

Pohjoismaiden lakiyhteistyö eli vahvimpia vuosiaan 1900-luvun alussa. Silloin saavutettiin kestäviä tuloksia niin alueellisella tasolla kuin yhteisen kannanmuodostuksen tasolla. Pohjoismaat loivat yhtenäisiä kantoja ja sääntöjä eritoten kansainvälisen yksityisoikeuden alalla. Pohjoismaiden yhteistyö on ollut aina täysin vapaamuotoista eikä siihen ole osoitettu mitään lisäresursseja.⁹¹ Vielä näinä päivinäkin pohjoismaat tekevät tiivistä yhteistyötä keskenään. Pohjoismaiden samantapainen kulttuuri helpottaa yhteistyön tekemistä. Lainvalmisteluissa otetaan aina huomioon muiden pohjoismaiden vastaavat lait ja heidän kokemuksensa lain toteutumisesta. Pohjoismaat vertailevat keskenään toimintatapojaan sekä muodostavat yhteisiä kantoja kansainvälisiin asioihin.

Tässä käsittelen pohjoismaisista oikeusjärjestyksistä suomalaista oikeusjärjestystä, koska se on arvatenkin suomalaisen sopimusoikeuden kannalta katsottuna tärkein pohjoismaalainen oikeusjärjestys. Suomalainen sopimusoikeus on myös perinteistä pohjoismaista sopimusoikeutta, joten suuria poikkeavuuksia ei löydy muista pohjoismaisista sopimusoikeuksistaan. Näin ollen tästä esityksestä saa hyvän kuvan, mitä pohjoismainen sopimusoikeus pitää sisällään.

5.2.1 Suomalainen oikeusjärjestys

Suomen oikeusjärjestys on osana pohjoismaista oikeusjärjestelmää ja sen myötä osana mannereurooppalaista oikeusjärjestelmää. Suomi on tyypillinen pohjoismaiseen oikeusjärjestelmään kuuluva valtio. Suomi katostaan oikeusvaltioksi, jolla tarkoitetaan

⁹⁰ Tuori, Tuomarit ja tuomioistuimet suomalaisessa oikeuskulttuurissa, s. 1050

⁹¹ Leinonen, Alueellisesta yhteistyöstä maailmanlaajuiseen ja takaisin – lakiyhteistyöstä kansainvälisen yksityisoikeuden alalla, s. 646

sitä, että kaikki valtion toiminta tulee perustua lakiin. Vahvimpana lakina toimii perustuslaki, ja sen jälkeen muu säädännäinen lainsäädäntö. Suomessa säädetään monista asioista laintasoisesti, sekä lakien täytäntöönpanoa ja noudattamista valvotaan tiukasti.

Suomalaisen oikeusjärjestyksen perustana toimii perustuslaki. Se on vahvin kaikista oikeuslähteistä. Tämän jälkeen tulevat eduskunnan säätämät lait sekä näiden lakien valmisteluaineisto, hallituksen esitykset sekä mietinnöt. Kansallisina lakeina sopimusoikeutta sääntelevät lähinnä oikeustoimilaki sekä kauppalaki.⁹² Suomen tulee kuitenkin noudattaa myös Euroopan unionin lainsäädäntöä. Näin ollen EU – lainsäädännön ja kansallisen lain ollessa ristiriidassa, kansallinen lainsäädäntö väistyy EU – lainsäädännön tieltä.

Kansainvälisestä näkökulmasta on mielenkiintoista, että suomalaisesta sopimusoikeudesta lähdetään liikkeelle siitä, että irtaimen kaupan sopimus on lähtökohta ja sopimusoikeuden säännöt on luotu irtaimen kauppaa silmällä pitäen. Koko sopimusoikeudellinen lainsäädäntö lähtee ajatuksesta, että kaikki sopimukset ovat kahden välisiä sopimuksia. Näin ollen oikeuskirjallisuudessa kirjoitetaan paljon vakiosopimuksista sekä muista sopimuslajeista, mutta lainsäädäntö perustuu kahden välisten sopimusten sääntelyyn. Kuitenkin kaikkia sopimuksia koskevat sopimusoikeuden yleiset opit, jotka täydentävät lainsäädäntöä ja joilla on huomionarvoa säädetyin lain tulkinnassa.⁹³

Sopimusoikeuksia koskeva lainsäädäntömme lähtee liikkeelle tarjous-vastaus periaatteesta. Laissa varallisuusoikeudellisista oikeustoimista lähdetään liikkeelle siitä, tarjous sitoo antajaansa. Toisen vastatessa tähän tarjoukseen, syntyy sopimus.⁹⁴ Tämän vuoksi saattaa nousta esiin ongelmia sovellettaessa suomalaista sopimusoikeutta kansainvälisiin vakiosopimuksiin. Kansainvälisissä vakiosopimuksissa yhteisen tavoitteen vuoksi sopimusosapuolet eivät välttämättä tulkitse sopimusta niin jyrkästi kuin irtaimen kaupan sopimusosapuolet. Kansainvälisissä vakiosopimuksissa osapuolet saattavat muuttaa sopimuksen ehtoja kesken sopimuksen, tai kokonaisia sopimusehtoja jätetään huomioonottamatta tai sopimuksen sisältöä saatetaan muuttaa sopimusolosuhteiden muuttuessa. Tällainen muuttaminen ei sovi laisinkaan pohjoismaiseen sopimusoikeuden käsitykseen tarjous-vastaus -malliseen sopimuksen

⁹² Nystén-Haarala, Sopimusoikeus ja sopimusten hallinta, s.200

⁹³ Hemmo, Sopimusoikeus I, s.29

⁹⁴ Laki varallisuusoikeudellisista oikeustoimista 1:1

syntymiseen. Näin ollen pohjoismaisessa oikeuskirjallisuudessa onkin alettu ajattelemaan sopimuksen syntyä enemmän prosessina, jonka mukana sopimus syntyy hitaasti oikeuksien ja velvollisuuksien muovautuessa. Tällainen sopimuksen syntymisen prosessi palvelee huomattavasti paremmin vakio- ja keistosopimuksia sekä on omiaan palvelemaan kansainvälisluonteisia sopimuksiakin.⁹⁵

Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa onkin katsottu, että oikeustoimilaki ei säätele tyhjentävästi sopimuksen syntymisen edellytyksiä. Sopimus on aina tehty vähintäänkin silloin, kun osapuolet ovat saavuttaneet yksimielisyyden niin sopimukseen sitoutumisesta että sopimuksen sisällöstä.⁹⁶

Pohjoismaisen sopimusoikeuden yksi kantavista periaatteista on *pacta sunt servanda* – periaate, eli periaate, jonka mukaan sopimukset sitovat osapuolia.⁹⁷ Toisin sanoen sopimus on osapuolia sitova, ellei pätemättömyysperusteita ole. *Pacta sunt servanda* – periaatetta pehmentää sopimusoikeudessa oikeustoimilain 36§:n mukainen sovittelusäännös. Pykälän mukaan jos oikeustoimen ehto on kohtuuton tai sen soveltaminen johtaisi kohtuuttomuuteen, ehtoa voidaan joko sovitella tai jättää se kokonaan huomioon ottamatta.⁹⁸ Kohtuuttomuutta arvosteltaessa on otettava huomioon oikeustoimen koko sisältö, osapuolten asema, oikeustointa tehtäessä ja sen jälkeen vallinneet olosuhteet, sekä muut sopimukseen vaikuttavat seikat. Sovittelusääntöä voidaan soveltaa yksittäiseen ehtoon tai koko sopimukseen. Sovittelusäännöksen soveltamista arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tämä on ehdottomasti tärkein suomalaisen sopimusoikeuden sovittelusäännös, johon voidaan vedota minkä tahansa sopimuksen yhteydessä. Sopimuksen ehto on niin sanottu yleinen kohtuullistamissäännös.

Kansainvälisessä kaupp- ja sopimusoikeudessa on puhuttu paljon *good faith and fair dealing* – periaatteista, jota suomalaisessa sopimusoikeudessa ei ole otettu sellaisenaan huomioon. Näitä kutsutaan niin sanotuiksi moraalikäsitteiksi. Säännökset ovat otettu sopimusoikeuteen hyvän tavan ja vilpittömyyden vaatimuksen korostamiseksi.⁹⁹ Suomalaiseen sopimusoikeuteen tämä kansainvälisesti väritynyt säännös on otettu huomioon lähinnä lojaliteettiperiaatteen muodossa. Tällä tarkoitetaan sitä, että sopimusosapuolten tulee olla toisiaan kohtaan lojaaleja ottamalla toisen

⁹⁵ Nystén-Haarala, Sopimusoikeus ja sopimusten hallinta, s.201–203

⁹⁶ Hemmo, Sopimusoikeus I, s.98

⁹⁷ Hemmo, Sopimusoikeus I, s.49

⁹⁸ Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista

⁹⁹ Hemmo, Sopimusoikeuden oppikirja, s.372

sopimuskumppanin tavoitteet huomioon sekä valmiutta toimia yhteistyössä.¹⁰⁰ Lähellä lojaliteettiperiaatetta on suomalaisessa sopimusoikeudessa omaksuttu heikomman suojan periaate. Tällä tarkoitetaan, että heikompaa osapuolta tulee suojella vahvempaan osapuoleen nähden. Heikompi osapuoli voi olla esimerkiksi kuluttaja elinkeinonharjoittajaan nähden ja näin ollen kuluttajaa suojataan erinäisin säännöksiin suomalaisessa sopimusoikeudessa joko laintasoisesti tai heikomman suojan periaatteen avulla.

Suomalaisesta sopimusoikeudesta on otettava huomioon sopimusehtojen sitovuutta arvioitaessa osapuolten tahto ja tarkoitus. Jos ehto on laadittu vastoin osapuolten tahtoa tai tarkoitusta, sopimusehto ei sido osapuolia. Tahdon tai tarkoituksen selvittäminen voi olla haasteellista, varsinkin jos osapuolet ovat eri mieltä sopimuksen tarkoituksesta. Tällöin tällaisiin pyrkimyksiin voidaan vedota ainoastaan silloin kun toisellakin osapuolella on ollut mahdollisuus havaita osapuolen tarkoitus tai ne toisen osapuolen voidaan edellyttää ymmärtäneen niiden olennaisuuden.¹⁰¹

Suomalaisen sopimusoikeuden mukaan sopimus voi päättyä usealla eri tavalla. Lähtökohtaisesti kuitenkin jokaisen sopimuksen purkaminen vaatii olennaista sopimusrikkomusta. Tuottamuksella tai tuottamuksen puuttumisella ei lähtökohtaisesti ole merkitystä arvioitaessa sopimuksen purkamista.¹⁰²

Sopimusoikeudessa sopimukset voidaan jakaa kestoltaan kertosopimuksiin sekä kestopopimuksiin. Kertosopimus päättyy, kun sopimuksessa edellytetty toimi on suoritettu, sopimus puretaan tai sopimus osapuolet pysyvät riittävän kauan passiivisena. Kansallisen sopimusoikeutemme mukaan kertosopimus ei voi lähtökohtaisesti päättyä laisinkaan irtisanomiseen. Toistaiseksi voimassa oleva kestopopimuksen päättyminen on monimutkaisempi prosessi. Kestopopimuksissa suoritukset ovat jatkuvia. Kestopopimuksen yleisimpiä päättämisperusteita ovat irtisanominen, purkaminen, raukeaminen sekä määräajan tai muun ehdon täytyminen. Toistaiseksi voimassa olevan sopimuksen saa yleensä vapaasti irtisanoa eikä sen irtisanominen edellytä erityisiä oikeudellisia perusteita. Sekä kertosopimuksen että kestopopimuksen päättyemisessä lähtökohtana on, että syntyneet velvollisuudet lakkaavat toista osapuolta kohtaan. Sopimuksessa voi kuitenkin olla ehto, jonka mukaan jokin sopimusvelvoite jatkuu,

¹⁰⁰ Nystén-Haarala, Sopimusoikeus ja sopimusten hallinta, s.203

¹⁰¹ Hemmo, Sopimusoikeuden oppikirja, s. 52–54

¹⁰² Hemmo, Sopimusoikeus II, s.350

vaikka sopimus purettaisiin. Tällainen sopimusehto on suomalaisen sopimusoikeuden mukaan täysin pätevä ehto.¹⁰³

Suomalainen sopimusoikeus on siis hyvin täsmällistä, tehdyistä sopimuksista pidetään kiinni ja niistä voidaan poiketa vain tiettyjen edellytysten täytyessä. Vaikka suomalainen oikeus pohjoismaiseen oikeusjärjestelmään kuuluvana oikeusjärjestyksenä on hyvin lakisidonnaista, vakiosopimuksista ei ole paljon laintasoista säännöstelyä. Näin ollen vakiosopimuksessa olevan lakiviittauksen määrätessä Suomen laki sopimukseen sovellettavaksi laiksi, sopimusten osapuolten tulee lähteä ensin tulkitsemaan sopimuksen sisältöä yleisten sopimusoikeudellisten periaatteiden valossa sekä tuomioistuimen antamien ennakkoratkaisujen myötä.

5.3 Romaanis-germaaninen oikeusjärjestelmä

Romaani-germaaninen oikeuskulttuuri juontaa juurensa muinaisen Rooman oikeudesta, mutta se on muovautunut huomattavasti ajan saatossa. Romaanis-germaaniseen oikeusryhmään kuuluu valtioita kaikkialta maailmasta, entisen Rooman vallan alla olleet valtiot, eli suurin osa Eurooppaa, Latinalainen Amerikka, osa Afrikkaa, Lähi-idän maat, Japani sekä Indonesia.¹⁰⁴ Tutkielmassani lähestyn ensin romaanis-germaanista oikeusperhettä yleisellä tasolla, jonka jälkeen keskityn käsittelemään sopimusoikeutta Saksan oikeusjärjestyksen mukaisesti.

Lähtökohtaisesti tärkeintä romaanis-germaanisesta oikeusjärjestelmästä on hyvä tietää, että kyseinen oikeusjärjestelmä perustuu kirjoitettuun lainsäädäntöön. Näin ollen Romaanis-germaaninen ja pohjoismainen oikeusjärjestelmä ovat tässä suhteessa hyvin lähellä toisiaan. Tärkein oikeudellinen lähde on kirjoitettu lainsäädäntö. Romaanis-germaanisille oikeusjärjestelmien yksi ominaispiirre on *Code civil*. Vuoden 1804 Ranskan *Code civil* on toiminut koko romaanis-germaanisen oikeusjärjestyksen mallina ja sydämenä.¹⁰⁵

Romaanis-germaaniselle oikeusjärjestelmälle on ominaista yleiset oikeusperiaatteet. Säädöksissä on useasti yleisluontoisia normeja, jotka soveltuvat samanaikaisesti useaan eri oikeudenalaan. Näin ollen tuomareille luodaan suurehko valta kohtuusharkintaan

¹⁰³ Lindfelt, Sopimuksen päättyessä voimassa pysyvät sopimusmääräykset, s.196–198

¹⁰⁴ David & Jauffret-Spinoi, Nykyajan suuret oikeusjärjestelmät 1, s.33–34

¹⁰⁵ Zweigert-Kötz, Introduction to Comparative Law, s.76

oikeusperiaatteita soveltamalla. Oikeusperiaatteet osoittavat sen, että oikeusjärjestystä muovaavat aikakausittain vaihtuvat oikeudenmukaisuuden vaatimukset.¹⁰⁶ Näin ollen jos vakiosopimuksessa on lakiviittaus roomanis-germaaniseen oikeusjärjestelmään, täytyy muistaa tarkistaa viitatus valtion kirjoitettu laki, sekä myös kyseisen valtion keskeisimmät oikeusperiaatteet.

Romaanis-germaanisissa oikeusjärjestelmissä annetaan paljon valtaa tuomareille heidän soveltaessaan oikeusperiaatteita. Näin ollen herääkin kysymys, tuleeko oikeudenmukainen ratkaisu aina tehtyä ja onko roomanis-germaanisissa oikeusjärjestelmissä tuomareilla liikaa valtaa ja harrastavatko roomanis-germaaniset tuomioistuimet *homeward trendiä*, eli soveltavatko tuomioistuimet lainsäädäntöä tasapuolisesti kaikkiin, vai puolueellisesti omia kansalaisiaan suosien. Oikeudellisessa kirjallisuudessa onkin monesti mietitty sitä, että kansainvälisluontoisissa asioissa tuomioistuimilla on taipumusta suosia omaa kansalaista.

Romaanis-germaaniselle oikeusperheelle on ominaista, että tuomiot perustellaan mahdollisimman hyvin päätöstä antaessa. Romaanis-germaaniselle oikeusjärjestelmälle onkin tyypillistä, että tuomiot ovat monta sivua pitkiä ja osittain vaikeasti ymmärrettävissä. Jokainen pieninkin yksityiskohta on otettu huomioon ja kirjoitettu tuomiolauselmaan. Tällä voidaan varmistaa se, etteivät tuomiot ole mielivaltaisia sekä näyttämään toteen, että tuomioita on harkittu perusteellisesti ja monelta suunnalta ennen sen antamista. Perustelut takaavat sen, että tuomioistuin ei voi käyttää oikeusperiaatteita mielivaltaisesti ja näin ollen tuomioistuinten käyttäytyessä puolueellisesti, se selviäisi helposti tuomion perusteluista.¹⁰⁷

Romaanis-germaanisessa oikeusjärjestelmän sopimusoikeudessa tulee ottaa huomioon, että lähtökohtaisesti tarjous katsotaan sitovaksi lupaukseksi, jollei sitä ole annettu nimenomaisesti sitoumuksesta. Tähän annettu samansisältöinen vastaus saa aikaan tahdonilmaisujen yhtymisen ja siten sopimuksen. Myöhässä tai muutetuilla ehdoilla annettu tarjous katsotaan vastatarjoukseksi.¹⁰⁸ Tämä vastaa pohjoismaista tarjousvastaus – periaatetta, josta olen edellä kirjoittanut. Näin ollen eri oikeusjärjestelmästä tulevan sopimuskumppanin tulee ymmärtää sopimusta tarjotessaan roomanis-germaanisesta oikeusjärjestelmästä tulevalle osapuolelle, että tehdessään tarjouksen, hän

¹⁰⁶ David & Jauffret-Spinosi, *Nykyajan suuret oikeusjärjestelmät* 1, s.157

¹⁰⁷ David & Jauffret-Spinosi, *Nykyajan suuret oikeusjärjestelmät* 1, s.147

¹⁰⁸ Karlija-Palomäki, *Lupauksen sitovuudesta sopimukseen*, s. 388

sitoutuu jo omasta puolestaan noudattamaan sopimusta. Toisin sanoen hän ei lähtökohtaisesti voi enää kieltäytyä toimimasta tarjoamallaan tavalla.

5.3.1 Saksalainen oikeusjärjestys

Saksan oikeusjärjestys on tyypillinen oikeusjärjestys romaanis-germaanisessa oikeusperheessä oikeusperiaatteiden ja perusteluvollisuuden myötä. Saksalaiselle oikeuskulttuurille on ominaista, että tuomioistuinpäätöksissä siteerataan usein oikeusoppineiden kannanottoja.¹⁰⁹ Saksassa oikeusoppineilla on myös suuri asema oikeuden kehittämisessä. Yliopistojen professorit antavat lausuntojaan ja yleensä lakia kehitetään professoreiden haluamaan suuntaan.¹¹⁰ Tuomion perusteluissa oikeudellisia kysymyksiä käsitellään erittäin perinpohjaisesti.

Saksassa julkisen oikeuden ja yksityisenoikeuden välinen raja on erittäin tiukka niin kansallisessa kuin kansainvälisessä oikeudessa. Kansainvälisen ja kansainvälisen yksityisoikeuden väliin on vedetty tiukka raja, jota noudatetaan niin oikeudenkäytössä kuin oikeustieteen opetuksessakin.¹¹¹ Näin ollen kansainvälisen oikeuden ja kansainvälisen yksityisoikeuden säännökset poikkeavat toisistaan. Tässä tutkielmassani keskityn saksalaiseen sopimusoikeuteen kansainvälisen yksityisoikeuden alueella.

Saksan oikeudellisesti merkittävin teos on *Bürgerliches Gesetzbuch*, BGB eli Saksan siviililakikirja. Kirja on kirjoitettu juristi-ammattikunnalle vaikeita termiä ja pitkiä lauseita käyttäen, joten maallikolle kirjan sisältö ei aukea.¹¹² BGB:n tärkein säännös on *Privatautonomie*, eli säännös, jonka mukaan jokaiselle Saksan kansalaiselle turvataan oikeus määrätä omista asioistaan, erityisesti omaisuudestaan sekä sopimusten tekemisestä oman tahtonsa mukaisesti saaden itse valita sopimuskumppaninsa, ilman valtion sekaantumista asiaan. Tämän vuoksi suurin osa BGB:n säännöksistä on ainoastaan toissijaisia niitä tilanteita varten kun osapuolet eivät ole sopineet tarkemmin sopimuksensa sisällöstä. Kuitenkin nykyään myös Saksassa on alettu antamaan pakottavaa lainsäädäntöä sopimusten osalta, varsinkin elinkeinoharjoittajan ja kuluttajan välisissä sopimussuhteissa. Näin pyritään suojelemaan heikomman osapuolen asemaan.

¹⁰⁹ Mattila, Vertaileva oikeuslingvistiikka, s.338

¹¹⁰ Hesselink, a European Legal Method? On European Private Law and Scientific Method, s.21

¹¹¹ Michaels, Public and Private International law: German views on Global Issues, s.123

¹¹² Mattila, Vertaileva oikeuslingvistiikka, s.339

Saksalaiselle sopimusoikeudelle, niin kuin pohjoismaiselle oikeusjärjestelmälle, on tyypillistä sopimusosapuolten tahdonautonomia, eli sopimusosapuolten vapaus valita sopimuskumppaninsa sekä määrätä sopimuksen sisällöstä.¹¹³ Tämän lisäksi sopimuksilla ei ole lähtökohtaisesti muotovaatimuksia. Kuitenkin on olemassa sopimuksia, joissa vaaditaan kirjallinen muoto.¹¹⁴

Saksalaisessa sopimusoikeudessa sopimus syntyy tarjous – vastaus – periaatteen myötä. Tarjous ja vastaus ovat päteviä, kun ne tavoittavat tarjouksensaajan eikä niitä peruuteta määräajassa. Ainoastaan tarjouksen lähettäminen ei ole riittävä synnyttämään sopimusta. Kuitenkin tarjous, jonka toinen osapuoli on tehnyt, on tarjouksen antanutta sopimusosapuolta sitova, ei kuitenkaan loputtomiin, vaan jonkin ”järkeväen ajan” verran. Saksalainen oikeus ei ole määritellyt tätä ”järkevää aikaa” tarkemmin. Oletan sen määräytyvän tapauskohtaisesti. Tarjous lakkaa olemasta sitova, jos toinen osapuoli hylkää tarjouksen.¹¹⁵

Saksalaisessa sopimusoikeudessa sopimuksen sitovuutta on rajoitettu enemmän kuin suomalaisessa sopimusoikeudessa. Ohessa käyn läpi kaupallisten vakiosopimusten kannalta keskeisimpiä tilanteita, joissa sopimus ei ole pätevä saksalaisen sopimusoikeuden mukaan.

Saksalaisessa sopimusoikeudessa tahdonautonomiia rajoittaa monopoliasemassa olevien yritysten velvollisuus tehdä sopimus niitä asioita kohden, jota se monopolisoi. Näin ollen monopoliasemassa oleva yritys on velvollinen tekemään sopimuksen kaikkien sopimukseen halukkaiden osapuolien kanssa. Tämän lisäksi tahdonautonomiia rajoittaa säännös, jonka mukaan aiesopimukset ovat sitovia.¹¹⁶ Aiesopimuksilla eli esisopimuksilla tarkoitetaan neuvotteluosapuolten lausumaa, jolla saavutettu yksimielisyys sekä suunniteltujen valmistelutoimenpiteiden jatkaminen kirjataan.¹¹⁷

Edelleen saksalaisessa sopimusoikeudessa sopimukset, jotka ovat vastoin pakottavaa lainsäädäntöä, rajoittavat sopimusosapuolten tahdonautonomiia. Samoin Saksan siviilioikeuden mukaan sopimukset, jotka ovat moraalittomia, eivät ole päteviä sopimuksia. Joten laillisesti pätevä sopimus saattaa ollakin pätemätön, jos se ei ole moraalisesti oikea. Saksalaisessa oikeudessa moraalittomuus on käsitetty sellaiseksi toiminnaksi, joka on ristiriidassa säädyllisyyden kanssa, arvioitaessa säädyllisyyttä

¹¹³ Zweigert-Kötz, Introduction to Comparative Law, s.154

¹¹⁴ Pieck, a Study of the Significant Aspects of German Contract Law, s.115

¹¹⁵ Pieck, a Study of the Significant Aspects of German Contract Law, s.116-117

¹¹⁶ Pieck, a Study of the Significant Aspects of German Contract Law, s.111-112

¹¹⁷ Koulu, Risto, Väilyssopimus välimiesmenettelyn perustana, s.128

sellaisen henkilön näkökulmasta, jolla on ymmärrystä siitä, mikä on oikein ja tasapuolista. Näiden lisäksi saksalainen oikeusjärjestyksen mukaan sopimus ei ole pätevä, jos se tuo toiselle osapuolelle kohtuutonta tai perusteetonta etua, tätä säännöstä ei kuitenkaan ole sovellettu saksalaisessa tuomioistuimessa kovinkaan montaa kertaa. Moraalittomaksi sopimukseksi voidaan katsoa myös sopimus, jonka mukaan toinen sopimusosapuoli saa kaiken nautintasuojan toisen sopimusosapuolen tämän hetkistä ja tulevaisuuden omaisuutta kohtaan.¹¹⁸

Näiden lisäksi sopimusta ei ole pätevä jos se on mahdotonta panna täytäntöön sopimuksen päätyttyä. Jos osapuoli tiesi tai tämän olisi pitänyt tietää sopimusta tehtäessä, ettei hän voi toteuttaa sopimusta, hän on korvausvelvollinen toiselle osapuolelle. Näin ollen loukatulla osapuolella on oikeus päästä takaisin siihen asemaan missä tämä oli enne kuin sopimus tehtiin. Näiden rajoitusten lisäksi on olemassa muitakin rajoituksia, mutta ne koskevat vain tietyntyyppisiä sopimuksia, jotka eivät ole tutkielmani kannalta relevantteja.¹¹⁹

Sopimuksen täytäntöönpanon osalta saksalaisesta sopimusoikeudesta tulee ottaa huomioon sen erikoispiirteensä verrattuna angloamerikkalaisiin oikeusjärjestyksiin, että sillä ei ole tyhjentävää käsitystä, milloin sopimusta on rikottu. Saksalainen oikeus tunnistaa kolmenlaisia sopimuksenrikkomisia, jotka eivät ole sopimuksen toimittajan vastuulla. Ensimmäinen niistä on viivästynyt toimitus, tällä tarkoitetaan toimitusta, jota ei ole toimitettu ajoissa ja sopimuksen toinen osapuoli on tästä vastuussa. Toisena on suorituksen tekemisen mahdottomuus, kun mahdottomuus ilmenee vasta sopimuksen päätyttyä. Kolmantena on sopimuksen ehtojen positiivinen loukkaaminen, joka koskee kaikkia sopimuksen ehtoja. Sopimuksen positiivisella loukkaamisella tarkoitetaan esimerkiksi sopimuksen mahdottomuutta, olemattomuutta, sopimuksen perustan katoamista, virhettä omistusoikeudessa tai takuun rikkomista.¹²⁰ Näissä tapauksissa siis sopimuksen täytäntöönpaneva osapuoli ei ole vastuussa.

Saksan sopimusoikeudessa *good faith*, saksaksi *guter glaube*, on tärkeässä asemassa. Termillä tarkoitetaan osapuolten rehellisyyttä toisiaan kohtaan sekä toimia oikeudenmukaisesti toista osapuolta kohtaan. Saksalaisen sopimusoikeuden mukaan kummankin osapuolen on toimittava *guter glaube* mielessä.¹²¹ Suomalaisessa

¹¹⁸ Pieck, a Study of the Significant Aspects of German Contract Law, s.112-113

¹¹⁹ Pieck, a Study of the Significant Aspects of German Contract Law, s.113-114

¹²⁰ Pieck, a Study of the Significant Aspects of German Contract Law, s.119

¹²¹ Zweigert-Kötz, Introduction to Comparative Law, s. 156

sopimusoikeudessa tätä lähellä on lojaliteettiperiaate, josta olen kirjoittanut suomalaisen oikeusjärjestyksen yhteydessä.

Saksalainen sopimusoikeus vaikuttaa siis olevan tarkasti säänneltyä ja näin ollen vakiosopimuksen tulkinnan ohjautuessa Saksan lakiin, sopimusosapuolten tulisi tuntee hyvin Saksan laki sopimusoikeuden osalta. Saksalaisten tiukka sääntelytyyli takaa sopimusosapuolille sopimusvapauden, mutta samalla rajoittaen sitä aika monella tavalla kuten esimerkiksi tässä käymieni sopimusten sitovuutta rajoittavat seikat.

5.4 Angloamerikkalainen oikeusjärjestelmä eli common law

Angloamerikkalaista oikeusjärjestelmää käytetään Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa, näiden lisäksi se on levinnyt siirtomaavallan ajoilta eri puolille maailmaa. Nykyisin jopa kolmannes maailman asukkaista asuu alueilla, joissa sovelletaan lakia, joka on polveutunut angloamerikkalaisesta oikeusjärjestelmästä.¹²² Levitessään se on kuitenkin aina hieman muuttunut. Angloamerikkalainen eli common law -oikeusjärjestelmä on vallitseva oikeusjärjestys niissä valtioissa, joissa väestö puhuu äidinkielenään englantia.¹²³ Angloamerikkalainen oikeusjärjestelmä on toinen hallitseva oikeusjärjestelmä romaanis-germaanisen oikeusjärjestelmän rinnalla.

Common law -oikeusjärjestelmälle on ominaista, että käytetty oikeus perustuu ennakkotapauksiin. Ennakkotapaukset ovat monissa asioissa soveltuvan oikeuden ainoa lähde, mutta nykyään löytyy myös aloja, joista on kirjoitettua lainsäädäntöä. Mutta kuitenkin edelleen esimerkiksi sopimusoikeus perustuu lähtökohtaisesti tapaoikeudelle, mikä on tutkielmani kannalta mielenkiintoista. Tapaoikeudella tarkoitetaan oikeuslähdetä, joka on syntynyt vallitsevan oikeuskäytännön vakiinnuttua aikojen kuluessa velvoittavaksi säännökseksi.

Angloamerikkalaisessa oikeusjärjestelmässä tuomioistuin aloittaa asian ratkaisemisen etsimällä tapaukseen soveltuvia ennakkoratkaisuja maansa historian kaikista ennakkopäätöksistä.¹²⁴ Perusajatuksena tälle oikeusjärjestelmälle on, että kaikkiin samantapaisiin oikeudellisiin ongelmiin tulee löytää samantapainen ratkaisu.¹²⁵

¹²² Zweigert-Kötz, Introduction to Comparative Law, s. 227

¹²³ Mattila, Vertaileva oikeuslingvistiikka, s. 429

¹²⁴ David & Spinosi, Nykyajan suuret oikeusjärjestelmät II, s. 158

¹²⁵ Gennaioli & Shleifer, The Evolution of Common Law, s.43

Loogisestihan se on järkeenkäypää, koska ratkaisut perustuvat aikaisempiin samantapaisiin oikeudellisiin ongelmiin. Jos asiasta ei ole aikaisempaa ratkaisua, tuomioistuimella on oikeus tehdä ratkaisu, joka sitoo tämän jälkeen kaikkia tuomioistuimia. Näin ollen common law – maiden tuomioistuimilla on lainsäädäntövalta.

Angloamerikkalaiset oikeusjärjestelmät ovat erittäin muotosidonnaisia ja oikeustieteellä on pitkät perinteet varsinkin Englannissa. Tuomioistuinta ja juristeja arvostetaan erittäin paljon ja käyttäytyminen Englannin tuomioistuimissa on erittäin vanhanaikaista ja jäykkää. Tuomareita arvostetaan huomattavasti enemmän kuin romaanis-germaanisessa oikeusjärjestelmässä.

Angloamerikkalaiselle oikeusjärjestelmässä ei ole jaottelua yksityisoikeuteen ja julkisoikeuteen eikä common law – maissa ei ole hallintotuomioistuimia. Muutenkin angloamerikkalaisen oikeusjärjestelmän ymmärtäminen voi olla haasteellista, kun common law – oikeusjärjestyksen ja romaanis-germaanisesta oikeusjärjestelmän oikeudelliset ajattelutavat poikkeavat huomattavasti toisistaan.¹²⁶

5.4.1 Englantilainen oikeusjärjestys

Englannissa common law sai alkunsa, kun kuningas halusi lujittaa valta-asemaansa pyrkimällä keskittämään lainkäytön itselleen. Aluksi Englannissa oli kuninkaallinen tuomioistuin, jossa ratkaistiin kuninkaalle luonnostaan kuuluvia asioita, sekä toinen tuomioistuin, jossa käsiteltiin muut asiat. Aikaa myöten kun kuninkaan valta-asema vahvistui, juttuja siirrettiin käsiteltäväksi entistä enemmän kuninkaallisiin tuomioistuimiin.¹²⁷

Vähitellen ajan kuluessa kuninkaalliset tuomioistuimet muuttuivat arkaaisiksi ja formalistiksi lainkäyttöelimeksi. Kuninkaalliset tuomioistuimet tekivät ratkaisuja saman kaavan mukaisesti, jolloin ratkaisut eivät saattaneet olla kovinkaan tarkoituksenmukaisia. Kaikista räikeimpiin ratkaisuihin oli välttämätöntä löytää muutoksenhakekeinoja. Näin ollen Englannissa muodostui uusi tuomioistuin nimeltään *Court of Chancery* eli kansliatuomioistuin. Ajan kuluessa se loi omat käsitteistönsä ja

¹²⁶ David & Spinosi, *Nykyajan suuret oikeusjärjestelmät II*, s.30–33

¹²⁷ Mattila, *Oikeuslingvistiikka*, s.171

omat oikeussuojakeinonsa, jolla oli yhteys kohtuusajatteluun. Tämän opin nimeksi tuli *equity*. Englannissa kuninkaallinen tuomioistuin ja *equity* oikeus kävivät kaksintaistelun 1600-luvulla, jonka myötä englannin oikeudeksi muodostui näiden kahden kompromissi.¹²⁸

Englantilainen oikeusjärjestelmä on lähtökohtaisesti ennakkotapausoikeutta. Näin ollen oikeuskäytäntö on Englannin oikeuden tärkein oikeuslähde.¹²⁹ Parlamentilla on kuitenkin oikeus muuttaa lainsäädäntöteitse ennakkotapausnormeja. Ennakkotapaukset ovat kuitenkin ensisijaisia oikeuslähteenä. Englannissa onkin kehitetty nk. *stare decisis* –oppi, jolla tarkoitetaan, että tuomioistuinratkaisuisissa pelkistetään esiin oikeusnormeja, joita myöhemmissä jutuissa tulee noudattaa.¹³⁰

Englantilaiselle oikeusjärjestelmälle on ominaista sen detaljipitoisuus eli sen yksityiskohtaisuus. Oikeusnormit ja säädetyt lait ovat hyvin yksityiskohtaisia. Lait ovat myös erittäin kasuistisia ja raskaslukuisia. Tämä selittyy sillä, että Englannin oikeuden ovat alkujaan kehittäneet tuomioistuimet.¹³¹ Englantilaiset oikeusnormit ovat siis hyvin raskaslukuisia ja yksityiskohtaisia, eikä niillä ole samanlaista yleistä asemaa kuin esimerkiksi pohjoismaisilla oikeusnormeilla.

Yhtenä merkittävänä erityispiirteenä englantilaisessa sopimusoikeudessa on trust –järjestelmä, joka on myös Suomessa koko ajan enemmän näkyvän. Suomessa ei ole kansallista vastinetta *trust* ´ille, mutta sitä on käsitelty myös suomalaisissa oikeudenkäynneissä, koska kansainvälistyvän maailman myötä erilaiset ilmiöt ja menetelmät liikkuvat rajojen yli. Näin ollen Trust -aiheisia oikeudenkäyntejä on myös käyty suomalaisissa tuomioistuimissa. *Trust* -järjestelmä on kotoisin Englannista, mutta se on löytänyt tiensä myös muihin common law -oikeusjärjestelmän piiriin kuuluviin maihin. Niiden lisäksi se on löytänyt tiensä Luxembourgiin.

Lähtökohtaisesti *trust* ´illa tarkoitetaan omistusjärjestelyä, jossa *trust* ´in perustaja ”*settlor*” asettaa omaisuutensa jonkin henkilön, ”*trustee*” käyttöön, järjestelystä edun saavan ”*beneficiary*” hyväksi. Trust -menettelyä käytetään läheisten suojaamiseen sekä nykyisin myös enenevässä määrin kaupallisiin intresseihin. *Trustee* ´sta tulee omaisuuden laillinen omistaja, mutta esimerkiksi trust -omaisuudesta kertynyt omaisuus

¹²⁸ Mattila, Oikeuslingvistiikka, s.172

¹²⁹ David & Spinosi, Nykyajan suuret oikeusjärjestelmät II, s. 68

¹³⁰ Mattila, Vertaileva oikeuslingvistiikka, s. 431

¹³¹ Mattila, Vertaileva oikeuslingvistiikka, s. 433

katsotaan yleensä edunsaajan hyväksi.¹³² Edunsaajan oikeudet ovat rajoitetut omaisuuden ollessa *trustee*’n hallinnassa mutta tietyissä olosuhteissa heillä on alun perin oikeustapauksesta kehitetyn oikeussäännön kautta oikeus muuttaa omistusoikeutensa asiallisesta ehdottomaksi.¹³³

Tällaisen järjestelmän tullessa vireille suomalaisessa tuomioistuimessa, esiin nousee monia ongelmia. Koska Suomen oikeusjärjestelmä ei tunne koko järjestelmää, meidän tulee sopeuttaa järjestelmä omaan oikeusjärjestykseen. Pohdittavaksi tulee kuka on omaisuuden omistaja, keneltä omaisuus verotetaan, kenen omaisuutta sen katsotaan olevan insolvenssioikeuden osalta ja niin edelleen. Samoin suomalaisen liittyessä kansainvälisluonteiseen sopimukseen, johon liittyy Trust -järjestelmää, suomalaisen olisi hyvä tietää järjestelmän sisällöstä, ennen kuin sitoutuu tällaiseen sopimukseen. Tässä en käsittele enempää Trust – järjestelmää, koska se ei ole tutkielmani kannalta relevantti Trust – järjestelmä on vain hieno esimerkki, kuinka oikeusjärjestelmissä saattaa olla kokonaisia oikeudellisia järjestelmiä, jota toinen oikeusjärjestys ei tunne laisinkaan.

Englantilaisen sopimusoikeuden mukaan sopimus syntyy, kun yksi henkilö tekee tarjouksen ja toinen henkilö hyväksyy sen välittämällä tarjouksen tekijälle suostumuksensa tai suorittamalla tarjouksessa olevat ehdot. Jos ehdot ovat selvät ja osapuolten käyttäytymisestä voidaan olettaa, että ehdot ovat molempia osapuolia sitovia, sopimus on lähtökohtaisesti täytäntöönpanokelpoinen. Tämä poikkeaa siis pohjoismaisesta ja romaanis-germaanisesta tarjous-vastaus -periaatteesta.

Jotkut sopimustyytit angloamerikkalaisessa oikeusjärjestelmässä vaativat tiettyjen muutosidonnaisuuksien täyttymistä ennen kuin sopimus on pantavissa täytäntöön. Tällaiset sopimukset ovat yleensä taloudellisesti merkittäviä. Muutosidonnaisuudet ovat yleensä vaativampia kuin romaanis-germaanisessa oikeusjärjestelmässä käytettävät muutosidonnaisuudet. Tällaisia muotoseikkoja on esimerkiksi, että kaikkien osapuolten on tuotava jotakin ”arvoa” sopimukseen, tätä kutsutaan myös nimellä ”huomio”. Tämä on edellytys sopimuksen täytäntöönpanoksi.

¹³² Oikeusministeriön lausunto 52/2010, s.21–22

¹³³ Mikkola, Trust – oikeusvertaileva tutkimus, s. 52–53

Vakiosopimusten osalta common law – oikeusjärjestelmässä on yksi merkittävä erikoispiirre. Vakioehtojen lopusta löytyy nimittäin useasti *Entire Agreement* eli niin kutsutut sopimuksen tulkintaohjeet. *Entire Agreement* -osiossa on maininta, että kyseinen sopimus on ainoa dokumentti, josta löytyy osapuolten tekemän sopimuksen sisältö.¹³⁴ Näin ei koskaan voi löytyä kahta erilaista sopimusta, koska on olemassa vain yksi ja ainoa sopimus jota tulkitaan oikeudessa.

Englantilainen oikeus on siis hyvin muotosidonnaista ja vaikeasti tulkittavaa. Lainvalintasäännöksen ohjautuessa englantilaiseen oikeusjärjestykseen, osapuolen pitäisi osata tutkia vanhoja englantilaisia oikeustapauksia. Englannissa sopimukset ovat yleensä hyvin pitkiä ja yksityiskohtaisia ja niiden lukeminen ja tulkitseminen täytyy hoitaa hyvin tarkasti. Meidän yhdelle termille saattaa olla englanninkielessä useita vastineita, joilla jokaisella on pieni vivahde-ero. Näin ollen lakiviittauksen ohjatessa sopimuksen tulkinta Englantiin, sopimusosapuolen tulisi olla selvillä näistä kaikista pienistä yksityiskohdista, jotta tuomioistuimen päätös olisi juuri oikeanlaiseen sopimukseen sopiva.

5.4.2 Yhdysvaltalainen oikeusjärjestys

Yhdysvaltalainen oikeusjärjestelmä poikkeaa muista common law - maista eniten siinä, että siellä valta on hajautettu Yhdysvaltojen liittovaltion ja 50 eri osavaltion kesken, näin ollen Yhdysvalloissa itsessään on 51 eri oikeusjärjestelmää. Osa liittovaltioiden oikeusjärjestelmistä poikkeaa huomattavasti toisistaan ja osa on hyvin samantapaisia. Toisin kuin Englannissa, Yhdysvalloissa on kirjoitettu perustuslaki, joka on merkittävässä asemassa yhdysvaltalaisessa oikeusjärjestyksessä.¹³⁵ Jokaisella liittovaltiolla on oma perustuslakinsa joka on liittovaltion ylin laki, kunhan se on soposoinnussa liittovaltion oikeuden kanssa. Yhdysvalloissa kunnioitetaan myös enemmän oikeustiedettä, kuin englantilaisessa oikeusjärjestelmässä.¹³⁶

Suomalaisen on suhteellisen helppo tehdä sopimuksia yhdysvaltalaisien kanssa, koska myös yhdysvaltalaiseen kulttuuriin kuuluu myös se, että mennään suoraan asiaan ja he ovat yhtä tuloshakuisia kuin suomalaiset neuvottelijat. Suomalaiselle neuvottelijalle

¹³⁴ Laitinen, *Doing Business in the USA*, s. 262

¹³⁵ Zweigert-Kötz, *Introduction to Comparative Law*, s.247

¹³⁶ Mattila, *Vertaileva oikeuslingvistiikka*, s. 439–440

saattaa tulla yllätyksenä, että yhdysvaltalainen neuvottelukumppani neuvottelee kokonaisuudesta, ei osista. Näin ollen suomalaisen mielestä neuvoteltu seikka saatetaan ottaa yhdysvaltalaisen aloitteesta uudelleen käsittelyyn.¹³⁷

Amerikkalaiset sopimukset ovat keskimäärin huomattavasti pitempiä kuin suomalaisten tekemät. Tähän on syynä se, että yhdysvaltalaisessa oikeusjärjestelmässä ei ole olemassa yleispätevää säännöstöä, joka meidän oikeuskulttuurissamme paikkaa sopimukseen jääneet aukot. Tässä yleispätevällä säännöksellä tarkoitetaan oikeusjärjestyksen yleisiä periaatteita ja toimintamalleja joiden avulla tuomioistuin tulkitsee tehtyä sopimusta. Näin ollen yhdysvaltalaisessa oikeuskulttuurissa osapuolten jätettyä sopimatta jostakin seikasta, tuomioistuimella on suuri valta paikata aukot. Yhdysvaltalainen sopimusvapaus on myös erittäin laaja, jolloin osapuolilla on valta sopia keskinäisistä suhteistaan hyvin vapaasti.¹³⁸

Yhdysvalloissa jokaisella liittovaltiolla on omat lainvalintasäännöksensä. Pääsääntönä jokaisessa liittovaltiossa on, että osapuolet saavat vapaasti valita sovellettavan lain, mutta vain tiettyyn rajaan asti. Osapuolten tekemä lainvalinta on pätevä, jos heillä on tarvittava liittymä kyseiseen lakiin. Tällainen liittymä voi olla esimerkiksi toisen sopijakumppanin asuinpaikka, sopimuksen tekopaikka tai tavaran sijainti kyseisen valtion alueella. Osavaltioiden välillä voi olla suuriakin eroja siinä, kuinka ne tulkitsevat sopimuksia. Näin ollen lainvalinnalla voi olla Yhdysvalloissa suurta merkitystä halutun lopputuloksen kannalla, joten Yhdysvalloissa on havaittavissa paljon niin kutsuttua *forum shoppingia*.¹³⁹

Tapauksessa *Pirelli Tire vs. L.L. C* kiisteltiin siitä, mikä tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään jutun, jonka osapuolina oli Meksikossa kotipaikkansa omaava henkilö sekä toisena osapuolena oli yhdysvaltalainen autonrenkaiden valmistaja. Renkaat oli valmistettu Iowan osavaltiossa ja ne oli asennettu käytettyyn kuorma-autoon, joka oli myyty sittemmin Meksikon kansalaiselle Texasin osavaltiossa. Tämän jälkeen kuorma-auto oli viety Meksikoon. Rengas räjähti, kun kuorma-autoa oltiin ajamassa meksikolaisella tiellä. Sen seurauksena kuorma-auto alkoi pyöriä tiellä, joka johti kuljettajan kuolemaan. Kuljettaja oli Meksikon kansalainen. Kantaja nosti syytteen Texasin korkeimmassa oikeudessa. Oikeudessa selvitettiin, että kuorma-auto oli Texasissa 11 päivää ennen kuin se myytiin ja siirrettiin Meksikoon. Tämän seurauksena oikeus katsoi, että Texasilla oli riittämätön intressi ratkaista kyseistä asiaa. Oikeus katsoi, että on Meksikon tehtävä

¹³⁷ Laitinen, *Doing Business in the USA*, s. 249, 256

¹³⁸ Laitinen, *Doing Business in the USA*, s. 259

¹³⁹ Laitinen, *Doing Business in the USA*, s. 259–262, 267

suojella kansalaisiaan ja pitää huolen, että kansalaisille korvataan heille aiheutuneet vahingot. Oikeuden mielestä Meksikon valtateiden turvallisuus ja niistä aiheutuvat seuraukset maan sisällä kuuluvat Meksikon valtion huolehdittavaksi. Meksikolainen laki ei ole omaksunut tiukkaa vastuuta eikä se edellyttää näyttöä huolimattomuudesta. Näin ollen meksikolainen laki tekee kantajille vaikeaksi menestyä syytettäessä tuotteen valmistajia vastaan. Texasilainen oikeus katsoi, että meksikolaisilla kantajilla ei ole loogista syytä, että olisi tarkoituksenmukaisempaa nostaa kanne texasilaisessa tuomioistuimessa. Tuomioistuin ei kuitenkaan ottanut kantaa, oliko tarkoituksenmukaisempaa nostaa kanne meksikolaisessa vai yhdysvaltalaisessa tuomioistuimessa. Kantajat väittivät, että ennakkoon annettu korvausvaateista luopuminen niiden vanhentumisen vuoksi ei ollut täytäntöönpanokelpoinen Meksikossa ja Meksikon tuomioistuin ei välttämättä vahvista lainkäyttöä kyseisten asianhaarojen vallitessa. Tuomioistuin hylkäsi väitteen.¹⁴⁰

Muutoin yhdysvaltalainen oikeusjärjestys noudattaa suurin piirtein perinteistä common law – oikeusjärjestelmää ja näin ollen on yhtenevä englantilaisen oikeusjärjestyksen kanssa, joten en tässä käsittele tämän pidemmin yhdysvaltalaista oikeusjärjestelmää.

5.5 Suurimpien oikeusjärjestelmien merkittävimmät erot sopimusoikeuden kannalta

Ohessa olen esittänyt kolmen suurimman oikeusjärjestelmän ominaispiirteitä lähinnä kansainvälisten sopimusten valossa. Kaikilla kolmella oikeusjärjestelmällä on eroja ja yhtäläisyyksiä ja tässä aion käsitellä merkittävimpiä eroja kansainvälisen sopimusoikeuden kannalta.

Tutkielmassani huomasin, että pohjoismaat ja romaanis-germaaninen oikeusjärjestelmä ovat lähellä toisiaan, toisin kuin taas common law – oikeusjärjestelmä poikkeaa näistä kahdesta edellisestä huomattavasti. Näin ollen keskityinkin keskeisimpien erojen erittelyssä common law – oikeusjärjestelmän eroihin verrattuna pohjoismaiseen ja romaanis-germaaniseen oikeusjärjestelmään. Erot selittyvät pääosin sillä, että angloamerikkalainen oikeusjärjestelmä on kehittynyt normanninajan englantilaisissa tuomioistuimissa. Tämän vuoksi sen käsitteistö ja systematiikka määräytyivät

¹⁴⁰ Texasin tuomioistuimen päätös koskien toimivaltaista tuomioistuinta, *Pirelli vs. L.L.C.*

keskiaikaisen oikeudenkäyntimenettelyn asettamien vaatimusten mukaisesti. Romaanis-germaaninen oikeusjärjestelmä kehittyi taas keskiajan yliopistojen piirissä, jonka vuoksi sen jaottelut ja käsitteet määräsi ensi sijassa aineellinen oikeus, jonka perustajana olivat filosofiset ja teologiset tutkijat.¹⁴¹

Yksi merkittävä ero common law ja romaanis-germaanisen oikeusjärjestelmän sopimusoikeudessa on sopimuksen syntymisen edellytys. Romaanis-germaanisessa ja pohjoismaisessa oikeusjärjestelmissä tarjous-vastaus – periaatteen mukaan annettu tarjous sitoo tarjouksen antajaa, kun taas common law -oikeusjärjestelmässä yksipuolinen tahdonilmaisu ei ole lähtökohtaisesti sitova. Tavarantoimituksen asettaminen liikkeen ikkunaan myytäväksi tai esittäminen katalogissa katsotaan vasta neuvottelujen aloittamiseksi, josta käytetään kuvausta *an invitation to treat*. Ostaja, joka tilaa katalogissa esitetyntavaran, tekee ostotarjoukseen, johon odotetaan vastausta. Tarjoukseen annettu vastaus edellyttää vastaajaltaan harkintaa. Samansisältöisten tarjouksen ja vastauksen kohdatessa syntyy tahdonilmaisujen yhtyminen ja varsinainen sopimus. Sopimuksen syntyprosessi on siten huomattavasti yksityiskohtaisemmin eritelty kuin romaanis-germaanisessa oikeuskulttuurissa. Kun taas romaanis-germaanisessa oikeusjärjestelmässä tarjouksen tekijä on lähtökohtaisesti sidottu tekemäänsä tarjoukseen ja voi vain poikkeustilanteessa perua tarjouksensa. Tämä ero tulee ottaa huomioon tehtäessä kansainvälisiä sopimuksia ja niihin liittyviä lakiviittauksia.

Romaanis-germaanisessa ja pohjoismaisessa oikeusjärjestelmässä käytetään paljon oikeusperiaatteita, jotka ovat oikeudenalakohtaisia tai yleisiä oikeusperiaatteita. Niitä käytetään tulkinta-apuna lain soveltamiseen sekä lain säännösten ja sopimusosapuolten jättämien aukkojen täyttämiseen. Common law – maissa oikeusperiaatteita ei juuri ole olemassa, vaan kaikesta pyritään sääntelemään yksityiskohtaisesti. Näin ollen common law – maissa tehdyt sopimukset ovat pitempiä ja yksityiskohtaisempia kuin pohjoismaisessa tai romaani-germaanisessa oikeusjärjestelmässä tyypilliset sopimukset. Common law – maat ovat lähtökohtaisesti muotosidonnaisempia verrattuna pohjoismaiseen tai romaanis-germaaniseen oikeusjärjestelmään.

Yksi merkittävä erityispiirre common law – oikeusjärjestelmää verrattaessa romaanis-germaaniseen oikeusjärjestelmään on se, että common law -maiden tuomioistuimilla on suurempi päätösvalta kuin pohjoismaiseen tai romaanis-germaaniseen

¹⁴¹ Mattila, Oikeuslingvistiikka, s.139

oikeusjärjestelmään kuuluvilla tuomioistuimilla. Esimerkiksi common law -maan tuomioistuin voi kumota lain tai säädöksen perustuslain vastaisena. Pohjoismaisissa sekä romaanis-germaanisissa oikeusjärjestelmissä lain kumoaminen tulee aina käsitellä eduskunnan tasolla. Tuomioistuimen suurempaa päätösvaltaa kuvastaa myös se, että käsitteet ja oikeuden periaatteet ovat laajempia kuin mannereurooppalaisessa oikeuskulttuurissa. Tällöin tuomioistuimella on suurempi harkintavalta.¹⁴²

Vaikka oikeusjärjestelmillä on suuria eroavaisuuksia keskenään, jokainen suuri oikeusjärjestelmä pyrkii takaamaan sopimuksen osapuolille oikeudenmukaisen kohtelun kansainvälisissä sopimuksissa. Yhteistä kaikille kolmelle oikeusjärjestykselle on heikomman osapuolen suoja. Tämän lisäksi jokainen näistä kolmesta oikeusjärjestelmästä tukee suomalaista lojaliteettiperiaatetta, jota saksalaisessa oikeusjärjestyksessä kutsutaan *guter glaube* ja englantilaisessa ja yhdysvaltalaisessa oikeusjärjestyksessä *good faith*. Näin ollen jokainen oikeusjärjestelmä takaa samanlaiset perusoikeudet sopimuksen osapuolille, mutta ovela sopimuksen tekijä voi löytää oikeusjärjestelmistä eroja, joilla on vaikutusta sopimuksen tulkintaan.

¹⁴² Laitinen, *Doing Business in the USA*, s. 21–23

6. LAINVALINTASÄÄNTÖJEN YHTENÄISTÄMINEN

6.1 Yleisesti lainvalintasääntöjen yhtenäistämisyhtymyksistä

Tässä kappaleessa käsittelen sitä, kuinka lainvalintasääntöjä on pyritty yhtenäistämään erilaisilla sopimuksilla eri aloilla. Lainvalintasääntöjen yhtenäistämällä tarkoitetaan yhteisiä sopimuksia ja periaatekokoelmia siitä, kuinka sopimukseen sovellettava laki määräytyy jos osapuolet eivät ole sopineet sovellettavaa lakia. Lainvalinnan puuttuessa lainvalinnan tekee yleensä asiaa käsittelevä tuomioistuin.¹⁴³

Yhtenäistämisyhtymykseen lasketaan myös yhteiset periaate- ja säädöskokoelmat, jotka ovat luoneet mallilakeja tai käyttäytymissääntöjä, joihin sopimusosapuolet saavat vapaasti viitata sopimuksessaan. Lainvalintasääntöjen yhtenäistämisyhtymykset tuovat varsinkin kansainvälisissä sopimuksissa osapuolille ennustettavuutta sekä oikeusvarmuutta, tämän lisäksi ne takaavat sen, että asia voidaan ratkaista kummankin osapuolen kannalta katsottuna oikeudenmukaisesti.¹⁴⁴ Lainvalintasääntöjen yhtenäistämisen yhtenä tärkeimpänä tarkoituksena on pyrkiä estämään *forum shopping* eli oikeuspaikan valitseminen niillä perusteilla, että se tuottaisi mahdollisimman edullisen lopputuloksen sopimusosapuolelle. Tämän lisäksi lainvalintasääntöjen tarkoituksena on luoda tasapuolinen ja luotettava järjestelmä, jonka avulla voidaan parantaa kilpailukykyä sekä osapuolten tasavertaisuutta tietyllä alueella.

Lähtökohtaisesti osapuolten jättäessä lainvalinta määrittämättä, laki valikoituu yleisten kansallisten sääntöjen pohjalta. Yleensä kansalliset lait sekä kansainväliset sopimukset ovat valinneet tällaisiin tilanteisiin sovellettavaksi läheisimmän liittymän periaatetta, josta olen edellä kirjoittanut kappaleessa 4.1.

Tässä jaksossa pyrin selvittämään keskeisimmät kansainväliset sopimukset lainvalintasääntöjen yhtenäistämiseksi sopimusoikeuden alalla sekä niiden sisällön. Käsittelen niin Euroopan unionin alueellisia yhtenäistämisyhtymyksiä, kuin kaikille valtioille avoimia yhtenäistämisyhtymyksiä, sekä näiden pyrkimysten vaikutusta vakiosopimusten tulkintaan. Eurooppa-oikeuden osalta olen nostanut esille Euroopan sopimusoikeuskomission, joka pyrkii yhtenäistämään pysyvästi Euroopan unionin alueella sopimusoikeutta. Tämän lisäksi käsittelen Rooma I-asetuksen, jonka mukaan

¹⁴³ Mayss, Principles of conflict of Laws, s.3

¹⁴⁴ Hemmo, Sopimusoikeus II, s.457–458

määräytyy sovellettava laki, jos sopimusosapuolet eivät ole siitä sopineet. Euroopan unionin rajojen yli menevistä sopimusoikeuden yhtenäistämisyhtymyksistä nostan esille Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssin. Tämän lisäksi käsittelen UNIDROIT – periaatteita, jotka ovat laajimmin tunnetut kansainväliset sopimusoikeudelliset periaatteet. Tämän lisäksi käsittelen ICC:n laatimia Incoterms – lausekkeita, joita käytetään merkittävästi kansainvälisessä kaupassa.

Lopuksi käsittelen vielä lainvalintasäännöksiä välimiesmenettelyn osalta. Niitä on niin ikään pyritty yhtenäistämään kansainvälisellä tasolla, joten sen osalta tutkin UNCITRAL *arbitration rules* – säännöstöä sekä New Yorkin yleissopimusta. Viimeisenä käsittelen vielä yhtenäistetyn prosessioikeuden muutamaa kohtaa, jotka ovat tutkielmani kannalta relevantteja, mutta tähän en syvenny sen tarkemmin tässä tutkielmassani.

Valtiot tukeutuvat useasti järjestöjen tekemiin lainvalintasääntöihin mieluummin kuin kansainvälisiin sopimuksiin. Oikeuskirjallisuudessa tätä on pyritty selittämään sillä, että globaalit luonnonmullistukset kuten esimerkiksi maailman laajuinen ilmaston lämpeneminen vaativat nopeaa toimintaa, mikä on vaikea saavuttaa kansainvälisillä sopimuksilla niiden vaatiessa pitkiä prosessiaikoja. Ei-velvoittavien järjestöjen tekemiin sääntöihin on helpompi sitoutua, niitä on helpompi vaihtaa sekä ne ovat käytännöllisempiä asioille, jotka saattavat tarvita pikaista tai toistuvaa muutosta.¹⁴⁵

Yleisten sopimusperiaatteiden etuna on katsottu olevan niiden luotettavuus sekä helppous. Periaatteet on laadittu oikeusvertailua käyttäen, joten ne eivät poikkea radikaalisti minkään valtion yleisistä sopimusoikeudellisista lähtökohdista. Sopimusperiaatteita soveltamalla voidaan myös välttää riskiä, että toinen osapuoli ei ymmärrä toista oikeusjärjestystä ja siellä käytettäviä termejä tarpeeksi.¹⁴⁶ Edellä kirjoittaessani suurimmista oikeusjärjestyksistä ja niiden eroista, on perusteltua katsoa, että kansainväliseen sopimukseen, joka ei ole minkään oikeusjärjestelmän alainen vaan näiden kaikkien oikeusvertailun avulla muodostettu kokonaisuus, on osapuolille kaikista turvallisoin vaihtoehto. Tällainen ei ole osapuolille liian raskas sovellettavaksi, eikä tuo kummalekaan osapuolelle yllättäviä piirteitä sopimukseen.

Mallilait ovat käteviä modernisoimaan ja harmonisoimaan kansallisia lakeja. Mallilait on saatu aikaiseksi oikeusvertailua hyväksi käyttäen, näin ollen niiden käyttäminen

¹⁴⁵ Shelton, *Soft Law*, s. 75

¹⁴⁶ Norros, *Sopimusoikeudellisten periaatekokoelmien oikeuslähdearvo* s.41

varsinkin kansainvälisissä tilanteissa on suotavaa. Valtioiden on helppo käyttää esimerkkinä kansainvälisen järjestön luomaa mallilakia, varsinkin vahvasti kansainvälisluontoisessa asiassa, kuten välimiesmenettelyssä. Näin ollen esimerkiksi UNCITRAL *arbitration rules* – säännöt saattavat ajan myötä vaikuttaa myös meidän kansalliseen lainsäädäntöömme.

Ohessa on tutkielmani kannalta kansainvälisesti merkittävimpiä yhtenäistämisyhteyksiä. Näiden lisäksi on olemassa lukuisia eri järjestöjä ja liittoja, jotka ovat pyrkineet yhdistämään lainvalintasääntöjä, mutta ne menevät hyvin spesifiksi. Alla olevat yhtenäistämisyhteykset ovat yleisiä alasta riippumatta, tai yleisesti kaupan alaa sitovia ja näin ollen käsittelemieni kansainvälisten vakiosopimusten osalta merkittävimpiä.

6.2 Lainvalintasääntöjen yhtenäistäminen Euroopan unionin alueella

Suomi liittyi Euroopan unioniin vuonna 1995. Tämän jälkeen EU – lainsäädäntö on velvoittanut Suomea. Euroopan unioni pyrkii yhtenäistämään unionin alueen lainsäädäntöä, myös kansainvälisen yksityisoikeuden ja sopimusoikeuden alalla. Lainsäädännön yhtenäistämisen avulla pystytään parantamaan Euroopan alueen sisämarkkinoita sekä kilpailukykyä suuremmilla markkinoilla. Yhtenäiset pelisäännöt Euroopan unionin avulla lisäävät unionin kansalaisten ja yritysten markkina-arvoa sekä takaavat kaikille unionin kansalaisille yhtenäiset edut ja oikeudet.¹⁴⁷ Tämän lisäksi Euroopan unionin alueen tuomioistuimien soveltaessa samoja unionin säännöksiä toimivaltaisesta tuomioistuimesta sekä sovellettavasta laista, pystytään minimoimaan *forum shopping* – ilmiötä.¹⁴⁸

Kuitenkin harmonisointi on vielä ollut aika alkeellista sopimusoikeuden alalla, sitä on pyritty sääntelemään direktiivien avulla, mikä johtaa päämäärien yhteneväisyyteen, mutta keinot ovat eri valtioissa erilaiset.¹⁴⁹ Unionin direktiivi antaa päämäärän, johon jokaisen jäsenvaltion on päästävä, mutta direktiivi ei määritä keinoja miten tuohon päämäärään on päästävä. Näin ollen direktiivien avulla päästään samaan lopputulokseen eri keinoilla. Toisin kun taas asetuksen muodossa annettu määräys on kaikille

¹⁴⁷ Ojanen, EU-oikeuden perusteita II – aineellisen ja EU-oikeuden aloja ja ulottuvuuksia, s. 413–416

¹⁴⁸ Ojanen, EU-oikeuden perusteita II – aineellisen ja EU-oikeuden aloja ja ulottuvuuksia, s. 434

¹⁴⁹ Wilhelmsson, Ole Landon kyydissä kohti eurooppalaista sopimusoikeutta, s. 441

jäsenvaltioille täysin samanlainen niin sisällöltään, tavoitteiltaan kuin päämäärältään. Näin ollen Rooma I – asetus on kaikille jäsenvaltioille samanlainen sisällöltään ja päämäärältään, toisin kuin se olisi jos se olisi direktiivi. Puhuttaessa Euroopan unionin lainsäädäntövallasta, täytyy muistaa, että sillä ei kuitenkaan ole yleistä lainsäädäntövaltaa siviilioikeuden alalla, vaan ainoastaan niillä aloilla, joilla lainsäädäntövalta on erityisesti annettu perustamissopimusten myötä.¹⁵⁰

Euroopan unionin lähtökohtia sopimusoikeudelle ovat sopimusosapuolten sopimusvapaus sekä sopimusten sitovuus eli *pacta sunt servanda*. Näiden lisäksi osapuolten tiedonantovelvollisuudella on merkittävä asema puhuttaessa Euroopan unionin sopimusoikeudesta.¹⁵¹ Näin ollen Euroopan unionin sopimusoikeudella on lähtökohtaisesti samansuuntaiset suuret linjat kuin edellä esille tulleilla suurilla oikeusjärjestelmilläkin.

Mielenkiintoista Suomen kannalta on, että EY-oikeuden yleisistä opeista ei ole vastannut oikeustiede, vaan EY-tuomioistuin. Näin ollen EY-oikeus on lähtenyt enemmän seuraamaan common law – maiden esimerkkiä.¹⁵² Kuten edellä olen kirjoittanut, common law – maissa lainsäädäntöä luo tuomioistuimet ennakkoratkaisujensa avulla, kun taas roomanis-germaanisessa oikeusjärjestelmässä lainsäädäntö perustuu aina kirjalliseen lainsäädäntöön.

Ohessa on kansainvälisten sopimusten osalta merkittävimmät lainvalintasääntöjen yhtenäistämisyrittäykset Euroopan unionin alueella. Nämä ovat Euroopan sopimusoikeuskomissio ja sen antamat lausunnot, sekä Rooma – asetus. Kummatkin ovat kaikkia jäsenvaltioita sitovia.

6.2.1 Euroopan sopimusoikeuskomissio

Euroopan sopimusoikeuden komissio (eli Lando -komissio) perustettiin vuonna 1980 ja se koostui lakimiehistä ja professoreista. Komission tehtävänä oli laatia Euroopan unionin alueelle sopimusoikeuden yleisiä periaatteita sisältävä normikokoelma. Komissiona on osapuolena yksi jäsen jokaisesta jäsenvaltiosta sekä suurimmista jäsenvaltioista on kaksi. Lando -komission lähtökohtana on, että periaatteet on

¹⁵⁰ Ojanen, EU-oikeuden perusteita II – aineellisen ja EU-oikeuden aloja ja ulottuvuuksia, s. 425

¹⁵¹ Ojanen, EU-oikeuden perusteita II – aineellisen ja EU-oikeuden aloja ja ulottuvuuksia, s. 437–438

¹⁵² Tuori, Tuomarit ja tuomioistuimet suomalaisessa oikeuskulttuurissa, s.1051

tarkoitettu yleisiksi säännöksiksi Euroopan unionin sopimusoikeudessa. Periaatteet tulevat sovellettavaksi, kun sopimuksen osapuolet ovat päättäneet yhdessä soveltaa näitä periaatteita ja sopimuksessa on viittaus näihin sopimusehtoihin. Tämän lisäksi Lando -komission periaatteita sovelletaan sopimukseen, jos sopimuksessa on maininta, että siinä sovelletaan sopimusoikeuden yleisiä säännöksiä, *lex mercatoriaa* tai muuta vastaavaa yleissäännöskokoelmaa, tai osapuolet eivät ole laisinkaan sopineet sovellettavaa lakia.

Euroopan sopimusoikeuskomission laatimat sopimusoikeuden periaatteet sääntelisivät sopimuksen syntymistä, pätevyyttä, tulkintaa, sisältöä, oikeusvaikutuksia, suoritushäiriöitä sekä oikeussuojakeinoja. Näin ollen periaatteet kattaisivat lähtökohtaisesti koko sopimusoikeuden alan. Periaatteet on koottu kokoamalla parhaita ratkaisuja eri jäsenvaltioista ja ne on tarkoitettu käytettäväksi sopimussuhteissa, joiden osapuolet ovat eri oikeusjärjestyksistä.¹⁵³

Lando -komission luomat periaatteet ovat hyvin samantapaiset ja samansisältöiset kuin UNIDROIT- periaatekokoelma, josta kirjoitan tarkemmin tutkielmani 6.4 kappaleessa. Euroopan unioni haluaa kuitenkin luoda oman periaatekokoelmansa ja tavoitteet ovat korkeammalla kuin UNIDROIT -periaatekokoelmalla. Euroopan unioni pyrkii yhtenäistämään sopimusoikeuden lisäksi koko siviilioikeutta. Tämän lisäksi Lando – komission periaatteet koskevat kaikkia sopimustyyppisiä, kun taas UNIDROIT – periaatteet ainoastaan kaupallisia sopimuksia. Lisäksi Lando -komission periaatteet ovat tehty ainoastaan Euroopan unionin jäsenvaltioille, joten niissä voidaan ottaa huomioon EY-lainsäädäntö.¹⁵⁴ Näin ollen Lando – komission periaatteista saadaan yksityiskohtaisemmat ja osapuolia enemmän velvoittavat kuin mitä UNIDROIT – periaatteet ovat.

Sopimusoikeuskomission mietinnössä ei ole eritelty eri sopimustyyppisiä, vaan on ajateltu, että periaatteet kattavat kaikki sopimustyyppit soveltuvin osin, näin ollen periaatteet tulevat sovellettavaksi myös vakiosopimusten osalta. Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin esitetty mielipiteitä, joiden mukaan sopimusoikeuden kokonainen yhtenäistäminen ei ole käytännössä koskaan mahdollista siinä laajuudessa kuin komissio sen haluaisi olevan. On katsottu, että sopimusperiaatteet voisivat toimia

¹⁵³ Ojanen, EU-oikeuden perusteita II – aineellisen ja EU-oikeuden aloja ja ulottuvuuksia, s.440

¹⁵⁴ Wilhelmsson, Ole Landon kyydissä kohti eurooppalaista sopimusoikeutta, s. 442–443

kaupallisella alalla, mutta ei kokonaan kattavasti koko sopimusoikeuden alalla. Eri jäsenvaltioissa suhtaudutaan eri tavalla sopimusoikeuden yhtenäistämisyhtymisiin.¹⁵⁵

Itse olen samaa mieltä Wilhelmssonin kanssa, koska Euroopan unionin alueella sovelletaan kahta täysin erilaista oikeusjärjestelmää, niiden kokonaan yhdistäminen niinkin suuren oikeudenalan kuin sopimusoikeuden osalta ei voi olla koskaan täysin mahdollista, koska nämä oikeusjärjestelmät poikkeavat niin suuresti toisistaan. Niiden lähentäminen ja suurien linjojen yhdistäminen voi olla mahdollista, mutta täydellistä yhtenäistämistä en näe mahdollisena.

6.2.2 Rooma I-asetus

Rooma I – asetusta sovelletaan Euroopan unionin jäsenvaltioissa ja se tehtiin korvaamaan Rooman yleissopimus vuonna 2008. Asetuksen antamista on perusteltu sillä, että sisämarkkinoiden moitteeton toimiminen edellyttää riita-asioiden ratkaisujen ennakoitavuuden ja oikeusvarmuuden lainvalinnassa ja tuomioiden lainvalinnan vapaan liikkuvuuden.¹⁵⁶ Nämä tulee turvata Euroopan yhteisöjen alueella, jotta Euroopan talousalue pysyisi kilpailukykyisenä. Asetusta sovelletaan sopimuksenluonteisiin velvollisuuksiin siviilioikeuden alalla sekä kaupallisella alalla. Ratkaistaessa lainvalintasääntöjä Rooma I-asetuksen mukaisesti, lähtökohtana on sopimusosapuolten sopimusvapauden periaate. Yhteisestä sopimuksesta osapuolet voivat vaihtaa sovellettavaa lakia myös kesken sopimuskauden. Jos osapuolet valitsevat jonkin muun kuin jonkin yhteisöjen jäsenvaltion lain sovellettavaksi sopimussuhteeseensa, sovellettava laki ei saa olla ristiriidassa Euroopan yhteisön pakottavien säännöksiensä kanssa. Jos osapuolet eivät ole sopimuksessaan viitanneet minkään valtion lakiin, eli ovat jättäneet lakiviittauksen tekemättä, sovellettava laki määräytyy Rooma I-asetuksen mukaisesti.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Wilhelmsson, Ole Landon kyydissä kohti eurooppalaista sopimusoikeutta, s. 449 sekä Ojanen, EU-oikeuden perusteita II – aineellisen ja EU-oikeuden aloja ja ulottuvuuksia, s.443

¹⁵⁶ Kramer, The New European Conflict of Law Rules on Insurance Contracts in Rome I: A Complex Compromise, s.24

¹⁵⁷ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 593/2008 eli Rooma I-asetus sopimusvelvoitteisiin sovellettavasta laista

Rooma I-asetuksen pääsääntönä on sopimusosapuolten sopimusvapaus. Kuitenkin monesti sopijaosapuolet jättävät sopimatta sovellettavasta laista. Syynä voi olla esimerkiksi se, että kumpikin sopijapuoli haluaisi mieluummin soveltaa oman valtionsa lakia tai osapuolet eivät sopimusta tehtäessä ajattele, että sopimuksesta saattaa aiheutua myöhemmin erimielisyyksiä. Rooma I-asetuksen 4 artiklassa määritetään sovellettava laki, jos sitä ei ole sopimuksessa määritelty.

1. Siltä osin kuin sopimukseen sovellettavaa lakia ei ole valittu 3 artiklan mukaisesti ja rajoittamatta 5-8 artiklan soveltamista, sopimukseen sovellettava laki määritetään seuraavasti:

a) irtaimen tavaran kauppasopimukseen sovelletaan sen maan lakia, jossa myyjän asuinpaikka on;

b) palvelun suorittamista koskevaan sopimukseen sovelletaan sen maan lakia, jossa palvelun suorittajan asuinpaikka on;

c) esineoikeutta kiinteään omaisuuteen tai kiinteän omaisuuden vuokraamista koskemaan sopimukseen sovelletaan sen maan lakia, jossa kiinteä omaisuus sijaitsee;

d) sen estämättä mitä c alakohdassa säädetään, kiinteän omaisuuden vuokraamiseen tilapäiseen yksityiskäyttöön enintään kuudeksi perättäiseksi kuukaudeksi sovelletaan kuitenkin sen maan lakia, jossa vuokranantajan asuinpaikka on, jos vuokralainen on luonnollinen henkilö ja hänen asuinpaikkansa on samassa maassa;

e) franchise-sopimukseen sovelletaan sen maan lakia, jossa toimiluvanhaltijan asuinpaikka on;

f) jakelusopimukseen sovelletaan sen maan lakia, jossa jakelijan asuinpaikka on;

g) huutokaupalla tehtyyn irtaimen tavaran kauppasopimukseen sovelletaan sen maan lakia, jossa huutokauppa pidetään, jos tämä maa voidaan määrittää;

h) sopimukseen, joka on tehty sellaisen monenkeskisen järjestelmän puitteissa, joka saattaa yhteen direktiivin 2004/39/EY 4 artiklan 1 kohdan 17 alakohdassa tarkoitettuja rahoitusvälineitä koskevat useiden kolmansien osapuolten osto- ja myynti-intressit tai helpottaa niiden yhteen saattamista ehdottomien sääntöjen mukaisesti ja johon sovelletaan yhtä ainoaa lakia, sovelletaan kyseistä lakia.

2. Jos sopimus ei kuulu 1 kohdan piiriin tai jos sopimuksen osiot kuuluisivat useamman kuin yhden 1 kohdan a–h alakohdan piiriin, sopimukseen sovelletaan sen maan lakia, jossa on sen osapuolen asuinpaikka, joka vastaa sopimuksen luonteenomaisesta suorituksesta.

3. Jos kaikista tapaukseen liittyvistä olosuhteista ilmenee, että sopimus liittyy 1 tai 2 kohdassa tarkoitettua maata selvästi läheisemmin johonkin toiseen maahan, sovelletaan tämän toisen maan lakia.

4. Jos sovellettavaa lakia ei voida määrittää 1 tai 2 kohdan mukaisesti, sopimukseen sovelletaan sen maan lakia, johon sopimus läheisimmin liittyy.¹⁵⁸

Edeltäjänsä tavoin Rooma I-asetuksen 4 artikla rakentuu periaatteelle, jonka mukaan lainvalinnan puuttuessa sopimukseen sovelletaan lähimmän liittymän periaatetta. Magnuksen mukaan lainvalinta asuinpaikan periaatteen mukaan ei sovellu oikeudelliseen henkilöön, näin ollen asetuksessa oikeudellisten henkilöiden osalta puhutaan hallinnon sijoittautumispaikasta. Magnuksen mukaan Rooma I-asetus on moniulotteisempi sekä tarkemmin säännelty erityisissä ristiriitatilanteissa kuin asetuksen edeltäjänsä Rooman yleissopimus. Yleissopimuksen vaihtuessa asetuksiksi, 4 artikla pysyi saman sisätöisenä, mutta artiklan järjestys on muuttunut. Järjestyksen ja muodon muuttamisen taustana on ollut Magnuksen mukaan se, että se vähentää valinnanvapautta sekä luo paremman oikeusvarmuuden kunnioittamalla puolueetonta lainvalintaa. Näin ollen kynnys poiketa määrätystä laista Rooma I-asetuksen myötä on korkeampi.¹⁵⁹

Magnus kritisoi sitä, että asetus pakottaa erottelemaan erityyppisiä sopimuksia toisistaan. Kaikkia eri sopimustyyppisiä ei ole erotettu toisistaan, ainoastaan kaikista tärkeimmät sopimustyyppit. Magnuksen mielestä tämä jaottelu on epätarkoituksenmukaista niiden sopimustyyppien osalta, joiden mukaan laki tulee joka tapauksessa olemaan suorittajan valtion laki artiklan yleissäännön perusteella. Onko tarkoituksenmukaista luetella eri sopimustyyppit erikseen, jos kuitenkin lopputuloksena päädytään soveltamaan samaa lakia? Erottelua on perusteltu sillä, että se selventää käsitystä siitä, kuka on asetuksessa tarkoitettu tunnusomainen suorittaja. Erottelu selkeyttää myös säännöksiä, helpottaa niihin vetoamista sekä auttaa Rooma I-asetuksen ymmärtämistä myös niiden näkökulmasta, jotka työskentelevät kansainvälisten sopimusten parissa ainoastaan satunnaisesti.¹⁶⁰ Mielestäni erottelu on tarpeen, koska se vähentää tulkintariskejä. Näin ollen osapuolten päättäessä jättää lainvalinta Rooma I-asetuksen sääntöjen alaiseksi, heidän on helpompi päätellä ristiriitatilanteen synnyttyä, että minkä valtion laki soveltuu heidän tapaukseensa. Toisaalta ymmärrän Magnuksen

¹⁵⁸ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 593/2008 eli Rooma I-asetus sopimusvelvoitteisiin sovellettavasta laista

¹⁵⁹ Ulrich, Article 4 Rome I Regulation: The applicable Law in the Absence of Choice, s. 27-30

¹⁶⁰ Ulrich, Article 4 Rome I Regulation: The applicable Law in the Absence of Choice, s. 32-33

näkökantaa, turha toisto niiden osalta jotka johtavat joka tapauksessa samana lopputulokseen, on aiheetonta ja raskasta kokemattomalle säädöstekstin lukijalle.

Niin kuin edeltäjällensäkin, Rooma I-asetuksella on erityislauseke pääsäännöstä, jonka mukaan jos kaikista olosuhteista ilmenee, että sopimuksella on läheisempi liityntä johonkin toiseen valtioon, sovelletaan sopimukseen tämän maan lakia. Asetuksessa se on vain rajoittavampi kuin mitä se oli yleissopimuksessa. Rooma I-asetuksen 4(3) artikla antaa mahdollisuuden poiketa pääsäännön laista, jos pystytään osoittamaan vielä läheisemmän liittymän laki.¹⁶¹ Artiklaa 4(3) voidaan soveltaa esimerkiksi tilanteessa, jossa sopimuksella on liityntä johonkin toiseen sopimukseen.

Rooma I-asetuksen lisäksi Euroopan komissio on antanut Rooma II-asetuksen eli sopimukseen perustumattomiin velvoitteisiin sovellettava laki siviili- ja kauppaoikeuden alalla. Jäsenvaltioiden tuomioistuimien on sovellettava Rooma II-asetusta 11.1.2009 lähtien. Sopimuksen mukaan tällaiseen velvoitteeseen sovelletaan aina sen jäsenvaltion lakia, missä vahinko aiheutuu. Jos sitä ei voida määrittää, niin sitten valitaan sen valtion laki, jossa sekä vahingon aiheuttajalla että vahingon kärsijällä on asuinpaikka silloin kun vahinko aiheutuu. Jos sitäkään ei voida määrittää, laki valikoituu sen perusteella, mihin valtioon vahinko lähimmiten selvästi liittyy. Osapuolet ovat kuitenkin oikeutettuja yhdessä päättämään sovellettavan lain.¹⁶² Tutkielmassani keskityn kuitenkin sopimussuhteisiin ja niihin sovellettavaan lakiin, joten jätän Rooma II-asetuksen vailla enempää tarkastelua.

6.3 Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssi

Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssi on ainoa kansainvälinen järjestö, joka on keskittynyt yksinomaan kansainvälisen yksityisoikeuden kysymyksiin. Haagin konferenssi kokoontui ensimmäisen kerran jo 1893 ja Suomi liittyi siihen 1926. Konferenssin toiminta oli suhteellisen hiljaista aina vuoteen 1955 asti, jolloin konferenssin tarkoituksiksi vahvistettiin työskentely ”kansainvälisen yksityisoikeuden

¹⁶¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 593/2008 eli Rooma I-asetus sopimusvelvoitteisiin sovellettavasta laista

¹⁶² Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY)N:o 864/2007 eli Rooma II-asetus Sopimukseen perustumattomiin velvoitteisiin sovellettavasta laista

asteittaiseksi yhtenäistämiseksi”.¹⁶³ Nykyisin konferenssin toiminta on kansainvälisesti hyvin arvostettua ja eri toimijat luottavat siihen täysin. Kaikki jäsenvaltiot ovat tasavertaisia keskenään riippumatta niiden koosta. Haagin konferenssi ei myöskään vaikuta alueellisiin tai kahden valtion välisiin sopimuksiin, mikä on lisännyt valtioiden suhtautumista myönteisesti konferenssiin. Haagin konferenssin suurimpana ongelman on nähty se, että vaikka jäsenvaltiot ovat näennäisesti tasavertaisia sopimuksissa, niillä on oikeus tehdä suuriakin varauksia ja poikkeuksia sopimuksista, mikä lisää valtioiden eriarvoisuutta.¹⁶⁴

Haagin konferenssiin kuuluu useita erilaisia sopimuksia, mutta suurin osa niistä kuuluu perheoikeuden alaan. Tutkielmani kannalta merkittävin sopimus Haagin konferenssin osalta on kansainvälisluonteisten oikeudenkäyntien helpottamista koskeva yleissopimus vuodelta 1980 (SopS 47/1988). Sopimuksen keskeisimpänä sisältönä on taata kaikille sopimusvaltioiden kansalaisille ja henkilöille joilla on kotipaikka jossakin jäsenvaltiossa maksuton oikeudenkäynti siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa samoin edellytyksin kuin kyseisen jäsenvaltion kansalaisilla on.¹⁶⁵ Sopimuksen mukaan jokaisen jäsenvaltion on myös määrättävä viranomainen, joka ottaa vastaan yleissopimuksen maksutonta oikeudenkäyntiä koskevat hakemukset sekä ryhtyy niiden myötä asianmukaisiin toimiin. Toinen keskeinen asia sopimuksessa on, että takausta tai muuta vakuutta ei saa vaatia henkilöltä, jolla on kotipaikka jäsenvaltiossa, kun hän on kantajana tai välintulijana toisen sopimusvaltion tuomioistuimessa ainoastaan sillä perusteella, että hän on vieraan valtion kansalainen. Yleissopimuksen mukaan sopimusvaltion kansalaisella on oikeus saada jäljennös asiakirjoista ja tuomioiden sisällöstä.¹⁶⁶

Näin ollen Haagin konferenssin yleissopimus kansainvälisluonteisten oikeudenkäyntien helpottamisesta luo sopimusjäsenvaltioiden kansalaisille perusoikeudet oikeudenkäynnissä. Yleissopimus takaa, että sopimusvaltion kansalaisella on mahdollisuus ajaa asiaansa pätevästi toisen jäsenvaltion tuomioistuimessa.

¹⁶³ Leinonen, Alueellisesta yhteistyöstä maailmanlaajuiseen ja takaisin – lakiyhteistyöstä kansainvälisen yksityisoikeuden alalla, s. 647

¹⁶⁴ Leinonen, Alueellisesta yhteistyöstä maailmanlaajuiseen ja takaisin – lakiyhteistyöstä kansainvälisen yksityisoikeuden alalla, s. 649

¹⁶⁵ Convention on International Access to Justice, saatavissa Haagin konvention englanninkieliseltä kotisivulta

¹⁶⁶ Yleissopimus kansainvälisluonteisten oikeudenkäyntien helpottamisesta SopS 47/1988

6.4 UNIDROIT – The International Institute for the Unification of Private law

UNIDROIT, eli järjestö nimeltään *The International Institute for the Unification of Private Law*. Järjestö on itsenäinen kansainvälinen organisaatio, jonka pääpaikka on Roomassa. Järjestön tarkoituksena on tutkia tarpeita sekä toimitapoja nykyaikaistaakseen, harmonisoidakseen sekä lisätäksään yhteistyötä yksityisoikeuden, erityisesti kauppaoikeuden alalla eri valtioiden ja valtioliittojen välillä. UNIDROIT periaatteisiin kuuluu 63 valtiota, joihin myös Suomi lukeutuu. Järjestö on julkaissut UNIDROIT *Principles of International Commercial contracts* -nimisen periaatekokoelman. Kokoelma sisältää säännöksiä sopimuksen syntymisestä ja sisällöstä, suoritushäiriöistä ja niiden seuraamuksista, kuittauksesta, oikeuksien siirtymisestä sekä vanhenemisesta.¹⁶⁷ UNIDROIT -periaatteiden soveltamisaluetta ei ole rajattu maantieteellisesti, kuten Euroopan sopimusoikeusperiaatteet. Sen sijaan UNIDROIT -periaatteiden soveltamisala on rajattu johdanto-osassa kansainvälisiin ja kaupallisiin sopimuksiin.¹⁶⁸

UNIDROIT on hallitusten välinen organisaatio, joka tekee luonnoksia yleisistä säännöksistä, mallilakeja sekä periaatteita, jotka perustuvat oikeusvertailuun. Se pyrkii auttamaan lakien yhtenäistämässä sekä luomaan yhteisiä termejä poistaen laillisesti epävarmat sekä kielellisesti väärinymmärretyt seikat kansainvälisestä sopimusoikeudesta.¹⁶⁹ UNIDROIT organisaation virallisia kieliä ovat englanti, ranska, italia, espanja ja saksa. Organisaation työskentelykielinä toimii ranska ja englanti.¹⁷⁰

UNIDROIT -periaatteita voi käyttää monella eri tavalla, joista Shelton antaa artikkelissaan joitakin esimerkkejä. Ensimmäisenä hän mainitsee, että UNIDROIT –periaatekokoelma voi olla nimenomaisesti liitettyä sitovaan sopimukseen. Osapuolet ovat siis laittaneet sopimukseensa nimenomaisen maininnan siitä, että kyseiseen sopimukseen sovelletaan UNIDROIT -periaatteita. Toisena tehtävänä periaatteille hän näkee niiden täydentävän sopimukseen sovellettavaa kotimaan oikeutta. Näin ollen jos valtion laissa on jokin aukko, josta ei ole määrätty tarkemmin, tuomioistuimien voi soveltaa UNIDROIT -periaatteita tähän aukkoon. Kolmantena tehtävänä periaatteilla on olla mallina niin kansallisille laeille kuin kansainvälisille laeille kun näitä kehitetään ja modernisoidaan. Ovathan UNIDROIT -periaatteet koottu oikeusvertailua apuna

¹⁶⁷ UNIDROIT kotisivut, www.unidroit.org

¹⁶⁸ Norros, Sopimusoikeudellisten periaatekokoelmien oikeuslähdearvo, s.34

¹⁶⁹ Hemmo, Sopimusoikeuden oppikirja, s.46

¹⁷⁰ UNIDROIT kotisivut, www.unidroit.org

käyttäen, joten niiden apuna käyttäminen tässä tapauksessa on erittäin tarkoituksenmukaista. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että periaatteita voi käyttää perustana muunkin tyyppiselle sopimusoikeuden harmonisoinnille. Periaatteet voivat olla osana muodostaessa yleistä *lex mercatoriaa*. Oikeuskirjallisuudessa onkin pidetty tätä viimeistä käyttötarkoitusta mielenkiintoisimpana, koska ei tiedä, kuinka suuri määrä kansainvälisistä yhteisöistä on valmiita hyväksymään epävirallisia sitoumuksia sekä ei velvoittavia ilmaisuja heidän välisissä suhteissaan.¹⁷¹

UNIDROIT -periaatteet kattavat siis suuren osan sopimuksen elinkaaresta. Periaatekokoelma on tehty oikeusvertailua käyttäen, joten näin ollen periaatteisiin on helppo viitata kansainvälisen vakiosopimuksen yhteydessä. Periaatteet ovat selkeät, molempien osapuolten helposti selvitettävissä ja näin ollen sopimusosapuolten ei tarvitse ottaa selville vieraan valtion lain erityisiä periaatteita eikä kansallisia sopimusoikeudellisia ongelmakohtia.¹⁷²

6.4.1 Lakiviittaus UNIDROIT -sopimusoikeusperiaatteisiin

Rooman yleissopimuksen mietinnössä (KOM (2005) 650) kohdassa 1.5 komissio päätyi ehdottamaan asetusta, jonka mukaan sopimusosapuolet voivat valita sovellettavaksi laiksi kansainvälisesti tai yhteisön tasolla tunnustetut sopimusoikeuden aineelliset säännöt ja periaatteet. Artiklan perusteluissa todetaan vielä erikseen, että tarkoituksena on sallia lakiviittaus Euroopan sopimusoikeusperiaatteisiin ja UNIDROIT -sopimusoikeusperiaatteisiin.¹⁷³

Ehdotuksen mukaan sopimusosapuolet voivat valita UNIDROIT -periaatekokoelman sovellettavaksi samalla tavalla kuin he voivat valita jonkun tietyn valtion oikeusjärjestyksen sovellettavaksi heidän sopimukseensa. UNIDROIT -periaatteet voivat tulla sovellettavaksi myös niin sanottuina taustanormeina; niihin voidaan tukeutua, jollei sopimuksessa toisin ilmene.¹⁷⁴ Periaatekokoelma on aina alisteinen kansalliselle laille tuomioistuimessa, mutta välimiesmenettelyssä keskeinen hierarkia on

¹⁷¹ Shelton, *Soft Law*, s.74–75

¹⁷² UNIDROIT kotisivut, www.unidroit.org

¹⁷³ Euroopan yhteisöjen komission mietintöKOM (2005) 650

¹⁷⁴ Perillo, *Unidroit Principles of International Commercial Contracts: The Black Letter Text and Review*, s. 283

soviteltavissa.¹⁷⁵ Tällä tarkoitetaan sitä, että UNIDROIT – periaatteiden ollessa ristiriidassa sen tuomioistuimen lain kanssa, joka soveltaa UNIDROIT – periaatteita, tulee soveltaa kansallista lakia. Välimiesmenettelyssä tällaisessa periaatteiden ja kansallisen lain hierarkia on soviteltavissa.

Euroopassa on käyty keskustelua koskien lakiviittauksen sallimista kansainvälisen kaupan sääntö- ja periaatekokoelmiin. Suomalainen tutkija Ulla Liukkunen toteaa artikkelissaan, että lakiviittauksen sallimisen parhaita puolia olisi se, että rajat ylittävän sopimuksen osapuolet voisivat valita neutraalin vaihtoehdon, jolloin kummankaan osapuolen ei olisi tarve tutustua vieraan valtion lainsäädäntöön ja oikeusjärjestykseen kovin syvästi.¹⁷⁶ Tällöin ei eri oikeuskulttuurien erot vaikuttaisi sopimuksen tulkintaan niin vahvasti, vaan lainvalinta olisi neutraalimpaa.

UNIDROIT -sopimusoikeusperiaatteita ei voida kuitenkaan arvioida lakiviittauksien kanssa samalla tavalla, koska periaatteilla ei ole virallisen oikeuslähteen asemaa. Näin ollen periaatteita on pidettävä sopimusoikeudellisesta näkökulmasta katsottuna eräänlaisina vakioehtoina. Tästä seuraa, että periaatteet tulevat osaksi sopimusta vain, jos viittaus täyttää vakioehtojen liitynnälle vaadittavat edellytykset. Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin katsottu, että periaatteet eivät kuitenkaan voi saada virallisen oikeuslähteen asemaa, vaan niitä on tulkittava aina jonkin kansallisen lainsäädännön mukaan.¹⁷⁷ Tällä tarkoitetaan sitä, että vaikka periaatteet olisivat periaatteessa samat, niin niitä soveltava tuomioistuin tulkitsisi periaatteita kansallisesta näkökulmastaan, ja näin ollen periaatteiden sisältö saattaisi muuttua eri oikeusjärjestelmästä olevien tuomioistuinten kesken ja se sotisi vastoin UNIDROIT – periaatteiden lähtökohtaa.

Vaikka sopimusosapuolet eivät viittaa sopimuksessaan laisinkaan UNIDROIT -periaatteisiin, niillä voi olla erilaisissa tulkintatilanteissa merkitystä. Se voi toimia tietolähteenä selvittäessä esimerkiksi *lex mercatoriaa* eli yleistä kauppiaiden käyttämää kauppatapaa. UNIDROIT -periaatteet voivat tulla myös sovellettavaksi, jos sopimuksessa on viitattu yleiseen kauppatapaan (*general principles of law*). Näin ollen UNIDROIT – periaatteilla on merkittävä asema kansainvälisessä sopimusoikeudessa ja ne tulee ottaa aina huomioon puhuttaessa kansainvälisestä sopimusoikeudesta.

¹⁷⁵ Norros, Sopimusoikeudellisten periaatekokoelmien oikeuslähtearvo s.27

¹⁷⁶ Liukkunen, Kansainvälinen yksityisoikeus ja Euroopan integraatio s.347

¹⁷⁷ Norros, Sopimusoikeudellisten periaatekokoelmien oikeuslähtearvoLM 1/07

6.5 ICC – International Chamber of Commerce

Kansainvälinen kauppakamari eli ICC eli *International Chamber of Commerce* on globaali elinkeinoelämän asiantuntijaorganisaatio. Se on ainoa elinkeinoelämän maailmanlaajuinen yhteistyö- ja asiantuntijajärjestö ja sen jäsenyys on avoin kaikille yrityksille ja järjestöille. ICC:n toiminnan tarkoitus on kansainvälisen talouden ja kaupankäynnin toimivuuden sekä niiden perustana olevan yrittäjyyden edistäminen. ICC:n on liittynyt yrityksiä ja järjestöjä jäseniksi yli 140 maasta ja ICC:llä on kansallinen osasto yli 80 valtiossa. Incoterms -mallit ja säännöt on perustettu ensimmäistä kertaa jo vuonna 1936 ja siitä lähtien niitä on uusittu toistuvasti säännöllisin väliajoin. Vuoden 2010 säännöt ovat jo 8 painos alkuperäisistä Incoterms -säännöistä.¹⁷⁸

Kansainvälinen kauppakamari ICC on laatinut Incoterms – lausekkeet, jotka sääntelevät tavaran kuljettamista. Ne ovat toimituslausekkeita, joiden mukaan määritellään ostajan ja myyjän vastuu toimituksesta, tavarasta ja kustannuksista. Incoterms – lausekkeet ovat yritysten välisessä kansainvälisessä kaupassa käytettyjä käytäntöjen määritelmiä. Incoterms – lausekkeet ovat vain osa kauppasopimusta, ne eivät sääntele hintaa, maksuehtoja, tavaran omistuksen tai sopimusrikkomuksen seuraamuksia. Sopimuksen osapuolten tulee myös muistaa se, että pakottava lainsäädäntö saattaa ohittaa Incoterms – lausekkeet sekä riippumatta siitä, minkä toimituslausekkeen osapuolet valitsevat, heidän tulee huomata, että paikallinen käytäntö saattaa vaikuttaa sopimuksen tulkintaan.¹⁷⁹

Alun perin Incoterms - lausekkeet luotiin kansainvälistä kauppaa varten vuonna 1936. Tämän jälkeen lausekkeita on uusittu säännöllisin väliajoin, nyt uusien suositeltiin ottamaan käyttöön 1.1.2011 lähtien, mutta osapuolet saavat itse päättää tarkan ajankohdan. Aikaisemmin Incoterms – lausekkeet tehtiin vain kansainvälistä kauppaa varten, mutta nykyisin ne voidaan ottaa osaksi myös kansallista kauppaa, koska EU:n myötä tullirajojen merkitys on vähentynyt.¹⁸⁰

Incoterms – lausekkeet ovat yritysten välisessä kansainvälisessä tavarakaupassa noudatettujen käytäntöjen määritelmiä. Jokaisella lausekkeella on nimi ja kolmikirjaiminen lyhenne, esimerkiksi FAS (*free alongside ship*). Tällöin osapuolten

¹⁷⁸ ICC kotisivut, www.iccwbo.org

¹⁷⁹ Incoterms 2010, säännöskokoelma

¹⁸⁰ Incoterms 2010, säännöskokoelma

välisessä sopimuksessa on merkittynä, että he soveltavat INCOTERMS FAS säännöstöä, jolloin sopimusosapuolet tietävät tarkat ehdot. Esimerkiksi FAS – sääntöjen mukaan ”vapaasti aluksen sivulla” tarkoittaa, että myyjä toimittaa tavaran, kun hän asettaa sen ostajan käytettäväksi tämän nimeämän aluksen vierellä, esimerkiksi laiturilla. Riski tavaran vahingoittumisesta tai katoamisesta siirtyy ostajalle, kun tavara on aluksen vierellä ja ostaja vastaa tällöin kaiken sen jälkeen tapahtuvista kustannuksista. FAS ehdossa kehoitetaan osapuolia täsmentämään tarkasti paikka, koska käyttäytymissäännöt saattavat vaihdella satamassa noudatettavan käytännön mukaisesti. FAS ehdoissa on myös tarkasti lueteltu myyjän ja ostajan velvollisuudet, kustannusten jakautuminen, tarkastuksen suorittaminen, avustaminen ja kustannusten jakautuminen tiedonsaannissa sekä todiste toimituksesta.¹⁸¹ Näin myyjän ja ostajan ei tarvitse erikseen sopia näistä seikoista. Lisäksi molemmat osapuolet tietävät tarkasti mihin he sitoutuvat allekirjoittaessaan sopimuksen, jossa viitataan tiettyyn Incoterms – lausekkeeseen.

Osapuolet voivat vapaasti muuttaa Incoterms – lausekkeiden sisältöä, mutta heidän tulisi tehdä se harkiten ja tarkasti. Muutettaessa sisältöä, osapuolten tulisi selvittää muutosten vaikutus sopimukseen ennen muutoksen tekemistä.¹⁸² Mielestäni osapuolten lähtiessä muuttamaan lausekkeiden sisältöä, osapuolten tulee kiinnittää enemmän huomiota lausekkeeseen, molemmille osapuolille täytyy tulla erittäin selkeäksi kuinka lauseita muutetaan.

Mielestäni Incoterms – lausekkeet ovat kaikille osapuolille hyvä ratkaisu. Lausekkeita on käytetty jo usean vuosikymmenen ajan, joten niiden sisältö on hioutunut kaikkia sopimuksen osapuolia tyydyttäväksi. Lausekkeet ovat hyväksi havaittuja, oikeudenmukaisia sekä usealla kielellä saatavilla, mikä helpottaa niiden käyttöä kansainvälisluontoisissa sopimuksissa.

6.6 Lainvalintasääntöjen yhtenäistäminen välimiesmenettelyn yhteydessä

Välimiesmenettelyn ollessa tällä hetkellä yksi kansainvälisesti suosituimpia riidanratkaisukeinoja kansainvälisessä sopimusoikeudessa, käsittelen tässä myös välimiesmenettelyä koskevan lainsäädännön yhtenäistämispyrkimyksiä. Välimiesmenettelyn suosio kansainvälisenä riidanratkaisukeinona perustuu osittain sen

¹⁸¹ Incoterms 2010 s. 79–85

¹⁸² Incoterms 2010, s. 9

helppoutteen sen suhteen, ettei siinä tarvitse soveltaa minkään tietyn valtion lakia, vaan tavoitteena on päästä molempia osapuolia tyydyttävään ratkaisuun.

Lainvalintasäännösten yhtenäistämisyrittäykset rajoittuvat lähinnä kahteen tärkeimpään sopimukseen, mikä on New Yorkin yleissopimus sekä UNCITRAL Arbitration Rules. Tässä käsittelen yleisesti näitä kahta sopimusta.

6.6.1 UNCITRAL Arbitration rules

UNCITRAL, eli *The UN Commission on International Trade Law* eli YK:n kansainvälinen kauppaoikeuden toimikunta. UNCITRAL on tehnyt useita kansainvälisen kauppaoikeuden alaa koskevia sopimuksia, joista käsittelen tässä välimiesmenettelyä koskevaa sopimusta.¹⁸³

UNCITRAL on tehnyt omat välimiesmenettelyn säännöksensä, jotka on julkaistu vuonna 1976. UNCITRAL on tehnyt välitysmenettelyä koskevan mallilain, johon osapuolet voivat suoraan viitata sopimuksessaan. Tämän lisäksi UNCITRAL on laatinut välimiesmenettelyä koskevat säännöt joihin voidaan viitata välityssopimuksissa. UNCITRAL on laatinut myös epäviralliset ohjeet koskien välimiesmenettelyä. Näistä ohjeista saadaan tulkinta-apua, jos osapuolet päättävät soveltaa UNCITRAL Arbitration Rules – kokoelmaa.¹⁸⁴

Osapuolet saavat viitata suoraan UNCITRAL *arbitration rules* -sääntöihin, jos he katsovat, että sen säännöt sopivat heidän tarkoitukseensa. Säännöt tulevat sovellettavaksi, jos osapuolet kirjallisesti sopivat, että heidän välisessään välimiesmenettelyssä tulevat noudatettavaksi UNCITRAL *Arbitration Rules*.¹⁸⁵ Näin ollen *arbitration rules* – säännöksillä on enemmän oikeusvoimaa kuin sopimuksia koskevilla mallilaeilla tai periaatekokoelmilla. Tämä johtuu ymmärrettävästi siitä, että välimiesmenettelyn ollessa muutenkin muotovapaampaa ja yleensä kansallisesti säänneltynä erittäin vapaamuotoista, viittaaminen ei-oikeudellisiin *arbitration rules* – säännöksiin sallitaan. Kuitenkin UNCITRAL *arbitration rules* – oppaassa suositellaan, että osapuolten soveltaessa UNCITRAL *arbitration Rules* – säännöksiä, osapuolet eivät

¹⁸³ UNCITRAL kotisivut, www.uncitral.org

¹⁸⁴ UNCITRAL kotisivut, www.uncitral.org

¹⁸⁵ Ovaska, Välimiesmenettely – kansallinen ja kansainvälinen riidanratkaisukeino, s. 30, 126

vaihda tai muokkaa ehtoja heidän välisessään suhteessaan.¹⁸⁶ Tällä pyritään siihen, että osapuolet eivät muuttaisi säännöksiä tarkoituksen vastaiseksi ja välimiesmenettely pysyisi kummankin osapuolen kannalta arvioituna tasapuolisena ja oikeudenmukaisena.

UNCITRAL ohjeet eivät ole sitovia, mutta välimiesmenettelyn kansainvälisyys takaa sen, että ohjeista poikkeaminen vaatii painavia perusteita.¹⁸⁷ Jäsenvaltioita UNCITRAL-sopimuksessa on yli 80. Jäsenvaltioita ovat mm. Kiina, Suomi, Intia, Etelä-Afrikka sekä Peru.¹⁸⁸ Näin ollen jäsenvaltioita on jokaisesta oikeuskulttuurista ja säännöksiä tulee soveltaa joka valtiossa samalla tavalla. Tämä helpottaa välimiesmenettelyn toimittamista UNCITRAL – sopimukseen liittyneissä valtioissa ja takaa kaikille yhdenmukaisen välimiesmenettelyn oikeusjärjestelmästä riippumatta.

6.6.2 New Yorkin yleissopimus

New Yorkin sopimus on tehty lähinnä välityssopimuksen muotoseikkoja silmällä pitäen. New Yorkin yleissopimus on tehty välimiesmenettelyn tunnustamisen ja täytäntöönpanon yhtenäistämiseksi. Valtion sitoutuessa New Yorkin yleissopimukseen, se sitoutuu noudattamaan yleissopimuksen säännöksiä. Yleissopimus antaa pääsäännön, jota valtiot eivät saa tiukentaa, mutta mikään ei estä heitä lieventämästä säännöstöä. Näin ollen esimerkiksi New Yorkin sopimuksessa olevasta kirjallisesta muotovaatimuksesta usea valtio on jo luopunut.¹⁸⁹ Tämän säännöksen myötä New Yorkin yleissopimus ei takaa, että vaikka jokin valtio olisi myös sopimuksen jäsen, sekin soveltaisi yleissopimuksen mukaisia sääntöjä samalla tavalla.

New Yorkin yleissopimuksen III artiklan mukaan jokaisen valtion on tunnustettava kirjallinen välityssopimus ja pantava se täytäntöön sillä alueella voimassa olevien menettelysääntöjen mukaisesti, missä välitystuomio on voimaan saatettu. Yleissopimuksessa on asetettu joitakin ehtoja, jotka tulee täytyä.¹⁹⁰ Sopimuksen II (3) artiklassa sopimusvaltiot sitoutuvat kunnioittamaan välityssopimusta, paitsi milloin se on pätemätön, taikka sitä on mahdotonta saada toimimaan tai toteuttaa.¹⁹¹ Sopimuksen ongelmana on nähty se, että sopimus kattaa ainoastaan kirjalliset sopimukset, joissa on

¹⁸⁶ The UNCITRAL guide, s.15

¹⁸⁷ Lookofsky & Hertz, *Transnational Litigation and Commercial Arbitration*, s.772

¹⁸⁸ The UNCITRAL guide, s. 34–36

¹⁸⁹ Koulu, *Välityssopimus välimiesmenettelyn perustana*, s. 88

¹⁹⁰ New Yorkin yleissopimus ulkomaalaisten välitystuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta

¹⁹¹ Koulu, *Välityssopimus välimiesmenettelyn perustana*, s.131

sovittu välimiesmenettelystä kaikissa tai tietyissä riitakysymyksissä, jotka ovat välitysmenettelyssä ratkaistavissa. Sopimus ei kuitenkaan kata tilanteita, joissa välimiesmenettely tapahtuu muutoin kuin sopimuksen perusteella. Tällöin esimerkiksi legaalisiin perustein tapahtuva välitysmenettely jää sopimuksen ulkopuolelle.¹⁹² New Yorkin yleissopimukseen on tähän vuoteen mennessä liittynyt 146 valtiota, Suomi mukaan luettuna. Sopimus on näin ollen erittäin merkittävä kansainvälisen välimiesmenettelyn osalta.¹⁹³

UNICITRAL sekä New Yorkin yleissopimus ovat saaneet paljon aikaiseksi harmonisoidessaan kansallisia välimiesmenettelyn säännöksiä. Monet maat ovat uusineet välimiesoikeutta koskevaa lainsäädäntöä yhteensopivaksi joko UNCITRAL mallilain mukaisesti tai New Yorkin yleissopimuksen pohjalta.¹⁹⁴

6.7 Yhtenäistetty prosessioikeus

Prosessioikeuden kannalta tärkeimpiä yhtenäistämisyhteyksiä ovat Brysselin ja Luganon yleissopimukset tuomioistuimien toimivallasta ja ulkomaalaisten tuomioiden täytäntöönpanosta. Sopimuksissa säädelään tuomioistuimen kansainvälisestä toimivallasta, ulkomaisen tuomion tunnustamisesta sekä täytäntöönpanosta. Kummankin sopimuksen tavoitteena on, että niitä sovelletaan kaikissa sopimusvaltioissa yhtenäisesti, eli niin kutsuttu koordinoitun tulkinnan periaate. Tätä on pyritty vahvistamaan ennakkoratkaisujen sekä järjestetyn tietojenvaihdon avulla.¹⁹⁵

Kansainvälisessä prosessioikeudessa voidaan erottaa kolme eri näkökulmaa. Ensimmäinen on asianosaisen näkökulma. Jos oikeudenkäynti voidaan panna vireille useammassa valtiossa, pääsääntöisesti kantajalla on oikeus valita, missä maassa hän haluaa nostaa kanteen. Tällöin usein saattaa tapahtua *forum shopping* ilmiö. Luonnollisesti kantaja haluaa aloittaa oikeudenkäynnin siinä valtiossa, missä on todennäköisintä saada hänelle mieluisin lopputulos. Toinen näkökulma on tuomioistuimen näkökulma. Tuomioistuin soveltaa *lex forina* kansallista prosessilainsäädäntöään ja kansainvälisissä asioissa sen tulee ottaa huomioon kansainvälisten sopimusten sisältö. Muutoin se toimii samalla tavalla kuin

¹⁹² Ovaska, Välimiesmenettely – kansallinen ja kansainvälinen riidanratkaisukeino, s.28

¹⁹³ New Yorkin konvention kotisivut

¹⁹⁴ Saarikivi, *Lex Causae in International Arbitration*, s. 40

¹⁹⁵ Prosessioikeus, 2003, s. 1089

normaalistikin. Kolmantena näkökulmana on täytäntöönpanon näkökulma. Asianosainen on pakotettu ratkaisemaan, missä sopimus- tai jäsenvaltiossa hän hakee täytäntöönpanoa.¹⁹⁶

Prosessioikeuden yhtenäistäminen voi olla tietyin osin hyvinkin haastavaa, nimittäin *lex forin* sisältö saattaa vaihdella eri oikeuskulttuureissa. Esimerkiksi Common law maissa saatavien kuittaus ja saatavan vanhentuminen katsotaan kuuluvan *lex foriin* kun taas esimerkiksi suomalaisessa oikeuskäytännössä nämä kuuluvat ehdottomasti *lex causaen* piiriin. Common law maissa on yleisesti ottaen havaittavissa, että *lex forin* soveltamisalue on kaventumassa. Tämän on katsottu johtuvan siitä, että Common law maissa pyritään aineellistamaan prosessioikeuden alaan kuuluvat instituutiot, jotta ne saataisiin *lex causaen* piiriin ja tätä kautta lainvalinnan piiriin. Ongelma *lex forin ja lex causaen* välillä on ratkaistu siten, että *lex fori* määrittää sen, mitä kysymyksiä sen piiriin kuuluu.¹⁹⁷

¹⁹⁶ Prosessioikeus, 2003, s. 1097–1098

¹⁹⁷ Prosessioikeus 2003, s.1099

7. POHDINTA

Tutkielmaani tehdessäni huomasin, että olen onnistunut valitsemaan itselleni mielenkiintoisen tutkimuskohteen joka antaa paljon haasteita. Tutkielmassani oli haastavaa rajata aihe niin, ettei tutkielma paisuisi kovin laajaksi. Näin ollen päädyinkin ratkaisuun, että käsittelen ainoastaan kaupallisia vakiosopimuksia. Jos olisin ottanut mukaan myös tavalliset kahden väliset sopimukset jokaiselta alalta, en olisi selvinnyt kunnialla urakastani.

Tutkielmassani käyn ensimmäisenä läpi yleisiä säännöksiä vakiosopimuksista Suomen sopimusoikeuden kannalta katsottuna. Käsittelen vakiosopimusten erikoispiirteitä verrattuna tavallisiin kahden välisiin sopimuksiin sekä pyrin selvittämään vakiosopimusten aseman sopimusoikeuden hierarkiassa. Yllättävien ja ankarien ehtojen käsittelylle omistin oman kappaleen, koska mielestäni ne ovat vakiosopimusten yksi merkittävä erikoispiirre. Vakiosopimusten yhteydessä käsitelin myös hieman sopimuksen kielen vaikutusta vakiosopimukseen. Tässä yhteydessä tulin huomaamaan, että kielellä ei ole kovinkaan suurta merkitystä vakiosopimusta tulkittaessa. Ainoastaan tulee tietää, että ristiriitatilanteissa sopimuksen alkuperäisellä kielellä on vahvin tulkintavaikutus. Näin ollen sopimuksen kieltä heikommin osaavan tulisi olla varma, että on ymmärtänyt sopimuksessa käytetyt termit oikealla tavalla.

Sopimusoikeutta käsitellessäni huomasin, että sopimusosapuolilla on vahva tahdonautonomia. Näin ollen osapuolilla on vapaus valita sopimuksensa sisällöstä ja sopimuskumppaneista. Tahdonautonomian myötä sopimuksen osapuolilla on vapaus sopia myös sopimukseensa sovellettavasta laista sekä tehdä sopimus oikeudenkäynnin varalta. Tällaiset sopimukset ovat lähtökohtaisesti aina osapuolia sitovia ja lakiviittaus on sallittua mihin tahansa lakiin tai välimiesmenettelyyn. Tällöin osapuolten on oltava tarkkana, millainen lakiviittaus sopimuksessa on, koska valittu laki saattaa vaikuttaa sopimuksen tulkintaan.

Kansainvälisissä sopimuksissa välimiesmenettely on erittäin käytetty riidanratkaisun keino. Välimiesmenettely tuo osapuolille enemmän valinnanvapautta eikä menettely ole niin tiukka. Välimiesmenettely antaa mahdollisuuden ratkaista riita niin, että kumpikaan osapuoli ei ole lähtökohtaisesti heikommassa asemassa. Tämä johtuu siitä, että välimiesmenettelyssä ei lähtökohtaisesti käytetä mitään kansallista lakia, vaan välimiesmenettely pyritään käymään osapuolten tahto huomioon ottaen ja sovintoon

pyritään neuvottelemalla. Tämä on erittäin tärkeää, varsinkin kun sopimusosapuolet ovat eri oikeusjärjestelmistä.

Tutkimukseni etenemisen myötä huomasin, että välimiesmenettely on yksi varmimmista keinoista ratkaista riita kun kysymyksessä on kansainvälinen sopimusriita. Tällöin osapuolet pääsevät vapaasti neuvottelemaan, mikä on ollut heidän sopimuksensa tahto ja tarkoitus ja miten riita olisi tarkoituksenmukaisinta ratkaista. Välimiesmenettelyssä ei pystytä hyväksi käyttämään heikomman osapuolen asemaa esimerkiksi *forum shopping* tai *homeward trendin* perusteella. Lähtökohtaisesti sopimusosapuolet ovat samalla viivalla välimiesmenettelyssä ja näin voidaan saada oikeudenmukaisin ratkaisu aikaiseksi.

Osapuolten saadessa vapaasti valita sovellettavasta laista, lainvalinta voi kohdistua minkä valtion tahansa lakiin. Näin ollen mielestäni on erittäin tärkeää käydä läpi suurimpien oikeusjärjestelmien keskeisimpiä sopimusoikeudellisia piirteitä. Sen vuoksi tässä tutkielmassani kävin läpi kolmen suurimman oikeusjärjestelmän, eli pohjoismaisen oikeusjärjestelmän, romaanis-germaanisen oikeusjärjestelmän sekä angloamerikkalaisen oikeusjärjestelmän sopimusoikeudellisia näkökulmia.

Oikeusjärjestelmistä löytyi hyvin tietoa, mutta oli vaikeaa arvioida, mikä oli relevanttia tietoa tutkimukseni kannalta. Pyrin löytämään jokaisesta oikeusjärjestelmästä ominaispiirteitä sopimusoikeuden kannalta katsottuna ja mielestäni onnistuinkin tässä ihan hyvin loppujen lopuksi. Käsittelen jokaisesta oikeusjärjestelmästä yhtä (angloamerikkalaisesta kahta) oikeusjärjestystä tarkemmin ja näin ollen havainnollistan oikeusjärjestelmän käytäntöä. Oikeusjärjestyksistä löytyi eroja, joilla on vaikutusta kansainvälisten sopimusten tulkintaan ja näin ollen olen sitä mieltä, että osapuolet voivat lainvalinnallaan vaikuttaa siihen, miten kansainvälisluontoista vakiosopimusta tulkitaan.

Tutkielmassani olisin halunnut käsitellä oikeusjärjestelmiä laajemmin ja ottaen huomioon myös muita oikeusjärjestelmiä kuin nämä kolme suurinta, mutta ensinnäkin tiedon hankkiminen niistä olisi ollut haastavaa ja niiden käsittely hieman turhauttavaa, koska kaikki oikeusjärjestelmät polveutuvat jollakin tasolla joko angloamerikkalaisesta tai romaanis-germaanisesta oikeusjärjestelmästä. Näin ollen päädyin ratkaisuun, että käsittelen ainoastaan pohjoismaista oikeusjärjestelmää, koska Suomi kuuluu siihen, sekä sen lisäksi kahta suurinta oikeusjärjestelmää. Näiden avulla pystyin antamaan

kokonaiskuvan siitä, kuinka erilaisia oikeusjärjestelmiä on ja miten ne saattavat vaikuttaa kansainvälisten sopimusten tulkintaan.

Viimeisessä kappaleessa käsitelen lainvalintasääntöjen yhtenäistämisyhtymyksiä. Olen huomionut tutkielmassani lainvalintasääntöjen yhtenäistämisyhtymien kirjosta ainoastaan ne, jotka ovat soveltamisalaltaan tutkielmani kannalta relevanteimmat, sekä soveltamisalaltaan laajimmat säädös- ja periaatekokoelmat. Ensimmäisenä käsitelen lainvalintasääntöjen yhtenäistämistä Euroopan unionin alueella lähinnä Rooma I-asetuksen valossa. Rooma I-asetus korvasi Rooman yleissopimuksen vuonna 2008. Rooma I-asetuksen myötä lainvalintasäännökset ovat yhteneviä Euroopan unionin alueella.

Laajemmin lainvalintasäännöksiä on pyritty yhtenäistämään UNDOIT –periaatekokoelman avulla, jota käsitelen lähinnä Suomen näkökulmasta. Tämän lisäksi kirjoitan Incoterms – säännöistä, jotka ovat kansainvälisen kaupan alalla erittäin merkittävät. Tämän lisäksi käsitelen välimiesmenettelyn lainvalintasäännösten yhtenäistämistä UNCITRAL *arbitration rules* – säännösten avulla sekä New Yorkin yleissopimuksen avulla. Lopuksi vielä käsitelen hieman yhtenäistettyä prosessioikeutta, koska mielestäni se sivuaa aihettani sen veran, että siitä täytyy mainita.

Tahdon vielä mainita, että periaate- ja säännöskokoelmia on näiden lisäksi huomattava määrä, joita ei ole tässä laisinkaan mainittuna. Tutkielmassani halusin tuoda vain ilmi, että tällaisia säädöskokoelmia on olemassa ja nostin esille niistä tutkielmani kannalta relevanteimmat.

Tutkielman teko oli erittäin mielenkiintoista ja antoisaa. Aika näyttää, jatkanko tästä tutkielmastani vielä lisensiaatin työhön. Halutessaan tätä tutkielmaa voisi laajentaa käsittelemällä enemmän suurimpien oikeusjärjestelmien eroavaisuuksia, eli suorittamalla enemmän oikeusvertailua. Tämän lisäksi tutkielmaani voisi laajentaa koskemaan myös joitakin muita sopimuslajeja, kuten esimerkiksi mainitsemiani *agreed documents* – tyyppisiä sopimuksia tai joitakin muita sopimusmalleja, mitä ei Suomessa vielä kovin paljoa tunneta.